

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Yhteistyön linjoja rakentamassa

Kansanopiston ja nuorten työpajan välisen palvelutuotannon kehittäminen

Marja Kannisto

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma, ylempi AMK (90 op)

5/2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma, ylempi AMK (90 op)

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Marja Kannisto	Sivumäärä 69 ja 3 liitesivua
Työn nimi Yhteistyön linjoja rakentamassa – kansanopiston ja nuorten työpajan välisen palvelutoiminnan kehittäminen	
Ohjaava opettaja Merja Kylmäkoski	
Työn tilaaja Varsinais-Suomen Aikuiskoulutussäätiö	
Tiivistelmä <p>Oppilaitoskenttää koskevat rakenteelliset muutokset koskettavat myös kansanopistoja. Niiden on kehitettävä ja luotava uusia toimintatapoja. Varsinais-Suomen Kansanopiston TROLL -hanke on yksi vapaan sivistystyön laatu- ja kehittämisavusta saavista hankkeista. Hankekumppanina on Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry. TROLL-hankkeessa on kehitetty yhteistyötä sekä uudenlaista toimintamallia näiden kahden toimijan välille. Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata ja arvioida, miten kansanopistolla olevaa osaamista voidaan hyödyntää työpajan toiminnassa ja erityisesti työpajavalmennuksessa.</p> <p>Kansanopistoa sekä työpajatoimintaa yhdistäviä tekijöitä ovat mm. sosiaalipedagoginen työote ja elinikäinen oppiminen. Molempien toimijoiden toiminnassa näkyy yhteisöllisyys ja toiminnallisuus. Oppiva organisaatio toimii taustoittavana teoriana opinnäytetyössä.</p> <p>Opinnäytetyö on arviointitutkimus, joka on tehty laadullisin ja osallistavan arvioinnin menetelmin. Arviointi on TROLL -hankkeen väliarviointi ajalta 1.6.2010–31.12.2011. Arviointiaineisto koostuu hankkeen dokumenteista, teemahaastattelusta, kyselyistä sekä kurssipalautteista. Arviointikysymykset liittyvät tavoitteiden saavuttamiseen, osallisuuteen, hankkeessa mukana olevien kokemaan hyötyyn, oppimiseen, yhteistyön kehittymiseen sekä juurruttamiseen. Opinnäytetyössä tuodaan esille arviointiaineistosta sekä sen analyysistä esiin nousevia havaintoja, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia.</p> <p>Arviointi osoittaa, että hanketoimijoiden välinen yhteistyö on lisääntynyt ja kehittynyt hankkeen aikana. Työpajavalmentautajat ovat kokeneet konkreettista hyötyä heille kehitetyistä toiminnoista. Osallisuus on lisääntynyt työpajavalmennuksessa. Oppimista on tapahtunut niin yksilö- kuin organisaatiotasolla. TROLL -hankkeelle asetetut tavoitteet on osin saavutettu arviointiaikana. Kansanopiston verkosto on laajentunut. Hanke on tuonut taiteen mukaan työpajan toimintaan uudella tavalla.</p> <p>Opinnäytetyössä TROLL -hankkeen aikana kehitetyt toiminnot ja käytännöt on tuotteistettu palvelukokonaisuuksiksi ja -tuotteiksi, jotta niiden juurruttaminen, levittäminen ja markkinointi olisi helpompaa hankkeen jälkeen. Tuotteistamisessa on hyödynnetty palvelumuotoiluprosessia.</p> <p>Suurimmaksi haasteeksi toimintojen juurruttamiselle koetaan toiminnan rahoituksen turvaaminen jatkossa. Toiminnan vakiinnuttaminen osaksi molempien hanketoimijoiden perustyötä edellyttää uusien rahoitusmallien luomista näille toimialoille.</p>	
Asiasanat vapaa sivistystyö, nuorten työpaja, arviointitutkimus, sosiaalipedagogiikka, tuotteistaminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme Master's Degree in NGO and Youth Work.

ABSTRACT

Author Marja Kannisto	Number of Pages 69 + 3
Title Forging the lines of cooperation – developing service activity between folk high school and youth workshop	
Supervisor Merja Kylmäkoski	
Subscriber Varsinais-Suomen Aikuiskoulutussäätiö	
<p>Abstract</p> <p>Changes in the field of education affect also folk high schools. They have to evolve and create new methods. TROLL -project in Varsinais-Suomen Kansanopisto (Folk High School of Varsinais-Suomi) is one of the governmentally financed quality and development projects in Finnish liberal adult education. In this project Varsinais-Suomen Kansanopisto works together with the youth workshop Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry. TROLL -project has developed cooperation and created a new kind of operations model between these two organizations. The aim of this thesis is to describe and evaluate how the knowing existing in folk high school can be utilized in the activities of the workshop and especially in workshop training.</p> <p>Common elements in the work of folk high schools and workshops are, among other things, social pedagogic approach and lifelong learning. Both organizations emphasize communality and functional methods in their work. The theory of learning organization serves as a theoretical background in this thesis.</p> <p>This thesis is an evaluation study that uses qualitative methods and methods of involved evaluation. It is an intermediate evaluation of the TROLL -project during 1.6.2010–31.12.2011. The evaluation material consists of the documents of the project, a theme interview, questionnaires and course feedback. Evaluation questions concern achieving the goals of the project, involvement and the benefit experienced by the people involved in the project, learning, progress of the cooperation and instilling the outcomes of the project. In the thesis I will bring out observations, conclusions and recommendations for the further development that arise from the evaluation material and its analysis.</p> <p>My evaluation indicates that cooperation between the organizations has increased and evolved during the project. The customers of the workshop have gained concrete benefit from the activities developed for them. Involvement in the workshop has increased. Learning results have been achieved in both individual and organizational level. The goals of TROLL -project have been partly achieved during the evaluation period. The network of folk high school has extended. The project has also in a new way included art as a method in the activities of the workshop.</p> <p>In this thesis the activities and practices that have been developed during the TROLL -project have been productized as service entities and products, so that instilling, disseminating and marketing them would be easier after the project has ended. In productizing I have used the method of service design process.</p> <p>Securing future funding for the activities is experienced as the greatest challenge in instilling the results of the project. Establishing the activities as part of the elementary work of both organizations will require creating new models of funding in these fields.</p>	
Keywords liberal adult education, youth workshop, evaluation study, social pedagogism, productizing	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 HANKELÄHTÖINEN KEHITTÄMINEN YHTEISTYÖN RAKENTAJANA	8
2.1 Kansanopisto vapaan sivistystyön toimintakentässä	11
2.2 Nuorten työpajatoiminta ja sosiaalinen työllistäminen	14
2.3 Yhteistyön rajapinnat	16
3 YHTEISTOIMINNAN ARVIOINTI KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHTANA	20
3.1 Konstruktiivinen tutkimusote ja arviointikysymykset	22
3.2 Aineiston hankinta- ja analyysimenetelmät	24
3.3 Arvioinnin luotettavuus ja eettisyys	28
3.4 Roolini arvioinnin tekijänä	29
4 YHTEISTYÖN LINJOJEN SUUNTAA ETSIMÄSSÄ	31
4.1 Yhteistyö	32
4.2 Osallisuus	36
4.3 Hyöty	39
4.4 Oppiminen	41
4.5 Tavoitteiden saavuttaminen	44
4.6 Juurruttaminen	45
5 PALVELUKONSEPTIA LUOMASSA	49
5.1 Palvelun määrittelyä	50
5.2 Palvelumuotoilua hyödyntämässä	52
5.3 Palveluprosessi ja palveluiden tuotteistaminen	54
5.4 Palvelujen rahoitus	58
6 POHDINTAA	60
LÄHTEET	66
LIITTEET	70

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni on TROLL -hankkeen väliarviointi ja kehittämistyö. TROLL -hanke on vapaan sivistystyön oppilaitoksen (Varsinais-Suomen Kansanopisto) ja nuorten työpajan (Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry) välisen yhteistyön kehittämis- ja kokeiluhanke. TROLL -hanke on valittu yhdeksi kansanopistojen laatu- ja kehittämishankkeeksi. Opinnäytetyössäni arvioin hanketoiminnan aikana kehitettyjä konkreettisia toimintoja ja käytäntöjä sekä yhteistyön kehittymistä. Työni on kuvaus siitä, mitä annettavaa kansanopistossa olevalla osaamisella on työpajan toimintaan ja erityisesti työpajavalmennukseen. Olen kehittänyt hankkeen aikana luodut toiminnat palvelukokonaisuuksiksi ja näin työni tuloksia voidaan hyödyntää koko kansanopisto- ja työpajakentällä. Tarkoitukseni ei ole ollut tehdä palvelujen tuotteistamisopasta, vaan hyödyntää palvelumuotoilua ja palvelujen suunnitteluprosessia tulosten kuvaamiseksi.

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen. Työni tilaaja on Varsinais-Suomen Aikuiskoulutussäätiö. Tarkastelen asioita vapaan sivistystyön näkökulmasta. Opinnäytetyötäni aloittaessani toimin vapaan sivistystyön toimialan kehittäjänä. Työni edetessä oma roolini on siirtynyt toiminnan keskiöstä taustalle tutkijan rooliin työpaikan vaihdoksen takia. Tunnen molemmat toimialat. Työskentelin kolme vuotta Varsinais-Suomen Kansanopistossa koulutussihteerin tehtävässä. Työpajatoimintaan olen tutustunut muun työhistoriani kautta. Nuorisosihteerin tehtävässä vastuualueeseeni sisältyi nuorten työpajatoiminta. Opinnäytetyötä tehdessäni pystyin hyödyntämään omaa kokemustani ja toimialojen tuntemustani.

Työlläni on yhteiskunnallista ulottuvuutta. Suomalainen koulutusjärjestelmä elää muutosvaihetta ja se ulottuu myös vapaan sivistystyön toimijakenttään. Hallitusohjelman (Katainen 2011, 31) mukaan tavoitteena nykyisellä hallituskaudella 2011-2014 on turvata koulutuksen saatavuus ja sivistyksellinen yhdenvertaisuus kaikkialla Suomessa sopeuttamalla oppilaitosverkkoa. Vapaan sivistystyön oppilaitoksista kansanopistoja tämä on kosketanut vuonna 2011 ylläpitolupien uudistamisprosessin myötä. Tarkastetuista 83 ylläpitäjästä seitsemän sai väliaikaisluvan. (Sivistys 2012.) Valtion vuoden 2012 budjettiin on tehty vapaaseen sivistystyöhön kohdistuvat 11,5 miljoonan säästöt (Sivistys 2011). Hallitusohjelman (Katainen 2011, 35) mukaan

myös vapaata sivistystyötä edistetään vastaamaan niiden ryhmien sivistyksellisiin tarpeisiin, jotka muutoin jäävät olemassa olevan koulutustarjonnan ulkopuolelle. Tavoitteena on lisätä yhteiskunnallisen koulutuksen osuutta vapaassa sivistystyössä. Näen hallitusohjelmassa kirjattujen tavoitteiden ja vuodelle 2012 osoitetun rahoituksen välisen ristiriidan. Ohjelmassa määritetään mihin suuntaan vapaan sivistystyön toimialaa tulee kehittää, mutta samalla supistetaan taloudellisia resursseja. Muutokset edellyttävät uusien toiminta- ja selviytymisstrategioiden luomista vapaan sivistystyön toimijoille. Muutos voidaan nähdä haasteena. Tähän haasteeseen pyrin opinnäytetyölläni myös vastaamaan.

Huoli nuorten syrjäytymisestä sekä heidän jäämisestään koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle on otettu huomioon lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa (2012, 6), jonka yhdeksi tavoitteeksi on asetettu nuorten yhteiskuntatakuu vuoden 2013 alusta. Strategisissa tavoitteissa esitetään nuorten työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön resurssien lisäämistä ja niiden toiminnan laajentamista (emt., 24). Työ- ja elinkeinoministeriön Nuorten yhteiskuntatakuu 2013 -raportti (2012, 11) ehdottaa, että oppilaitosten ja nuorten työpajatoiminnan välistä yhteistyötä lisätään ja työpajatoiminnan laatua kehitetään yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi. Edellä mainitut asiat tuovat toteutuessaan työpajatoiminnalle uusia toiminnallisia ja taloudellisia mahdollisuuksia.

Suomen Kansanopistoyhdistys–Finlands folkhögskolförening ry:n vastauksessaan Nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmälle esittää, että kansanopistojen ja työpajojen yhteistä osaamista ja palvelukykyä vahvistetaan, jotta elinikäiseen oppimiseen, oppimisvalmiuksien rakentamiseen ja työllistymiseen liittyvät ohjausratkaisut voivat tehokkaasti tukea toisiaan (Suomen Kansanopistoyhdistys 2011).

Kansanopiston ja nuorten työpajatoiminnan välisen yhteistyön kehittämiselle on olemassa tilaus. Kehittämistoiminnan tarpeellisuutta voidaan perustella toimintaympäristön muutoksilla (Toikko & Rantanen 2009, 18). Kehittämistoiminta ei ainoastaan ratkaise käytännön kysymyksiä ja ongelmia, vaan sen tavoitteena on tulosten kuvaaminen ja välittäminen laajempaan tietoisuuteen (emt., 22).

Työni on osallistavalla tavalla tehty arviointitutkimus. Projektin vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi on korostunut viime vuosina (Paasivaara, Suhonen & Nikkilä 2008,144). Arviointi voi toimia välineenä organisaatioiden oppimisen ja kehittymisen

osoittamiseksi. Arvioiva työote on tärkeää palvelujen laadun ja vaikuttavuuden kehittämisen näkökulmasta. Tarpeen työn jatkuvalle kehittämiselle tuovat toimintaympäristöjen muutokset. (Vataja 2009, 51.) Arvioinnissa keskeisintä ovat arviointikysymykset. Opinnäytetyössäni ne liittyvät hankkeen tavoitteiden saavuttamiseen, yhteistyön kehittymiseen, osallisuuteen, työpajavalmentautujien saamaan hyötyyn sekä hankkeen juurruttamiseen ja hyvien käytäntöjen levittämiseen. Arviointini on tehty laadullisin menetelmin. Aineisto on pääosin kerätty ajalta 1.6.2010–31.12.2011.

Vapaasta sivistystyöstä valmistui syksyllä 2011 Seppo Niemelän väitöstutkimus Sivistyminen. Sivistystarve, -pedagogiikka ja -politiikka pohjoismaisessa kansansivistysstratitiossa. Tutkimus toimii taustoittavana tekijänä omalle työlleni. Niemelän (2011, 229, 232) tutkimuksen keskeisin tulos on kuvaus sivistyspolitiikasta, joka sisältää vapaan sivistystyön keskeisimmät ja ajankohtaisimmat tehtävät. Hän tiivistää vastauksensa politiikkalinjauksiksi, jotka tunnistavat sekä sivistystyön kehittämisen oman toimintapolitiikan että yhteiskunnan sivistyspolitiikan painopisteitä. Hän toivoo, että politiikkalinjaukset antaisivat kiinnostavat sivistystyön arvioinnille. Kansansivistystyön politiikkatavoitteina tulee olla työllistettävyyden näkökulmasta

- (i) sivistystyön keinoin järjestetään opinnollista kuntoutusta niille, joille ei niukan peruskoulutuksen, addiktioista irtautumisen jälkeen tai muusta syystä ole henkisiä ja sosiaalisia voimavaroja siirtyä ammatilliseen koulutukseen tai työelämään (Niemelä 2011, 299).

Osalla työpajatoiminnan kohderyhmästä on Niemelän kuvauksen mukaisia esteitä koulutukseen tai työelämään siirtymisessä. Opinnäytetyöni tuo yhden ratkaisun Niemelän esittämään politiikkatavoitteen konkreettiseen toteuttamiseen.

Lähetin kyselyn tammikuussa 2012 kansanopistojen toimipisteille (N=93). Kyselyn tarkoituksena oli selvittää, onko kansanopistoilla yhteistyötä työpajatoiminnan kanssa ja jos on, niin millaista. Sain vastaukset 32 kansanopistolta, joista 8 vastasi kyllä ja 24 ei. Yhteistyötä oli lähinnä niissä kansanopistoissa, joilla oli myös ammatilliseen tutkintoon johtavaa koulutusta tai kymppiluokka. Yhteistoiminta näkyi työssäoppimispaikkojen tarjoamisena työpajoilla opiskelijoille, menetelmäopintoina, opiskelijoiden ohjaamisena opintojen jälkeen työpajoihin ja vastaavasti pajoilta kansanopistopintoihin. Vastauksissa ei käynyt ilmi, että yhteistyötä olisi tehty vapaan sivistystyön opintolinjojen osalta. Vastaavuutta TROLL -hankkeen yhden osa-alueen osalta löytyi

Raudaskylän kristilliseltä opistolta. Heillä on yhteistyötä ETEVÄKSI -hankkeen tiimoilta, joka on myös kansanopistojen laatu- ja kehittämishanke. Siinä kehitetään ohjattua aikuisten perusopetuksen etäopiskelumallia yhteistyössä työpajojen kanssa.

Työpajojen ja ammatillisten oppilaitosten välillä on yhteistoimintaa. Varsinais-Suomessa toteutetun MAST -hankkeen 1.1.2009–31.12.2011 aikana luotiin maakunnallinen nuorten ohjausmalli. Yhtenä teemakokonaisuutena oli oppilaitosten ja nuorten työpajojen välisen yhteistyön kehittäminen. Hankkeen yhtenä saavutuksena on, että ammattiin valmistuvan opiskelijan työpajalla tekemä työskentely tunnustetaan osaksi ammatillisia opintoja. (MAST -hankkeen loppuraportti 2011, 7, 32.) Kapanen (2010) kuvaa Pajalta tutkintoon -hankkeen aikana luotuja työpajojen ja ammattiopistojen välisen yhteistyön hyviä käytäntöjä Etelä- ja Pohjois-Savossa. Tavoitteena yhteistyölle on kehittää niille nuorille, joilla on vaikeuksia opiskella oppilaitosmuotoisessa ympäristössä, vaihtoehtoisia oppimisympäristöjä.

Työni linkittyy nuorisotyön toimialaan nuorten työpajatoiminnan kautta. Cederlöf (2012) seurantatutkimuksessaan Nuorisotyön asema ja merkitys Suomessa tarkastelee mm. nuorisotyön eri osa-alueita, joista yksi on nuorten työpajatoiminta. Hän toteaa, että erilaiset rakenteelliset uudistukset vaikuttavat nuorisotyön sisältöihin. Ammatti- ja korkeakoulujen rakenteelliset muutokset voivat välillisesti tai suoraan vaikuttaa nuorisotyön toimialaan. Nämä muutokset vaikuttavat niin työpajojen kuin kansanopistojen toimintaan koulutuspaikkojen alueellisen jakaantumisen myötä. Molempia vaihtoehtoja tarvitaan niin nuorten yhteiskuntatakuun kuin elinikäisen oppimisenkin turvaamiseksi.

2 HANKELÄHTÖINEN KEHITTÄMINEN YHTEISTYÖN RAKENTAJANA

Toikon ja Rantasen (2009, 15–17) mukaan kehittäminen mielletään usein hankeperustaiseksi toiminnaksi ja se voidaan myös nähdä jatkuvana toimintana organisaatiossa. Kehittämistoiminnan keskeisin elementti on tavoitteellisuus, jolla tähdätään muutokseen. Yksilön toiminta tai organisaatioiden rakenteet ja prosessit voivat olla kehittämistoiminnan kohteina. Kehittäminen voi tapahtua erilaisissa organisaatioissa,

yhteisöissä sekä yleisimmin erilaisissa verkostoissa. Paasivaaran, Suhosen ja Nikkilän (2008,19) määrittelyn mukaan kehittäminen voi olla rakenteiden ja toimintatapojen uudistamista. Kehittämishanke voidaan hahmottaa yksittäistä projektia tai hanketta laajempaan kokonaisuuteen, jonka sisällä voi toimia useita projekteja (emt., 7). TROLL -hankkeessa tapahtuu laaja-alaista kehittämistyötä ja sen sisällä on useita pienempiä osa-alueita eli yksittäisiä projekteja. Käytän opinnäytetyössäni hankesäsitettä, vaikka käyttämissäni lähteissä puhutaan projekteista. Mielestäni samat toiminnot liittyvät lainalaisuudet koskettavat niin yksittäistä projektia kuin laajempaa hankekokonaisuutta.

Paasivaaran, Suhosen ja Virtasen (2011,18–19) mukaan kehittämisprojekti on määrittäminen, tavoitteellinen ja kertaluonteinen tehtäväkokonaisuus, jolla on tavoitteena luoda uudenlainen ja parempi toimintatapa, palvelu tai tuote. Arviointitutkimukseni kohteena oleva TROLL -hanke on kokeilu- ja kehittämishanke. Hankkeen ensimmäinen toimintavaihe sijoittuu ajalle 1.6.2010–31.12.2011, joka toimii opinnäytetyöni tarkastelun kohteena. Vapaalle sivistystyölle on laadittu kehittämisohjelma vuosille 2009–2012 ja osana uutta rahoitusjärjestelmää on vuonna 2010 jaettu ensimmäiset laatu- ja kehittämisavustukset (Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012). TROLL -hankkeelle myönnetty rahoitus on käytettävissä vuoden 2012 loppuun mennessä. Hankkeen tulosten juurruttamiselle ja levittämiseksi on haettu rahoitusta vuoden 2012 kansanopistojen laatu- ja kehittämisavustuksista. (Väliraportti 2011.)

TROLL -hankkeessa toteutuvat seuraavat vapaan sivistystyön laatu- ja kehittämis-hankkeille asetut tavoitteet:

Kansanopistojen erityiset tavoitteet:

1. Nuorten syrjäytymiskehitystä estävä ja koulutusjärjestelmän nivelvaiheisiin liittyvä toiminta
2. Internaattipedagogiikka, uusien koulutusmallien ja opetusmuotojen kehittäminen

Vapaata sivistystyötä koskevat yhteiset tavoitteet:

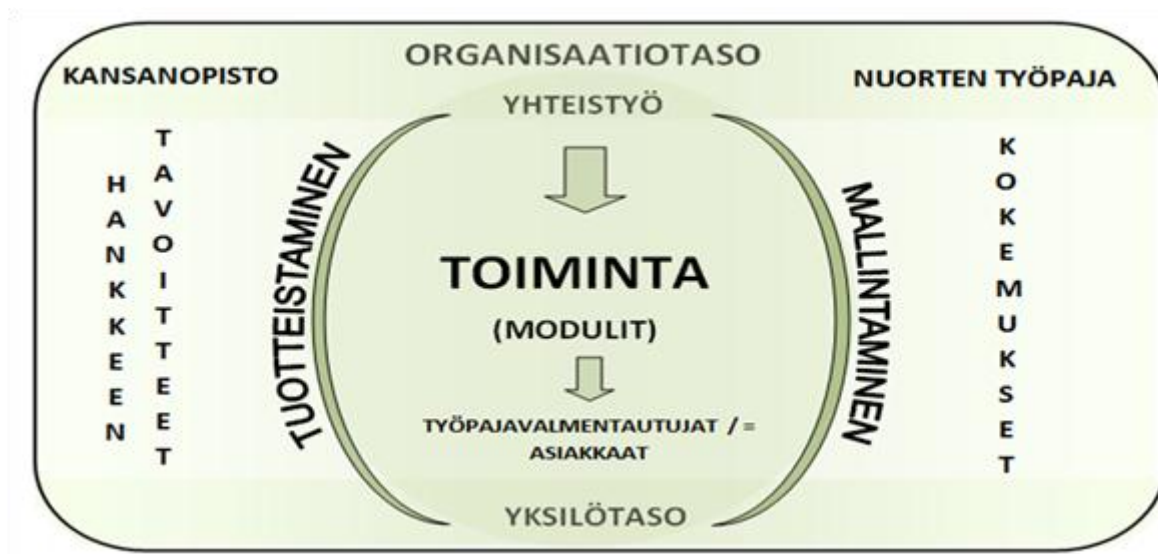
Elinikäinen oppiminen

1. Eri väestöryhmien sivistys- ja osaamistarpeisiin monipuolisesti vastaava toiminta

Koulutusmahdollisuuksien saavutettavuus

1. Opintoihin osallistumisen alueellisen saavutettavuuden varmistaminen
2. Erityistä tukea tarvitsevien ryhmien koulutukseen pääsyn edistäminen (TROLL -hankkeen väliraportti 2011)

Kun hanketta suunniteltiin, opetus- ja kulttuuriministeriön asettamista tavoitteista yllämainitut koettiin tärkeiksi ja Varsinais-Suomen Kansanopiston oman kehittämistoiminnan mukaisiksi. Näin ne eivät jää irrallisiksi, vaan limittyvät kokonaisuudeksi kehittämistyön jatkumossa. Organisaation muutoskyvystä kertoo, kuinka hyvin osataan tunnistaa sisäiset sekä ulkopuolelta tulevat kehittämistarpeet sekä muuttaa todennetut tarpeet kehittämistoiminnaksi ja arvioida sen vaikutuksia (Paasivaara ym. 2011, 37).

Kuvio 1. Kuvaus TROLL -hankkeen lähtötilanteesta 6/2010.

TROLL -hankkeen päätavoitteena on selvittää vapaan sivistystyön ja työpajatoiminnan välisen yhteistyön mahdollisuudet. Tavoitteena on lisäksi kehittää toimintamalli näiden toimialojen välille ja kokeilla erilaisia uusia työmuotoja työpajavalmennuksessa osallisuuden näkökulmasta. Lisäksi tavoitteena on juurruttaa hankkeen aikana kehitetyt uudet yhteistoimintamallit ja työmuodot osaksi hankekumppaneiden perustyötä. (TROLL -hankkeen hankesuunnitelma 2010.) Hankesuunnitelmassa TROLL -hankkeen tarkoituksena on

- 1) kehittää työpajavalmennuksen menetelmiä yhdessä Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry:n kanssa
- 2) soveltaa taidetta sekä vapaan sivistystyön osaamista työpajavalmennuksen välineenä elämän- ja arjenhallinnan kohentamiseksi, työmarkkinavalmiuksien vahvistamiseksi, opiskelutaitojen lisäämiseksi ja nivelvaiheproblematiikan lieventämiseksi
- 3) tarjota vaihtoehtoisia aktiviteetteja työpajan asiakkaille
- 4) selvittää tämänkaltaisen yhteistyön tarve työpajojen asiakkaiden näkökulmasta ja vapaan sivistystyön toimijoiden mahdollisuudet vastata omalla osaamisellaan tähän tarpeeseen.

5) kokeilla tuetun asumisharjoittelun mallia V-S Kansanopiston asuntolassa (Emt.)

Kehittämistoiminta edellyttää käytännön toteutuksen suunnittelua ja valmistelua. Kaikkien, joita kehittäminen koskee, tulisi osallistua jollakin tavalla toimintaan. Käytännön kehittämistoimista vastaavat toimijat voivat muodostaa työ- tai projektiryhmän. Lisäksi voidaan nimittää hankkeelle koordinaattori tai johtaja. (Toikko & Rantanen 2009, 58–59.) Hankkeen koordinoijana toimii Varsinais-Suomen Kansanopisto ja ensisijaisena hankekumppanina on Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry. Hankkeen toimintaa ohjaa hanketyöryhmä. Hanketyöryhmään kuuluvat työpajalta toiminnanjohtaja, yksilövalmentaja ja valmennuskoordinaattori, kansanopistosta rehtori sekä koulutussihteeri. Hankkeen nykyisenä koordinaattorina toimii koulutussihteeri Jenni Kärppä. Yhteistyötahona on Varsinais-Suomen työpajaverkosto, jonka pajakoordinaattori Taina Laaksonen on kutsuttu hanketyöryhmän jäseneksi. Hankeyhteistyö on laajentunut vuoden 2011 aikana ja uusina yhteistyökumppaneina työpajoina mukaan ovat tulleet Liedon Kisällikellari ja Laitilan nuorisoverstas ry. Nämä työpajat toimivat kokeilu- ja kehittämistoiminnan kumppaneina, mutta heillä ei ole edustusta hankeryhmässä. (TROLL -hankkeen hankesuunnitelma 2010; Väliraportti 2011.)

2.1 Kansanopisto vapaan sivistystyön toimintakentässä

Vapaa sivistystyö perustuu pohjoismaiseen kansansivistysperinteeseen. Vapaa sivistystyö muodostuu pitkän kehityksen tuloksena syntyneestä oppilaitosten verkostosta ja niiden antamasta opetuksesta. Koulutukselle on ominaista, että koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä päättävät oppilaitosten ja organisaatioiden taustayhteisöt pääsääntöisesti itse ylläpitämislupansa rajoissa. Koulutusta ei säädellä opetussuunnitelmin tai tutkinnonperustein. (Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009, 13.)

Uusittu laki vapaasta sivistystyöstä tuli voimaan 1.1.2010. Laissa on kaksi keskeistä painopisteen muutosta. Siinä sivistystyö määritellään koulutukseksi, kun aikaisemmassa määritelmässä sivistystyö nähtiin opintotoimintana. Muutoksen myötä sivistystyö nähdään organisoituna toimintana muodollisessa koulujärjestelmässä. Koulutuksen painopisteinä ovat erityistaitojen ja valmiuksien edistäminen ja kasvava yleinen sivistysprosessi on toissijaista. Toinen muutos korostaa sivistystyön yhteisöllistä ja

yhteiskunnallista tehtävää persoonallisuuden ja monipuolisuuden jäädessä takalalle. (Niemelä 2011, 63.)

Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus. (emt., 63–64; Laki vapaasta sivistystyöstä 1 §.)

Vapaan sivistystyön oppilaitoksia ovat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja opintokeskukset (Laki vapaasta sivistystyöstä, 2§). Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä kansanopistot oppilaitoksina kuuluvat aikuiskoulutukseen osana vapaata sivistystyötä. Niiden tarjoama toimintaympäristö on poikkeuksellinen, koska opiskelu on sisäoppilaitosmuotoista ja kokopäiväistä, vrt. kansalaisopisto-opinnot. Kansanopistojen taustalla olevat arvo- ja aatepohjat rakentavat opistojen toimintaa eri tavoin kuin kansalaisopistoissa ja muissa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. (Koskinen 2005, 31–32.)

Aliforstin (1999, 12–13) mukaan pohjoismaisen kansanopistoliikkeen juuret ovat Tanskassa, jonne kansanopisto perustettiin jo vuonna 1844. Suomen ensimmäinen kansanopisto perustettiin Kangasalle vuonna 1889. Kansanopistoja on myös Ruotsissa, Norjassa, Grönlannissa sekä Färsaarilla. (Nordiskafolkhogskolar 2012). Kansanopistoliikkeen isänä pidetään tanskalaista pappia Nikolai Frederik Severin Grundtvigia (1783–1872). Grundtvigilaisuus yhteiskunnallisena ja uskonnollisena suuntauksena erosi huomattavasti aikansa pietisläisistä herätysliikkeistä, koska se korosti: ”Ensin ihminen ja sitten kristitty”.(Aliforsti 1999, 9–13.)

Osa nykyisistä kansanopistoista on sitoutumattomia ns. grundtvigilaisia opistoja, jolloin niiden taustalla ei ole poliittista tai uskonnollista aatetta. Grundtvig korosti oppimisessa vuorovaikutusta, jossa sekä oppilas että opettaja oppivat. Oikea vuorovaikutus on elämää, jossa ymmärrys ja harkintakyky rakentuvat. Kommunikaatio ihmisten välillä ilmaisee ihmisyyttä ja persoonallista kokemusta. Tiedon tulee olla omakohtaisesti koettua ja sisäisesti omaksuttua. Opettajan tehtävinä oli sosiaalisen vuorovaikutuksen luominen ja pyrkimys kehittää opiskelijan sosiaalisia taitoja – yhteisöllisyyttä. (Kauppila 2007, 65–66.) Grundtvig puhui käsitteestä ”elävä sana”, joka tarkoit-

taa viestintä- ja ilmaisutaitojen sekä kommunikatiivisten yhteistyömenetelmien käyttämistä. Opetustapahtumassa opettajan ja oppijan kokemus ja tieto ovat keskenään interaktiossa, elävässä ja vapaassa vuorovaikutussuhteessa. (Emt., 65–66.) Grundtvigin sanoma ja kokemuksellisuuteen perustuva oppiminen heijastuvat vahvasti suomalaisten kansanopistojen toimintaan vielä tänäkin päivänä.

Kansanopistojen taustatahoina ja ylläpitäjinä on yhdistyksiä, säätiöitä, kuntia ja osakeyhtiöitä, jotka toimivat voittoa tavoittelemattomuuden periaatteella. Valtaosa kansanopistoista on yksityisiä oppilaitoksia. Useat kansanopistot järjestävät muutakin koulutusta kuin vapaan sivistystyön lain tarkoittamaa omaehtoista koulutusta, mm. ammatillista koulutusta ja täydennyskoulutusta. (Tuomola–Karp 2005, 69; Koskinen 2005, 32.)

Vuosi kansanopistossa on opinnollinen vaihtoehto, joka tarjoaa yksilölle mahdollisuuden ohjatusti pohtia omaa persoonaansa ja omia koulutus- ja uravalintojaan. Vaikka opiskelu tapahtuu suurimmaksi osin yhteisöllisesti ja vuorovaikutuksessa, opinnoissa pyritään ottamaan huomioon yksilöllisyys. Opiskelijan omia valintoja ja omaa opiskelurytmiä ei unohdeta. Kansanopistojen vapaan sivistystyön opintolinjojen sisällölliset vaihtoehdot ovat monipuolisia. Opiskelija voi suorittaa avoimen yliopiston perusopintoja, lisätä tietojään ja taitojaan eri aloilla kuten musiikissa, tieto- ja viestintätekniikassa, kirjallisuudessa, kielissä ja kuvataiteissa sekä samalla orientoitua jatko-opintoihin. Kansanopiston opetusmuotoja lähiopetuksen lisäksi ovat projektityöskentely, ryhmässä toimiminen, opiskelijoiden ja henkilökunnan välinen vuorovaikutus ja opiston yhteiset tilaisuudet. (Ojakangas & Ilen 2005, 101–105.)

Varsinais-Suomen Kansanopisto on sitoutumaton vuonna 1899 perustettu yksityinen Varsinais-Suomen Aikuiskoulutussäätiön ylläpitämä aikuisoppilaitos. Säätiön kotipaikka on Paimio. V-S Kansanopiston tavoitteena on profiloitua pitkäjänteisellä kehittämistyöllä taidekansanopistoksi. Opiston vahvuutena ja osaamisalueena on erityisesti musiikin, teatterin, maskeerauksen ja kuvataiteen opetus, mutta hyvien alan verkostosuhteiden ansiosta myös muiden taiteenalojen tekijöihin on kontakteja. Opiston pitkät opintolinjat (9 kk) tarjoavat valmentavaa ja jatko-opintoihin tähtäävää koulutusta. Taideala sekä yleensä luovuuden kehittäminen soveltuvat välineenä muiden asioiden omaksumiseen, kuten arjenhallintaan ja elämäntaitojen vahvistamiseen.

(TROLL -hankkeen hankesuunnitelma, 2010.) Opistossa järjestetään myös erilaisia lyhytkursseja sekä taidekursseja kehitysvammaisille aikuisille. V-S Kansanopistossa ei ole ammatillisiin tutkintoihin tähtääviä opintolinjoja, vaan koko opintotoiminta on vapaan sivistystyön lain tarkoittamaa omaehtoista koulutusta

Osana vapaan sivistystyön kehittämisohjelmaa vuonna 2011 kaikkien kansaopistojen oli haettavaa uutta ylläpitölupaa. Varsinais-Suomen Kansanopisto sai toistaiseksi voimassa olevan luvan, joka määrittää opiston koulutustehtävän seuraavasti:

Varsinais-Suomen Kansanopiston koulutus painottuu yleissivistävään kulttuurialan koulutukseen, musiikin, teatterin sekä kuvallisen ja sanallisen ilmaisun aloilta. Koulutus edistää ihmisen kokonaisvaltaista kehittymistä, osallisuutta ja eri elämänvaiheiden aktiivista kansalaisuutta. (Ylläpitölupa 2012.)

Uusi ylläpitölupa vahvistaa V-S Kansanopiston asemaa taiteen alan kouluttajana Varsinais-Suomessa ja mahdollistaa toiminnan kehittämistä ja profiloimista luovan toiminnan suuntaan.

2.2 Nuorten työpajatoiminta ja sosiaalinen työllistäminen

Nuorten työpajatoiminta sijoittuu perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen sekä koulutuksen ja työelämän välisiin nivelvaiheisiin. Toiminnan tarkoituksena on lisätä nuorten opiskelu- ja työelämävalmiuksia, tukea nuorten tulevaisuuden suunnittelua ja ammatinvalinnan prosessia sekä vahvistaa elämisen taitoja ja edistää nuorten työssä oppimista. Ohjauksella on keskeinen merkitys toiminnassa, ja siitä käytetään nimitystä valmennus. Oikeanlaisella tuella ja ohjauksellisella työotteella tuetaan nuoren itsetuntoa, itsenäistymistä sekä omaa elämäntähtäystä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. (Komonen 2007, 433.)

Toiminta työpajalla jakaantuu työ- ja yksilövalmennukseen. Työvalmennus keskittyy tavoitteiden mukaisen työn tekemisen ohjaamiseen. Valmennustoiminta on asiakaslähtöistä ja yksilöllistä. Työpajavalmentautujalle annetaan tehtäviä ja töitä, jotka valmistavat suoraan työelämään ja vahvistavat yksilön osaamista. Valmennuksen sisältö voi kohdentua ammattikoulutuksen edellyttämien vaatimusten vahvistamiseen. Tavoitteena on aktivoida yksilöitä ottamaan vastuu omasta elämästä. Yksilövalmen-

nus keskittyy kokonaisvaltaiseen elämänhallinnan, -suunnittelun ja arjen elämän tukemiseen eri teemojen avulla. Valmennus perustuu realistiseen työsuunnitteluun ja sillä pyritään vahvistamaan luottamusta ja otetta elämään positiivisten työkokemusten avulla. Työ- ja yksilövalmentajan tekemän tiiviin yhteistyön avulla asiakkaalle osataan antaa hänelle sopivat työtehtävät. Työpajojen yhtenä työmuotona on yksilöllinen palveluohjaus, jonka tavoitteena on antaa ammatinvalintaan liittyvää neuvontaa ja ohjausta, informoida erilaisista koulutus- ja työmahdollisuuksista sekä ohjata ja auttaa nuorta käyttämään tarvitsemiaan erilaisia julkisen ja yksityisen sektorin palveluita. (Komonen 2007, 433–434; Juntunen 2012.)

Opetus- ja kulttuuriministeriössä toiminnan sisällöllinen kehittäminen kuuluu nuori-soyksikön toimialaan. Nuorten työpajat on tarkoitettu työttömille alle 25-vuotiaille nuorille. Pienillä paikkakunnilla työpajatoimintaa ei ole rajoitettu pelkästään nuoriin vaan toiminnasta puhutaan yleisellä tasolla työpajatoimintana. Isommilla toimijoilla voi olla erikseen nuorten toimintaa tai nuorten palvelut. Toimintaa rahoittavat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriöt. Työhallinnon rooli on ohjata työmarkkinatuella nuoria työharjoitteluun pajoille. Pajojen kokonaisrahoitus muodostuu eri tekijöistä, joita ovat mm. ylläpitäjän oma rahoitus, pajojen palveluiden ja tuotteiden myyntitulot sekä erilaiset avustukset. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012; Juntunen 2012.)

Kaikissa kunnissa ei ole tarjolla työpajapalveluita, ja osa pajojen toimialueesta on laajempi kuin oman kunnan alue. Työpajojen taustayhteisöjä ovat kunnat, säätiöt, yhdistykset ja yhteisöt. Vuonna 2010 264 kunnassa oli tarjolla nuorten työpajapalveluita. Vuosittain työpajoilla on n. 20 000 valmentautujaa. (Valtakunnallinen työpajayhdistys 2012.) Nuorten työpajoilla toimintaan osallistuvista käytetään käsitettä työpajavalmentautuja, mutta työ- ja toimintakeskuksissa puhutaan asiakkaista. Opinnäyte-työssäni työpajavalmentautijat ja asiakkaat ovat toistensa synonyymejä ja käytän jatkossa termiä työpajavalmentautuja.

Hämäläisen (1999, 90) mielestä koulutuksesta tai työstä syrjäytyminen pedagogisen ongelman näkökulmasta ei tarkoita vain heikkoa koulutusuraa, työn puuttumista ja heikkoa asemaa työmarkkinoilla, vaan kysymys on yksilön elämänhallinnasta, identiteetistä ja täysipainoisen elämän mahdollisuudesta. Sosiaalinen syrjäytyminen kos-

kee sekä ihmisen persoonallisuutta että elämäntapaa. Nuorten työpajat voivat toimia myös sosiaalisen työllistämisen yksikköinä. Tavoitteena on tukea, edistää ja ylläpitää heikossa työmarkkina-asemassa olevien toiminta- ja työkykyä. (Valtakunnallinen työpajayhdistys 2012.)

Kuntouttava työtoiminta kohdistuu pitkään työttömänä oleviin henkilöihin. Se toimii aktivointivälineenä joko niin, että työtön henkilö työllistyy suoraan työmarkkinoille, tai henkilö saa työllistymistä edistäviä toimenpiteitä (koulutus, työharjoittelu, työtoiminta). Kuntouttavan toiminnan tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä, vahvistaa henkilön elämäntaidon kykyä sekä mahdollistaa palaaminen työelämään. Kuntouttavan työtoiminnan asiakas on henkilö, jolle maksetaan työttömyyden perusteella toimeentulotukea tai työmarkkinatukea. Kuntouttavan työtoiminnan laki edellyttää, että toimenpiteet kohdistuvat alle 25-vuotiaisiin asiakkaisiin lyhyemmän työttömyysjakson jälkeen kuin 25 vuotta täyttäneisiin. Jokaiselle laaditaan aktivointisuunnitelma. (Lindqvist, Oksala & Pihlman 2001, 8–9.) Kunnalla on vastuu toiminnan järjestämisestä. Työtoiminta on räätälöitävä asiakkaan osaamisen ja työ- ja toimintakyvyn tason mukaan. (Eml., 41.)

Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry:n tarkoituksena on lisätä yhteiskunnallista osallistumista tuottamalla töihin ja opintoihin valmentavia ja arjen hallintaa vahvistavia palveluja. Pajamestareiden työpaja valmentaa nuoria ja aikuisia heidän kykyjensä mukaiseen osallistumiseen työelämässä ja koulutuksessa. Valmennus perustuu valmentautujan tarpeisiin ja menetelminä käytetään työ- ja yksilövalmennusta. Käytännössä se tarkoittaa työn tekemistä työpajassa sekä henkilökohtaista tukea pajajakson jälkeisen ajan suunnitteluun ja suunnitelmien toteuttamiseen. Vuonna 2011 työpajavalmentautujien ikähaarukka oli 13–58 vuotta. Pajamestareiden toiminnanjohtaja Risto Tolonen toimii Varsinais-Suomen työpajaverkoston puheenjohtajana. (TROLL -hankkeen hankesuunnitelma 2010; Risto Tolonen 2012.)

2.3 Yhteistyön rajapinnat

Kansanopistoa ja työpajatoimintaa yhdistäviä tekijöitä ovat sosiaalipedagoginen työote ja elinikäisen oppimisen käsite. Niemelä (2011,189–190) toteaa, että kansanopis-

tojen valtionosuuden määrittelevä laki vapaasta sivistystyöstä korostaa aktiivista kansalaisuutta ja yhteiskunnan tasa-arvoista eheyttä ja suuntaa samalla sivistystyötä sosiaalipedagogiikkaan.

Hämäläinen (1999, 30) näkee sosiaalipedagogiikan toimintatieteenä, jonka lähtökohdiana on käytännön toiminta. Sosiaalipedagogisen ajattelun ja tekemisen tavoitteena on ehkäistä ja lievittää syrjäytymistä, sosiaalisia ongelmia sekä huono-osaisuutta (emt., 32). Niemelän (2011, 39) mukaan sosiaalipedagogiikka pohjautuu sivistysteoriaan ja sen keskeinen käsite on sivistys. Ihmisen inhimilliseen kasvuprosessin liittyy sivistys itsekasvatuksen muodossa. Yksilön itsekasvatus on tietoista vaikuttamista omaan elämänsuuntaan sekä elämänhistorian ja kokemuksen reflektointia ja ymmärtämistä. Sosiaalipedagogiikan tavoitteena on jäsentää ihmisen toimintaympäristön vuorovaikutuksellista rakentumista ihmisen minuuden avulla. Sosiaalisuuden käsite on tässä yhteydessä kolmiulotteinen, eli yhteiskunta, yhteisöllinen vuorovaikutus ja niiden ihmisten auttaminen, jotka ovat avun tarpeessa.

Sosiaalipedagogiseen työotteeseen kuuluvat aktiivisuuspedagogia (toiminnallisuus), yhteisöpedagogia (yhteisöllisyys) sekä elämyspedagogia (elämyksellisyys), jotka voivat eri toimintaympäristöissä ja tilanteissa painottua eri tavoin. Sosiaalipedagogisessa työskentelytavassa korostuu tilannesensitiivisyys, avoimuus ja vuorovaikutellisuus, joka mahdollistaa kaikkien toimijoiden osallistumisen ja vaikuttamisen. (Hämäläinen 1999, 67.) Työpajatoiminnassa ja kansanopistoissa toteutetaan Hämäläisen esille tuomia asioita, kuten yhteisöllisyyttä, toiminnallisuutta (työtoiminta ja erilaiset projektit) sekä elämyksellisyyttä. Keskeistä molemmille toimijoille on vuorovaikutellisuus ja tilanneherkkyys, jolloin pyritään ottamaan huomioon yksilölliset tarpeet oppimiselle, oli yksilö pajalla tai opistossa.

Elinikäisen oppimisen ajattelun mukaan alhaisen koulutuksen saaneiden oppimisen perustaa ja heikkoa elämänhallintaa pitäisi vahvistaa, niin että jatko-opinnot ja kehittyminen muuttuvan yhteiskunnan ja työelämän mukana toteutuisivat. Tärkeä tavoite on myös yhdenvertaisuuden periaate. Sivistystyön avulla voidaan parantaa yksilön yleissivistystä, lisätä sosiaalista pääomaa, tukea yksilön itsenäistymistä ja arjenhallintaa sekä kuntoutusta. (Niemelä 2011, 264.) Hämäläisen (1999, 25) mukaan sosiaalipedagogisen työn perustana on antaa vaikeuksissa oleville ihmisille mahdollisuus

osallistumiseen, toisten ihmisten kohtaamiseen, itsensä kehittämiseen ja toteuttamiseen, kokea itsensä tarpeelliseksi ja tehdä mielekkäitä asioita ja etsiä elämänsä suuntaa yhdessä toisten ihmisen kanssa. Työote korostaa yksilön omatoimisuuden ja yhteisvastuun lisäämistä.

Kansanopisto-opinnot toimivat monille opiskelijoille ponnahduslautana jatko-opintoihin tai voivat olla tärkeää aikaa, jolloin voi miettiä elämän suuntaa ilman pakollista suorittamista. Opinnoista ja asumisesta kansanopiston yhteisössä on opiskelijoille monenlaista hyötyä tulevaisuutta ajatellen. Vastuu omasta itsestään, arjen hallinnasta ja oppimisesta kasvaa. Ne ovat taitoja, joita tarvitaan läpi elämän. Samoja tavoitteita ja taitoja opetetaan ja opetellaan työpajoilla. Elinikäisen oppimisen periaatteet näkyvät näin molempien hankekumppaneiden toimialoilla ja toiminnassa.

Niemelä (2011, 56) tuo esille ajatuksen, että oppilaitosten tehtävänä on kehittää oppimiselle sellainen perusta, joka mahdollistaa jokaiselle yksilölle tavan olla elinikäinen oppija. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää oppilaitosten ja eri toimijoiden välistä kumppanuutta, jotta ne pääsevät osallisiksi työelämässä tarvittavan osaamisen kehitysprosessien suunnitteluun ja toteutukseen. Laki vapaasta sivistystyöstä velvoittaa tähän Niemelän esille ottamaan yhteistyöhön. Varsinais-Suomen Kansaopisto on verkostoitunut alueen työpajojen kanssa. Samalla yhteistyötä on käynnistetty Paimion kaupungin työ- ja toimintakeskus Apilan sekä sosiaalipalvelujen kanssa. (Muistio 1.9.2011; muistio 9.12.2011.)

TROLL -hankkeen aloitusvaiheessa syyskuussa 2010 hankekumppanit tutustuivat toistensa toimintaan vierailujen avulla ja pitivät sen jälkeen yhteisen ideointipäivän. Päivän alussa molemmat pohtivat omia vahvuuksiaan ja tulosten purun yhteydessä huomattiin, että yhteisiä nimittäjiä löytyi.

Yhteisiksi vahvuuksiksi koettiin siis ainakin asiakaslähtöisyys, hyvä yhteishenki, joustavuus, monipuolisuus ja kehittymisen halu, toiminnallisuus sekä oman alan osaaminen (Muistio 29.9.2010).

Pajojen valmentautujat ja kansanopiston opiskelijat omaavat samankaltaisten tukitarpeita ja palveluohjausta kuin pajanuoret (Kysely syksy 2011).

Kolmas hanketoimijoita yhdistävä ja kuvaava tekijä on oppivan organisaation käsite. Toimintakulttuuria voi kehittää oppivaksi organisaatioksi hanketoiminnan avulla. Op-

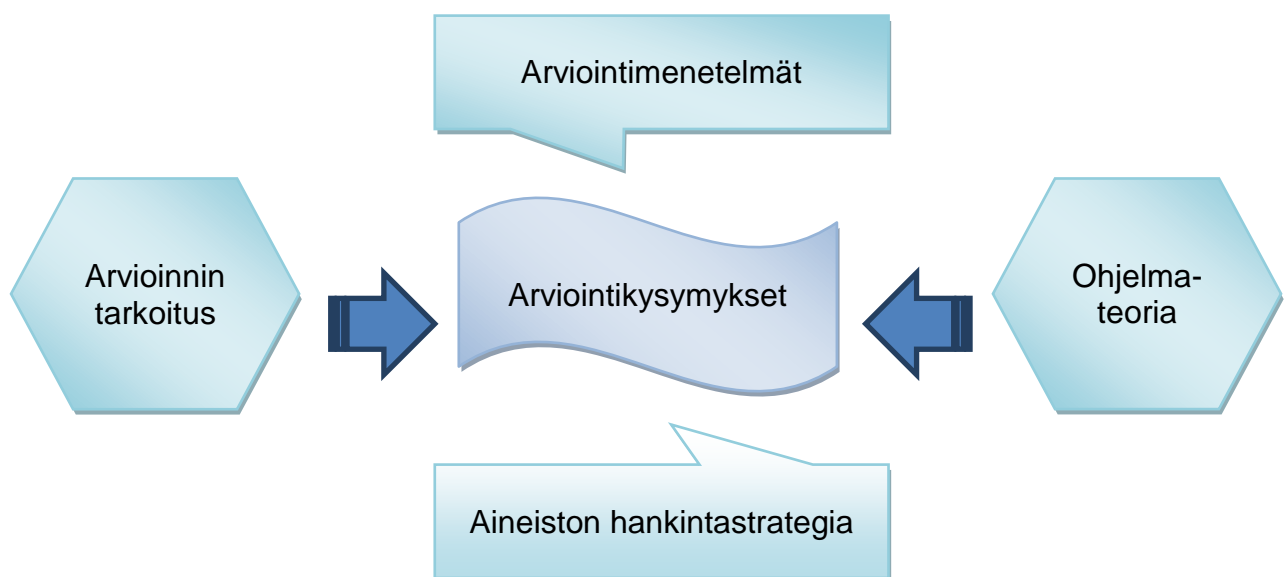
pivalla organisaatiolla on monta määritelmää. Niille on yhteistä, että niissä korostuu oppimisen ja muutoksen yhteys, osallistuminen innovaatioon ja muutokseen sekä muuttuvat toiminta- ja työskentelytavat, delegointi sekä johtamistapa, joka edistää edellä lueteltuja asioita. (Sarala & Sarala 2010, 54.) Oppivalle organisaatiolle on ominaista uusien ratkaisujen kokeilu ja oppimista edistävä ajatustenvaihto (Heiskanen 2008, 34). Sarala ja Saralan (2010, 56) mukaan keskeistä oppivan organisaation mallissa on jatkuva kehittäminen ja kehittyminen. Tietoista oppimisen näkökulmaa voidaan toteuttaa kehittämällä työtä, työyhteisöjä ja organisaatioita.

Molempien organisaatioiden toimintaa kuvaa herkkyyys toiminnan sisältöjen kehittämiseen ja jatkuva muutosvalmius. Opiskelijoiden sekä työpajavalmentautujien muuttuvat tarpeet on otettava huomioon opintojen tai työtoiminnan sisällöissä. Oppivassa organisaatiossa tulee kehittää toimintatapa, jonka avulla tuotetaan laadukkaita tuotteita ja palveluja. Toimintaprosessien tulee olla perusteltuja ja tarkkaan harkittuja ja niitä tulee kehittää edelleen. Kaikkien työntekijöiden työskentelytapaa kuvaa parhaiten jatkuva toiminnan parantaminen. (Hätönen 2007, 4.) Sekä kansanopistot että työpajat toimivat markkinoiden ehdoilla. On löydettävä uusia tapoja toimia, jotta yhteiskunnallinen asema säilyy. Kärjistä asiaa, koska molempien organisaatioiden toiminnan jatkuvuus edellyttää uusien rahoituslähteiden löytämistä valtionrahoituksen lisäksi. Kansaopistot tarjoavat maksullisia, omaehtoisia opintoja ja valtionosuudet määräytyvät eri tavalla kuin tutkintoja antaville oppilaitoksille. Näen haasteena työpajatoiminnalle, että se ei ole kaikilla paikkakunnilla vakinaista toimintaa ja näin pysyvän rahoituksen piirissä.

Senge (2006, 6–10) kuvaa oppivaa organisaatiota viiden osa-alueen avulla. Keskeisin on systeemiajattelu, joka edellyttää kokonaisuuksien hallintaa. On kyettävä näkemään, miten asiat liittyvät toisiinsa. Ilman sitä ei muodostu kokonaiskäsitystä opittavista asioista. Muita osatekijöitä ovat itsehallinta, toimintaa ohjaavat mentaaliset mallit (kollektiiviset ja yksilölliset), yhteisesti muodostettu ja jaettu visio sekä tiimioppinen. Opinnäytetyössäni näistä oppivan organisaation elementeistä tarkastelen toimijoiden yhteistä visiota hankkeen suunnasta ja tavoitteista ja yksilön oppimista tiimioppimisen avulla. Systeemiajattelu näkyy siinä, miten toimijat pohtivat ja arvioivat yhteisessä dialogissa hanketta ja sen tuloksia. Oppivan organisaation malli antaa työlleni taustoittavaa teoriaa.

3 YHTEISTOIMINNAN ARVIOINTI KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHTANA

Paasivaaran ym. (2008, 140) mukaan arviointi ei perustu sattumanvaraisuuteen, vaan on systemaattista toimintaa. Arvioinnissa on keskeistä tiedon arvottaminen (Kivipelto 2008, 12). Arvioinnin tavoitteena on tuoda esille havaintoja, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia arvioitavan kohteen vahvuuksista ja parantamisalueista ilman arvostelua (Virtanen 2007, 25). Omassa työssään voi oppia ja kehittyä arvioinnin avulla. Arviointitietoa voidaan käyttää toiminnan kehittämisessä, laajentamisessa tai siitä luopumisesta sekä vaikutusten osoittamiseen. (Aalto–Kallio, Saikkonen & Koskinen–Ollonqvist 2009, 9.) Vatajan (2009, 52) mukaan arviointi voi tarjota ajatusten vaihtoon foorumin ja voi olla vuorovaikutuksen kannalta merkittävää. Arviointitutkimukseni tarkoituksena on auttaa TROLL -hankkeen toimijoita kehittämään omaa työtään, todentamaan jo saavutettuja tuloksia sekä pohtia hyvien käytäntöjen juurruttamista ja levittämistä. Tavoitteeni ei ole arvostella, vaan arviointitulosteni pohjalta tuoda esiin onnistumisia ja kehittämiskohteita ja -suosituksia.

Kuvio 2. Viitekehys arviointiasetelman rakentamiselle (mukailen Robson 2001, 127).

Arvioinnin tekeminen edellyttää tutkimusasetelman laatimista, havaintoaineiston keräämistä, aineiston analyysia ja tuloksista syntyvää pohdintaa. Arviointitutkimuksessa arvioinnin tarkoitus ja taustalla oleva teoria auttavat arviointikysymysten laatimisessa. Ne vaikuttavat arviointimenetelmien ja aineiston keräämistapojen valintaan. (Robson 2001, 25, 123.) Arvioinnissa teorialla tarkoitetaan periaatteita, oletuksia ja hypoteese-

ja, joiden avulla toimintaohjelmia tai palveluja kehitetään sekä ymmärretään niiden vaikutuksia (emt., 108). Teoriasta puhuttaessa voidaan käyttää termiä ohjelmateoria, joka Aalto–Kallion ym. (2009, 18) mukaan on yleisesti käytössä oleva käsite. Omasa arvioinnissani kehittämistoiminnan taustalla vaikuttava ohjelmateoria on oppiva organisaatio, joka näkyy työssäni yksilön ja tiimin oppimisen kehittymisenä.

Arviointi voidaan tehdä itsearviointina (Virtanen 2007, 177). Arvioija analysoi sitä toimintaa sisäisessä arvioinnissa, jota on itse toteuttamassa. Sisäisen arvioinnin etuna on kohteen tunteminen, mahdollisuus monipuolisiin aineistoihin ja arviointitietojen hyödyntäminen toimintojen kehittämiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 62.) Vataja (2009, 57) toteaa, että itsearviointin tavoitteena voi olla tuoda esiin hiljaista tietoa sekä yksilöllisiä kokemuksia ja näkemyksiä. TROLL -hankkeen arviointi on toteutettu pääosin itsearviointina sekä osallistavalla tavalla. Roolini muuttuminen osallistujan roolista tutkijan rooliin ei muuta asetelmaa. Hankkeessa mukana olevien toimijoiden osallisuudella ja palautteilla on keskeinen asema arviointiaineiston tuottamisessa sekä arviointiprosessin eteenpäin viemisessä.

Arviointiprosessi voidaan toteuttaa osallistavalla tavalla (Virtanen 2007, 238). Tässä arvioinnin mallissa käytännön toimijoilla on keskeinen rooli toteutuksessa. Arvioijalla on päävastuu arvioinnin suorittamisesta. Osallistavassa arvioinnissa on olennaista tutkijan ja käytännön toimijoiden välinen tiedonvaihto. Toimijat toteuttavat tulevan toimintansa saadun arviointitiedon pohjalta. (Robson 2001, 37–38.) Osallistavan arvioinnin lähtökohtana on osallistujien vaikutusmahdollisuuksien ja ongelmanratkaisutaidon vahvistaminen, yhteisen ymmärryksen lisääminen suhteessa arvioitavaan kohteeseen. Arvioinnista tulee oppimisen väline dialogin avulla. (Aalto–Kallio ym. 2009, 33.) Omien havaintojeni mukaan hankeryhmän kokoukset ovat keskustelevia ja hanketta eteenpäin ohjaavia.

Osallistava arviointi pyrkii antamaan äänen kaikille kehittämisen sidos- ja eturyhmille, jolloin arvioinnin avulla pyritään yhteisten merkitysten luomiseen. Arvioinnin avulla etsitään kohteesta vahvuuksia ongelmien sijaan ja näin vahvistetaan osallistavan arvioinnin arvostavaa luonnetta. (Toikko & Rantanen 2009, 61–62.) Kivipellon (2008, 24) mukaan arvioinnissa on keskeistä eri toimijoiden osallisuuden vahvistaminen osallistavin menetelmin. TROLL -hankkeessa toimijoiden osallisuus arvioinnissa il-

menee arviointiaineiston tuottamisen lisäksi vuorovaikutuksena minun ja hankeryhmän/hankekoordinaattorin välillä. Kaikilla keskeisillä toimijoilla on ollut mahdollisuus antaa palautetta toiminnasta.

3.1 Konstruktiivinen tutkimusote ja arviointikysymykset

Käytännöstä nousevan kokemuksellisen tiedon merkitys korostuu arvioivassa ja tutkivassa työotteessa (Vataja 2009, 54). Yksilön luodessa ja rakentaessa tietoa sekä kehittäessä jaettua todellisuutta yhdessä muiden kanssa luodaan perustaa oppimiselle (emt., 55). Osallistavassa arvioinnissa hyödynnetään toimijoiden kokemusten kautta saatua tietoa (Kivipelto 2008, 16). Arviointini pohjautuu hankkeeseen osallistuneiden henkilöiden tuottamaan aineistoon. Konstruktiivinen tutkimus sopii lähestymistavaksi, jos kehittämistehtävän tavoitteena on luoda konkreettinen tuotos, esim. malli. Uuden toimintamallin rakentamiseen tarvitaan sekä teoreettista tietoa että käytännöstä saatua tietoa. Konstruktiivinen tutkimus koostuu suunnittelusta, käsitteellisestä mallintamisesta sekä mallien toteuttamisesta ja testaamisesta. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 65.) TROLL -hankkeessa konstruktiivinen tutkimusote kulkee läpi hankesuunnitelman, toteuttamisen kautta arviointiin. Hanketoimijoiden toiminnan taustalla olevia toimintapedagogioita sekä käytännön kehittämistyöstä nousevaa tietoa hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Pohjoismaisen sosiaalipedagogiikan peruskäsite on kokemuspäädagogiikka. Kokemus on laajempi käsite kuin pelkkä tieto. Kokemukseen sisältyy myös persoonallinen ulottuvuus, johon kuuluvat ymmärrys ja tunteet. Oppimisprosessia, jossa yksilö kokemuksen avulla tuottaa uutta itsensä ja ympäristön tuntemusta, kutsutaan kokemukselliseksi sivistämiseksi. Taito määrittää omalle toiminnalleen tavoitteet ja tarvittavan toimintatilan haltuunottotapa vaikuttavat kykyyn saada kokemuksia. (Niemelä 2011, 222.) Oppivassa organisaatiossa luovaa oppimista tapahtuu kokeilemalla uusia työskentelymalleja tutkivan ja kokeilevan toiminnan avulla (Sarala & Sarala 2010, 54–55). TROLL -hankkeen toiminnassa näkyy osallisuus ja kokemuksellisuus. Oppimista tapahtuu koko ajan, ja osallistujilla on merkittävä rooli kokemuksellisen tiedon tuottamisessa.

Uusitalon ja Kohtamäen (2011, 281–283) mukaan konstruktiiivinen tutkimusote korostaa käytännön toimijan näkökulmasta tutkimuksen hyödyllisyyttä. Tutkimuksellisenä lähtökohtana on, mikä toimii, on totta. Parhaimmillaan konstruktiiivinen tutkimus on innovatiivista, jolloin sen tavoitteena on luoda organisaation kehittämisen työkaluja. Tutkimusote on toiminnallinen, käytännöllinen sekä siihen liittyy hyödyllisyyden tarkastelu. Tutkimusprosessin erityispiirre on, että se tuottaa menetelmän tai työkalun, jota voidaan hyödyntää laajemmassa mittakaavassa, ja sen hyödyllisyyttä pystytään arvioimaan. TROLL -hankkeen tavoitteena on tuottaa hyötyä organisaatioille, osallistujille sekä molemmille toimialoille. Hanke tuottaa uusia toimintamalleja, jotka ovat levitettävissä muille kansanopistoille ja työpajoille.

Toikon ja Rantasen (2009, 36) mukaan sosiaalisissa prosesseissa muodostuu ja rakentuu käsitys todellisuudesta. Vuorovaikutuksen avulla ihmiset luovat yhteisen sosiaalisen tason merkitysjärjestelmän. Konstruktiiivisen ajattelun mukaan yksilöllä on merkittävä osuus tiedon muodostamisprosessissa (Niemelä 2011, 224). Kauppilan (2007, 116) mukaan yhteistoiminnallisuus on osa sosiokonstruktiiivista näkemystä. Kokemuksellinen yhdessä oppiminen tapahtuu tutkijan ja käytännön toimijoiden välisessä yhteistyössä (Uusitalo & Kohtamäki 2011, 286). TROLL -hankkeen toimijat ovat oppineet tuntemaan toistensa toimintaympäristöä ja toimintatapoja. Tätä on edesauttanut tiivis yhteistyö. Tutkijan näkökulmasta yhdessä oppimista on lisännyt minun kokemukseni molempien toimijoiden toiminnasta. Oppiminen tapahtuu parhaiten, kun opitut asiat otetaan käytäntöön ja niistä saadun palautteen perusteella kehittämistä jatketaan. Oppimisessa ei ole kyse tiedon rutiinomaisesta vastaanottamisesta ja kyvystä toimia uudella tavalla, vaan olennaista on asioiden sisäistäminen. Oppivassa organisaatiossa todellisuus syntyy ihmisten itsensä luomana. (Sarala & Sarala 2010, 60.)

Arviointisuunnitelman ydin on arviointikysymykset. Ne eivät kuitenkaan aina ole lopullisia. Arviointiprosessin aikana saattaa syntyä uusia tarkoituksenmukaisempia kysymyksiä. Joistakin kysymyksistä voidaan joutua luopumaan. (Robson 2001, 122.) Esi-tettyihin arviointikysymyksiin vaikuttaa arvioinnin tarkoitus. Minkälaisiin teemoihin arvioinnilla halutaan vastauksia? (Vataja 2009, 67.) Kun arviointikysymyksiä asetetaan, on oleellista pohtia, mikä on arvioinnin kohteena. Onko se itse prosessi, tulokset vain molemmat (emt., 67). Arviointini keskeisimmät arviointikysymykset ja -kriteerit liittyvät

hankkeen tavoitteiden saavuttamiseen, osallisuuteen, työpajavalmentautujien saamaan hyötyyn sekä hankkeen juurruttamiseen. Hyötynäkökulma on laajentunut arviointiprosessin aikana koskemaan myös kaikkia hankkeen toimijoita sekä molempia organisaatioita. Arvioinnissa tarkastellaan hanketoimijoiden yhteistyön kehittymistä ja siinä oppimista. Arviointisuunnitelmassa arvioinnin kohteeksi oli asetettu myös hankkeen tulosten juurruttaminen osaksi perustoimintaa sekä hankkeen tulosten levittäminen. Kysymysten asettelu on tarkentunut arvioinnin aikana ja osa kysymyksistä on saanut suuremman painoarvon kuin toiset.

Arviointi pohjautuu erilaisiin mittareihin tai tekijöihin, joiden avulla määritellään arviointikriteerit (Aalto–Kallio ym. 2009, 48). Arviointini kriteerit pohjautuvat laadullisiin arvioihin määrällisten sijaan. Niissä korostuvat toimijoiden ja osallistujien kokemuksiin perustuvan tiedon ja oppimistulosten laadullinen analysointi ja arviointi. Kehittämistoiminnasta syntyneitä tuloksia peilataan asetettuihin tavoitteisiin. Yhteistyön laatua arvioidaan aineistosta esiin nousevien sanallisten palautteiden mukaan eikä osallistujien lukumäärän mukaan.

3.2 Aineiston hankinta- ja analyysimenetelmät

Tutkimusmenetelmä rakentuu käytännöistä ja toimintavoista, joiden avulla kerätään havaintoja. Tarvittavan tiedon sisältö ja mistä tai keneltä sitä etsitään vaikuttavat menetelmän valintaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 183–184.) Arviointikysymykset vaikuttavat siihen, mikä menetelmä valitaan (Robson 2001, 123). Aineisto on pääosin laadullista, kun arviointi tehdään osallistavalla tavalla (Aalto–Kallio ym. 2009, 75). Havainnoinnin avulla tai henkilöitä tai ryhmiä haastatteleamalla muodostuu laadullista aineistoa. (emt., 67). Osallistuva arviointi ei ole ainoastaan tiedon keruuta. Siinä on olennaista yhteistyössä eri toimijoiden kanssa määrittää, mikä toiminnassa on jo hyvää ja toimivaa sekä mitä pitää vielä kehittää tai muuttaa. (Kivipelto 2008, 26.) Tämän kriteerin täyttäminen edellyttää yhdessä pohtimista ja arvioimista. Näin arviointi ei ole pelkästään tutkijan luomaa todellisuutta vaan kaikkien yhteistä. Osallistamisen avulla myös toimijoiden sitouttaminen kehittämistoimintaan vahvistuu.

Arviointiaineistoni hankinnassa olen käyttänyt monimetodista lähestymistapaa, jolloin aineistoa on kerätty useammalla kuin yhdellä tavalla. Kun puhutaan eri tutkimusmenetelmien yhteiskäytöstä, niin siitä käytetään termiä triangulaatio (Hirsjärvi ym. 2009, 233). Näin muodostuvasta arviointiaineistosta on saatu mahdollisimman laaja ja monipuolinen. Arvioinnissa käytettävä aineisto voi olla subjektiivista (haastattelut ja kyselyt) tai objektiivista (tilastot) tai niiden yhdessä muodostamaa (Paasivaara ym. 2008, 141). Arviointiaineistoni koostuu valmiista dokumenteista (hankkeen asiakirjat, hankeryhmän kokousten muistiot ja väliraportit), maaliskuussa 2011 tehdystä teema-haastatteluaineistosta, kurssien jälkeen kerätyistä työpajavalmentautujien (Kaarina, Lieto ja Laitila) palautteista, kurssien vetäjien raporteista (työnhaku ja sanataide) sekä hankeryhmälle, kurssien vetäjille ja työpajan henkilöstölle (Kaarina ja Lieto) suunnatuista avoimista kyselyistä syksyltä 2011 ja arvioinnin tekijän omista havainnoista ajalta 1.6.2010–14.8.2011.

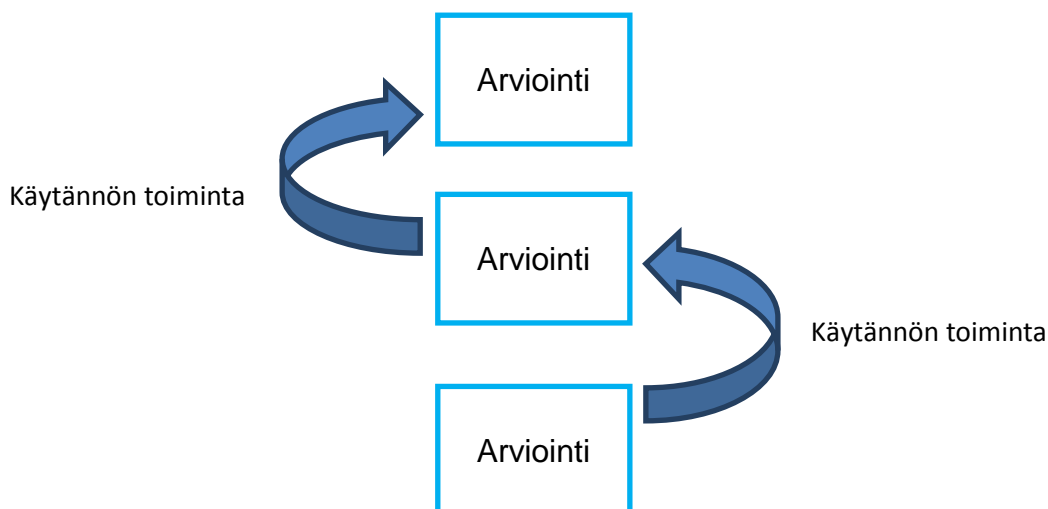
Arviointisuunnitelman mukaan tavoitteena oli haastatella toimijoita syksyllä 2011. Päädyin aikataulullista syistä tekemään kaikille sähköpostin välityksellä kyselyn, jossa oli vain avoimia kysymyksiä. Koska vastaukset tuottivat arvioinnin kannalta oleellisen tiedon, en tehnyt haastatteluja. Muutama asia vaati lisäkysymyksen, mutta sain niihin tarvitsemani vastaukset. Haasteen aineiston hankinnalle loi hankkeen arviointiajan pituus. Kuitenkin tutkijana koen, että aineistoni arvioinnin kannalta on riittävää. Hankeryhmälle on esitelty aineiston ensimmäinen analyysi 9.12.2011. Olen halunnut ottaa aineistooni mukaan vielä Voimamääreet-kurssiraportin 2/2012, koska kyseinen kurssi syntyi Työnhakua draaman keinoin -kurssin tuottaman kokemuksen sekä palautteen perusteella. Arviointisuunnitelma on hyväksytty 30.11.2010 hankeryhmän kokouksessa. Näin hankeryhmä on sitoutettu arviointiin ja sen yhteistoiminnalliseen toteuttamiseen.

Sovelsin teemahaastattelumenetelmää siten, että haastattelu tehtiin hankeryhmälle ryhmämuotoisena kolmesta eri teemasta käsin. Haastattelun teemoina olivat yhteistyön kehittyminen, hankkeen tavoitteiden toteutuminen sekä osallisuus. Eskola ja Vastamäki (2007, 27–28) toteavat, että teemahaastattelussa tulee määritellä etukäteen haastattelun aihepiirit ja teema-alueet. Haastattelutilanteessa käytetään avoimia kysymyksiä ja haastattelijalla on vain tukilista käsiteltävistä asioista. Tilanne muistuttaa usein tavallista keskustelua. Tutkija voi haastattelutilanteessa havaita ilmiön, että

haastateltava haluaa miellyttää haastattelijaa. Tämä voi ilmetä siten, että haastateltava muokkaa vastauksiaan siihen suuntaan, mihin olettaa tutkijan toivovan keskustelun käyvän. (Emt., 32.) Tätä haastatteluasetelmaa mietin haastattelutilanteen jälkeen. Koen kuitenkin, että jokaisen haastatteluun osallistuvan tavoite oli vastata esitettyihin kysymyksiin rehellisesti omista lähtökohdistaan käsin. Haastattelutilanne olisi ollut erilainen, jos hankkeen ulkopuolinen arvioitsija olisi sen tehnyt. Nyt tilannetta helpotti se, että haastateltavat sekä minä tunsimme käsiteltävän kokonaisuuden.

Vilkka (2005, 102) toteaa, että työelämän tutkimushankkeissa, joissa tavoitteina ovat yhteisen kielen, käsitteiden, toimintatapojen ja keskustelun luominen, voisi kokeilla ryhmähaastattelua tutkimusaineiston keräämiseksi. Voidaan puhua käsitteestä täsmäryhmähaastattelu, josta käytetään myös nimitystä ryhmähaastattelu tai asiantuntijahaastattelu. Ryhmätilanteen koin hyväksi menetelmälliseksi valinnaksi. Ryhmähaastattelun tavoitteena oli saada työryhmän jäsenet pohtimaan ja keskustelemaan hankkeen kannalta merkittävistä asioista. Haastattelun ajankohta oli maaliskuussa, jolloin hanke oli konkreettisella tasolla toiminut vasta puoli vuotta. Ryhmähaastattelu mahdollisti myös syvällisemmän keskustelun annetuista teemoista kuin hankeryhmän kokoukset, joissa kokousaika on rajallinen. Luomani haastattelutilanne toimi myös osallistavana elementtinä.

Toikon ja Rantasen (2009, 82) mukaan tietoa voidaan kerätä ja arvioida vaiheittain, jolloin arviointiasetelma nähdään iteratiivisena ja toimintaa kehittävänä.

Kuvio 3. Arvioinnin varassa etenevä iteratiivinen kehittämisprosessi (emt., 83).

TROLL -hankkeen toiminnassa näkyy jatkuvan arvioinnin prosessi. Toimintaa on kehitetty käytännön toiminnasta saadun tiedon perusteella. Arvioijan päätehtävänä on muodostaa aineistosta kokonaiskäsitys ja löytää vastaukset arviointikysymyksiin. Arviointiaineisto voidaan jakaa määrälliseen (kvantitatiiviseen) ja laadulliseen (kvalitatiiviseen). Vaikka niiden lopullinen käsittely eroaa monilta osin, niin perusajatuksena on ensin tarkistaa ja koodata aineisto. Sen jälkeen se analysoidaan ja tulkitaan. (Robson 2001, 169–170.) Analyysitavat voidaan jäsentää kahdella tavalla: selittäminen ja ymmärtäminen. Analyysitavaksi tulisi valita sellainen analyysitapa, jonka avulla tutkija parhaiten löytää vastauksen ongelmaan tai tutkimustehtävään. (Hirsjärvi ym. 2009, 224.) Koska aineistoni on laadullista, niin analyysissäni keskeistä on asioiden ymmärtäminen.

Aineistosta nousee erityisesti aineiston analyysivaiheessa teemoja, jotka voivat toistua usein tai esiintyä harvemmin. Samoihin aiheisiin voi kytkeytyä samoja teemoja. (Puusa & Juuti 2011, 50.) Robsonin (2001, 176) mukaan vastaukset arviointikysymyksiin voivat löytyä teemoittelun avulla. Olen analysoinut aineistoni kuuden eri teeman mukaan. Arviointikysymyksissäni keskeisinä teemoina olivat yhteistyö, osallisuus, hyöty, tavoitteiden saavuttaminen, oppiminen sekä juurruttaminen. Osa teemoista nousee vahvemmin esille kuin toiset. Oppiminen kulkee läpi kaikkien teemojen. Teemoja olen peilannut suhteessa sosiaali-, sivistys- ja kokemuspäädagogiaan. Lisäksi analyysissä näkyy oppimisen tematiikka oppivan organisaation valossa.

3.3 Arvioinnin luotettavuus ja eettisyys

Kaikissa tutkimuksissa on hyvä arvioida tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Keskeiset käsitteet ovat reliaabelius, mittaustulosten toistettavuutta ja validius, mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä mitä on tarkoitus mitata. Tutkimuksen pätevyyttä ja luotettavuutta tulisi kuitenkin arvioida vaikka yllä mainittuja termejä ei käytettäisi. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–232.) Toikko ja Rantanen (2009, 123–124) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää vaikuttavuuden käsitettä tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa. Vaikuttavuus perustuu avoimuuteen, jolla tutkija tuo esille tutkimusta koskevat valintansa ja tulkintansa. Toinen keskeinen tekijä arvioitaessa tutkimuksen luotettavuutta on johdonmukaisuus. Tutkijan tulee kuvata tutkimusaineistonsa kerääminen ja analysointi huolellisesti. On tärkeää kysyä miksi, jokin arviointi tehdään ja mitä sillä haetaan, kun pohditaan arvioinnin luotettavuutta. (Eräsääri, Lindqvist, Mäntysaari & Rajavaara 1999, 108). TROLL -hankkeen arvioinnilla halutaan todentaa hankkeen aikana syntyneitä tuloksia, kehittää toimintaa hankkeen aikana ja tuoda esiin työpajojen käyttöön soveltuvia työmenetelmiä työpajavalmennuksen tueksi.

Arviointitutkimukseni luotettavuus voidaan todentaa tarkalla selonteolla arvioinnin toteutuksesta: arvioinnin kulku, arviointimenetelmät sekä tuotetun aineiston analyysimenetelmien valinta ja johtopäätösten synty. Tutkijan on noudatettava tutkimustyössä ja tutkimustulosten esittämisessä rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta (Vilka 2005, 30). Olen edellisessä alaluvussa kuvannut yksityiskohtaisesti käyttämiäni aineiston hankintamenetelmiä ja -tapoja, arvioinnin aikataulua ja analyysitapaa. Omaa rooliani arvioitsijana pohdin luvussa 3.4. Johtopäätökset tulevat esille luvussa 4. Puusan ja Juutin (2011, 51) mukaan tärkeää on esittää tutkimusprosessin eteneminen, ilmiön ymmärryksen lisääntymisen prosessit ja esitettyjen tulkintojen perusteet, kun tarkastellaan ja arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta ja luotettavuutta. Kriittinen vaihe arvioitaessa tutkimukseni luotettavuutta on mielestäni keväällä tekemäni teemahaastattelu, johon viittasin luvussa 2.3. Teemahaastattelutilanteessa oma roolini oli kuitenkin neutraali ja sitä ohjasivat arvioinnin ja kehittämistoiminnan tavoitteet.

Dokumentointi on erityisen tärkeää arvioinnissa. Arvioitsijan pitää todentaa, mistä arviointiaineisto koostuu, analyysitavat ja minkälaiseen tulokseen on tultu. Aineiston analyysin tulee osoittaa, mitä se antaa kehittämistyölle tai mitä tuloksia ja vaikutuksia on tullut esille. Raportoinnin voi tehdä usealla tavalla, kuitenkin sen tulee olla tarkoituksenmukaista. (Aalto–Kallio ym. 2009, 52.) Opinnäytetyöni on TROLL-hankkeen väliarviointi sekä toimii samalla laajempänä toimintaraporttina ensimmäisen hankevaiheen rahoittajalle.

Kuulan (2006, 26–27) mukaan tutkijat tekevät viime kädessä itse omaa tutkimustyötään koskevat eettiset ratkaisut ja vastaavat niistä. Tutkimusetiikka koostuu yhä enemmän kollegiaalisista sovituista periaatteista, vaikka päävastuu eettisyydestä on tutkijalla. Tutkimuksessa eettisyys on tärkeää, koska näin osaltaan varmistetaan tutkimuksen luotettavuutta, uskottavuutta, hyödynnettävyyttä sekä yleispätevyyttä. Mielestäni keskeisin asia pohdittaessa opinnäytetyöhöni liittyvää eettisyyttä on oma roolini tutkijana sekä tutkimukseni kohteena olevan projektin päällikkönä toimiminen sekä näihin rooleihin liittyvien asioiden tiedostaminen ja auki kirjoittaminen.

3.4 Roolini arvioinnin tekijänä

Arvioijalla on vastuu arvioinnin suunnittelusta ja toteutuksesta, vaikka käytännön toimijat osallistuvat suoraan arviointiin (Robson 2001, 37). Sisäisessä arvioinnissa arvioinnin näkökulma laajenee, koska arvioinnin tekemiseen osallistuu useita henkilöitä (Aalto–Kallio ym. 2009, 49). Arvioinnin tekijän oman roolin pohdinta on tärkeää. Kylmäkosken (2003, 9–10) mukaan tutkimuksen onnistumisen kannalta on merkittävää, että arvioitsija määrittelee oman roolinsa huolellisesti suhteessa arvioinnin kohteeseen. On tärkeää kuvata, mikä on arvioitsijan suhde itse arviointiin sekä arvioitaviin, jotta vältetään konflikteilta. Arvioinnissa eri tahojen erilaiset intressit voivat aiheuttaa ristiriitoja, koska arvioinnista nousevat objektiiviset päätelmät saatetaan tulkita kritiikiksi omaa toimintaa kohtaan. Seuraavassa kappaleessa kuvaan omaan suhdettani TROLL -hankkeeseen osallistujan ja tutkijan näkökulmasta.

Minulla on ollut päävastuu väliarvioinnin tekemisestä. Olen toiminut hankkeen projektipäällikkönä ajalla 14.6.2010 – 14.8.2011 ja samalla työskennellyt Varsinais-Suomen

Aikuiskoulutussäätiön palveluksessa. Olen siirtynyt 15.8.2011 alkaen toisen työnantajan palvelukseen ja suhteeni hankkeeseen on muuttunut ulkopuolisen tutkijan ja arvioinnin tekijäksi. Muuttunut työtilanteeni tuo arviointiin kahdenlaista ulottuvuutta; osallistujan sekä tutkijan. Osallistujan roolin avulla pystyn ymmärtämään paremmin, mitä erilaisten ilmiöiden taustalla on, ja tunnen hankkeen toimijat ja toimintaympäristöt. Tutkijan rooliin siirtyminen tuo asiaan etäisyyttä ja erilaista perspektiiviä. Joudun tarkastelemaan asioita kokonaisuuden ja yleisen hyödynnettävyyden näkökulmasta ja laajemmasta viitekehyksestä kuin aikaisemmin. Tutkijan roolissa on helpompi nostaa esille epäkohtia tai kehittämiskohtia, koska silloin ei joudu tarkastelemaan omaa toimintaansa kuten osallistujan roolissa.

Virtasen (2007, 195) mukaan kokemuksellisen ja käytännön tiedon tuottaminen edellyttää, että arvioinnin tekijä toimii osana arvioinnin kohdetta, jolloin tekijä voidaan nähdä tulkiksi, äänitorveksi ja asianajajaksi suhteessa arvioitavaan asiaan. Itse koen arvioijana olevani asioiden tulkitsija, esille tuoja sekä toiminnan kehittäjä. Kehittämistoiminnan näkökulmasta arvioinnin tekijän toimiminen mukana arvioinnin kohteessa voidaan nähdä tärkeänä. Tärkeää on ottaa huomioon, etten ole ohjannut hankkeessa tapahtuvia yksittäisiä toimenpiteitä, kuten kursseja, vaan roolini osallistujana/tutkijana suhteessa niihin on arvioijan. Hankkeen päällikkönä tavoitteenani oli ohjata hanketta sen tavoitteiden suunnassa sekä vahvistaa tutkivaa ja kehittävää työtä hankkeen eri vaiheissa. Hankkeen käynnistyessä yhteisesti asetut tavoitteet toimivat konkreettisten toimintojen lähtökohtana. Tavoitteita on tarkennettu hankkeen aikana. Tehtäväni on ollut luoda puitteet projektityöntekijän työskentelylle.

Virtanen (2007, 192–194) toteaa, että itse toteutettu arviointi ei voi koskaan olla neutraalia. Arvioinnin kenttää tulee arvioida ja tarkistella poliittisista, sosiaalisista, kulttuurisista ja taloudellisista viitekehyksistä käsin. Objektiivisuudella voidaan tarkoittaa monia eri asioita keskeisten toimijoiden näkökulmasta. Voidaan tarkastella tekijän omia arvoja, jotka vaikuttavat arviointituloksiin, johtopäätöksiin ja kehittämissuosituksen sisältöön. Sisäisen arvioinnin merkitys on perusteltava organisaation sisällä. Organisaation kypsyystasolla on merkitystä itsearviointin onnistumiselle. Uskalletaanko kohdata kriittiset kipupisteet vai keskittyäkö vähäpätöisempiin ja vähemmän kiistojaihteuttaviin kysymyksiin? Arviointiotteeni on ollut kehittävä. Olen pyrkinyt tuomaan esiin aineistosta nousevia erilaisia näkemyksiä ja kokemuksia. TROLL -hankkeen

toimijoiden vastuulla on jatkossa näkemysteni ja ajatusteni hyödyntäminen. Hanke on toiminut suhteellisen lyhyen ajan. Aineistosta ei tule esiin suuria kriittisiä kipupisteitä, joihin hankkeen toimijoiden tulisi ottaa kantaa.

Hankeryhmän jäsenet ovat aktiivisesti omalla toiminnallaan olleet mukana arvioinnin tekemisessä. Oma roolini on ollut viedä arviointia eteenpäin arviointisuunnitelman mukaisesti. Oma toimintani tutkijana ohjaa humanistinen oppimiskäsitys, jossa Kauppilan (2007, 30–31) mukaan korostuvat kokemuksellisuus ja luovuus. Kokemuksellinen oppiminen on sen keskeinen oppimismalli. Pelkät kokemukset eivät takaa oppimista, vaan tarvitaan niiden monipuolista työstämistä. Jatkuva toiminnan arvioinnin tapa näkyy hankeryhmän muistioista. Kokouksissa on käsitelty toteutuneiden kurssien palautetta ja keskusteltu siitä, miten toimintaa kehitetään ja viedään konkreettisesti eteenpäin.

4 YHTEISTYÖN LINJOJEN SUUNTAA ETSIMÄSSÄ

Arviointisuunnitelmassa oli arvioinnin taustoittavaksi ohjelmateoriaksi asetettu useampikin vaihtoehto. Tavoitteena oli, että hankkeen tuloksia voitaisiin tarkastella ja arvioida suhteessa näihin teorioihin. Ne olivat oppiva organisaatio (jatkuva kehittyminen), innovatiivisuus (luovuus, uudistuminen), sosiaalinen pääoma (luottamus, yhteisöllisyys, verkosto) ja dialogisuus (vuorovaikutus). Kaikki teoriat tulevat jollakin tavalla esiin aineistoista ja liittyvät mielestäni olennaisesti kehittämistoimintaan. Oppiminen nousee kuitenkin aineistosta vahvasti esille niin yksilö- kuin organisaatiotasolla. Senge (2006, 129) korostaa, että organisaatioiden oppimista tapahtuu vain oppivien yksilöiden avulla. Yksilöllinen oppiminen ei kuitenkaan vielä takaa organisaatioiden oppimista. Mutta ilman sitä organisaatiot eivät opi mitään.

Arviointikysymyksissä keskeisinä teemoina olivat yhteistyö, osallisuus, hyöty, tavoitteiden saavuttaminen, oppiminen sekä juurruttaminen. Tarkastelen ja analysoin eri teemoja ensisijaisesti yksilöjen näkökulmasta. Yksilöt erottelen tarvittaessa vielä hankeryhmäläisiin, työpajojen muuhun henkilökuntaan, kurssien vetäjiin sekä työpaajavalmentautujiin. Organisaatiotason arvioinnin otan tarkasteluun, mikäli sillä on vai-

kutusta arviointiin. Hankkeessa kehitettyjen ja kokeiltavana olevien toimintojen kuvaus on **liitteessä 1**. Parhaiten konkreettisista toiminnoista ovat edenneet erilaiset kurssitoiminnot. Asumisharjoittelu, perusopetusluvan muuttaminen, työharjoittelu sekä kansainvälinen toiminta ovat ajatuksen tasolla saaneet lisää syvyyttä. Niitä ei ole arviointiaikana ehditty käytännössä kokeilemaan ja ne tulevat esiin pohdittaessa hankkeen toimintojen juurruttamista.

Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 146) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkija saattaa käyttää liian yksityiskohtaisia lainauksia kuvaillessaan haastateltavien ajatuksia. Tutkijan tulisi tarkkaan harkita, mitä tarvitsee kuvata ja kuinka yksityiskohtaisesti se on tehtävä. Puusan ja Juutin (2011, 41) mukaan ihmisten kokemusten kuvaaminen laadullisessa tutkimuksessa edellyttää tutkijalta ihmisten elämysmaailman sisälle pääsemistä ja kokemusten tulkintaa. Lisäksi pyritään ymmärtämään ihmisten kokemuksia samalla tavalla kuin he itse ne ymmärtävät ja tarkastellaan niitä merkityksiä, joita ihmiset eri ilmiöille antavat. Käytän analysoinnissani arviointiaineistoni sitaatteja niiltä osin, joiden koen olevani merkityksellisiä arvioinnin kannalta. Niiden tarkoitus on täsmentää omaa pohdintaani ja tulkintaani. Näin lukijalle välittyy aitoa viestiä arviointiaineiston tuottajien antamasta palautteesta ja arvioinnin osallistavasta toimintata-
vasta.

4.1 Yhteistyö

Paasivaaran ym. (2011, 109–111) mukaan projektin onnistumisen edellytys on ihmisten välinen yhteistyö ja toimiva verkostoituminen. Projekteissa ihmisten kyky työskennellä toistensa kanssa on tärkeää. Ihmisten väliseen vuorovaikutukseen projektityössä liittyy tiedon ja kokemuksen jakaminen ja välittäminen projektin toimintaan osallistuvien kesken.

Yhteistyö hakee niitä linjoja, mitä silloin lähdettiin alun perin suunnittelemaan. Alussa ei ollut oikein käsitystä mitä se yhteistyön kohde on. Välitön ja helppo yhdessä tekeminen on ollut alusta asti. Ennakkoluulotonta ja hyvin positiivista etsiä yhteistyön mahdollisuuksia semmoistenkin tahojen välillä, että se ei välttämättä ensi alkuun tunnu maailman luonnikkaimmalta. (Otteita teemahaastattelusta 1.3.2011.)

Työskentelyilmapiiriin ja luottamuksen syntymiseen on panostettava projektin alkumetreistä lähtien erityisesti uutta yhteistyötä käynnistettäessä. Hyvin toimivan ryhmän tunnusmerkkinä voidaan pitää innostunutta, luovaa ja yhteistyöhalukasta toimintatapaa. (Paasivaara ym. 2011, 115, 118.) Yhteistoiminnan käynnistämisvaiheessa tehty tutustuminen osapuolten toimintaan konkreettisten vierailujen avulla sekä yhteisellä vuoropuhelulla heijastuu yhteistyön kehittymisen onnistumisessa.

Projektityöskentelylle on olennaista eri organisaatioista lähtöisin olevien kulttuurien yhteen sovittaminen (Paasivaara ym. 2011, 140). Tuulaniemen (2011, 226) mukaan suunnitteluryhmän työskentelylle suuntaa antaa yhteinen ymmärrys suunnittelun tavoitteista, suunnittelukohteesta sekä siihen liitettävistä osista, kun suunnitellaan uusia palveluita tai tuottamistapoja. Avoin ja oppimisen mahdollistava organisaatiokulttuuri edistää arvioivan ajattelun yhdistämistä käytännön työhön. Arvioiva työote tarkoittaa työn tietoista tutkimista ja kehittämistä. Arvioiva ajattelu kohdistuu käytännössä toimintaan ja teoriaan liittyvien vaikuttamisoletusten selkeyttämiseen ja näkyväksi tekemiseen sekä asioiden toimivuuden ja vaikuttavuuden kokeilemiseen. (Vataja 2009, 53.)

Yhteisiä toimintatapoja on löytynyt hyvin. Esimerkiksi kokoukset ja yhteistyökurssien järjestämisessä toimivat todella sujuvasti. Työryhmän kokouksissa tunnelma on aina hyvin keskustelevalta ja kaikilla työryhmän jäsenillä on sanottavaa ja mahdollisuus osallistua keskusteluun: hanketyöryhmä on kehittynyt tiimiksi. (Kysely syyskuu 2011.)

Molemmilla toimijoilla on vahva tahtotila yhteistoiminnan rakentamiselle. Mukana olevat henkilöt ovat sitoutuneet hankkeen toimintaan ja tämä edesauttaa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Saralan ja Saralan (2010, 92) mukaan työskentely kehittyy parhaiten oppivassa organisaatiossa tekemällä organisoitua ja tavoitteellista organisaatorajaa ylittävää yhteistyötä. Siinä voidaan käyttää Saralan ja Hätösen (2000, 25) mukaan työkaluna tiimityötä. Tiimin muodostavat ryhmä ihmisiä, joilla on yhteinen päämäärä ja yhteiset tavoitteet. Tiimin koko ei ole suuri, ja tiimiä rakennettaessa on tärkeää löytää organisaatiosta ihmiset, joilla on toisia täydentäviä taitoja ja jotka ovat valmiit sitoutumaan ja kantamaan vastuun suorituksestaan.

Yhteistyön on koettu avanneen uudenlaisia mahdollisuuksia. Tämänkaltaisen pioneeritoiminnan toivotaan myös heijastuvan muiden organisaatioiden toimintaan.

On ennakkoluulotonta ja hyvin positiivista etsiä yhteistyön mahdollisuuksia semmoistenkin tahojen välillä et se ei välttämättä ensi alkuun tunnu niiku maailman luonnikkaimmalta. Mielestäni näin pitäisi toimia useammankin ja rohkeasti tehdä uusia avauksia, ihan eri kenttien toimijoiden välillä, jotta löytyisi jotain luovaa ja uutta ja semmosta mikä ehkä vois tulevaisuudessa ratkoa jotain semmoisia ongelmia, jota me ei tiedetä vielä olevankaan. (Teemahaastattelu 1.3.2011.)

Yhteistyö organisaatioiden välillä on vahvistunut ja kehittynyt myönteisesti kun verrataan teemahaastattelun vastauksia syksyllä hankeryhmäläisille tehtyyn kyselyyn. Toimintakulttuurit ovat lähentyneet toisiaan ja koetaan, että yhteinen ”kieli/sävel” on löytynyt. Yhteishenki on koettu hyväksi alusta lähtien. Keskeisimpinä tekijöinä yhteistyön kehittymiselle ovat olleet hankeryhmäläisten aktiivisuus ja innostuneisuus. Toimijoiden keskinäinen luottamus on vahvistunut. Yhteistyön alussa ei ollut selkeää kuvaa siitä, mitä kansanopiston tai työpajan toiminta piti sisällään. Koetaan, että on helpompi ideoida yhteistoimintaa, kun on tutustunut toisen osapuolen toimintaympäristöön ja ymmärtää toisen työtä.

Kaikista neljän (työnhakukurssit) ryhmän palautteista nousee esille vahvasti, että kurssit ovat toimineet myös ryhmäyttävinä elementteinä, vaikka sitä ei alun perin asetettu kurssin tavoitteiksi. Työnhakukurssit vaikuttivat positiivisesti ryhmän yhteishenkeen ja kasvattivat yksilön sekä ryhmän sosiaalista pääomaa. Nämä tekijät nousevat esille myös työpajojen työntekijöiden antamasta palautteesta. Pirhosen (2010, 53) mukaan työpajassa ohjataan ja tuetaan valmentautujia sekä toimitaan tiettyjen normidotusten mukaan. Sosiaalisen pääoman keskeinen idea on mahdollistaa ihmisten keskinäinen kanssakäyminen. Organisaatiossa sosiaalinen pääoma näyttäytyy ihmisille sääntöinä, käyttäytymisen yleisinä ohjeina ja toiminnan tukena. Sosiaalinen pääoma sisältää ulottuvuuksia, jotka liittyvät ihmisten kokemaan yhteisöllisyyteen, instituutioihin, sääntöihin ja kulttuuriseen synergiaan. Luottamuspääoman avulla sosiaalisesta pääomasta tulee jatkuvasti kehittyvä, joustava ja mukautuva. (Harisalo & Miettinen 2010, 118–121.) Työpajavalmentautujien palautteista heijastuvat yhteisöllisyyden kasvu ja yhdessä tekeminen, joka vahvistaa käsitystäni kurssien vaikutuksesta heidän keskinäisen luottamuksensa sekä yhteistyönsä lisääntymiseen.

Hämäläisen (1999, 15) mukaan ihmiset rakentavat omaa identiteettiänsä, ylläpitävät elämänlaatua ja saavat elämässä tarvittavia valmiuksia vuorovaikutuksessa muiden

kanssa sekä kuulumalla yhteisöihin. Työpajavalmennuksen sisälle rakennettu kurssi-toiminta on osoittautunut hyväksi ratkaisuksi. Kurssi mahdollistaa tutustumisen muihin pajalla oleviin eri tavalla kuin työtoiminta. Opettajan tai ohjaajan työtavat voivat vähentää tai lisätä toimintaan osallistuvien energiaa (Kauppila 2007, 138). Vapaa- muotoisempi yhteistoiminta sai hiljaisemmatkin osallistumaan. Opettaja voi vaikuttaa toiminnallaan ryhmähenkeen ja oppijoiden asenteisiin (emt., 138). Työhakukurssin vetäjällä on ollut merkityksellinen rooli yhteistoiminnan rakentumisessa sekä toimintaan aktivoimisessa. Tämä ilmeni selkeästi kurssien osallistujien antamasta palautteesta, joka kohdentui vetäjään. Mielenkiintoista on havaita, että vetäjän toiminnasta ei kysytty suoraan palautetta. Kysyttäessä yksinkertaisesti, mikä oli positiivista, niin monessa palautteessa vetäjän toiminta ja hänen persoonallisuutensa kurssilla sai myönteistä palautetta.

Kurssien vetäjät (työnhaku ja sanataide) kokivat yhteistyön toimineen hyvin sekä kansanopiston että työpajan henkilöstön kanssa. Henkilökunnan suhtautuminen toimintaan on ollut positiivisesta. Kurssien vetäjät kävivät tutustumassa pajoilla ennen kurssia. He tapasivat henkilökuntaa sekä, jos mahdollista, niin kurssille tulevat työpajavalmentautujat etukäteen. Tämä on todettu hyväksi käytännöksi muistioden sekä kurssin vetäjien antamien palautteiden perusteella.

Vetäjän täytyy tietää mikä on toisaalta pajan vetäjien mukaan ongelma ja toisaalta aistia mikä voisi olla asiakkaan ongelma, jota pajan vetäjät eivät välttämättä näe (Kysely syksy 2011).

Näin he ovat saaneet arvokasta tietoa siitä, miten suunnitella kurssin sisältöä ja min-kälaisia painopisteitä korostetaan, jotta yksilöllisiä tarpeita voidaan huomioida. Hämäläisen (1999, 61) mukaan yksilön persoonallisen kasvun tukeminen on tavoitteena sosiaalipedagogisessa työtöteessä.

Toikon ja Rantasen (2009, 37) mukaan käytännön kehittämisessä konstruktiiivinen lähestymistapa auttaa näkemään todellisuuden monimutkaisen luonteen. Kehittämisprosessissa toimijoilla voi olla erilaisia käsityksiä liittyen toiminnan tavoitteisiin. Vaikka yhteistyö on kehittynyt ja uudenlaista toimintakulttuuria on luotu yhdessä, vielä löytyy tarve yhteistyön hioutumiseen.

Toisaalta on ilmennyt kärsimättömyyttä toiveiden ja toteuttamismahdollisuuksien välillä (Kysely syksy 2011).

Kahden erilaisen organisaation yhteistyöstä on tullut esiin sekä etuja että haasteita. Hankkeen sujuvuuden kannalta on oleellista olla tietoinen toisen organisaation arjesta, jotta ymmärtää miten ja millaisella aikataululla yhteisiä toimintoja voidaan suunnitella. (Kysely syksy 2011.)

Kyselyn vastauksista sekä muistioista käy ilmi, että kansanopiston puolella olisi enemmän potentiaalia eri toimintojen tuottamiseen kuin mitä työpajalla on valmiuksia ottaa vastaan. Haasteen yhteistoiminnan kehittämiseksi on luonut työpajan asiakastilanne. Työharjoitteluun opistolle osallistuvia henkilöitä ei yksikertaisesti ole ollut työpajavalmennuksessa sillä hetkellä, kun työharjoittelumahdollisuus kansanopistolla on ilmennyt. Kun olisi löytynyt sopiva ja motivoitunut henkilö, niin välttämättä tarvetta työharjoittelijalle ei ole ollut olemassa. Kansanopiston toiminta vaihtelee kauden ja varaustilanteen mukaan (esim. majoitus- ja juhlapalvelut). Hankkeessa on hyvä edelleen muistaa ”asiakaslähtöisyys” ja pohtia kohderyhmän tarpeita, kun yhteistoimintaa kehitetään. Yksilön saamaa hyötyä on arvioitava suhteessa organisaation saamaan hyötyyn.

Hankkeessa on saatu aikaan jo tässä vaiheessa hyviä tuloksia ja tärkeintä lienee uusi toiminnallinen ”aluevaltaus” näiden kahden organisaation välillä. Toiminnan laajentuminen työpajaverkoston kautta Varsinais-Suomen muille työpajoille tuonee lisää kokemusta yhteistyöstä sekä kehittää jo toiminnassa olevia toimintoja eteenpäin sekä tuo mukanaan uusi ajatuksia ja ideoita yhteistyöstä. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat Liedon Kisällikellarin henkilöstölle järjestetty kurssi sekä työnhakukurssit Liedon Kisällikellarin sekä Laitilan Nuorisoverstaan työpajavalmentautujille. (Muistio 1.3.2011; muistio 9.12.2011.)

4.2 Osallisuus

Onnistunut projekti tuottaa uusia toimintakäytäntöjä ja uudenlaista yhteistyötä. Projektitoiminta edistää luovaa ajattelua, lisää toteuttajien kokemusta ja osaamista sekä voi muokata osallistujien asenteita ja rutiineja sekä muuttaa yhteisön toimintakulttuuria. Niiden avulla lisätään hyvien käytäntöjen ja uusien toimintamallien käyttöönottoa, jotka on tuotettu projektin aikana. (Paasivaara ym. 2011, 30.)

Teemahaastattelussa osallisuusteema herätti vielä pohdintaa siitä mitä pitäisi tehdä osallisuuden lisäämiseksi mm. pajan toiminnassa.

Mitä pitäisi tehdä, ylipäättänsä osallisuuden lisäämiseksi esim. meidän toiminnassa? Se on yksi teema, mitä on pohdittu tietysti, niin kauan tietysti, kun tämän tyyppistä toimintaa on ollut. Pajalla pitää olla vahva näkemys siitä mitä asioita siinä kuntoutuksen, valmennuksen aikana tehdään. Arvokasta on asiakkaan aktiivisuus, jos sitä saadaan käytettävissä olevilla menetelmillä esille. (Otteita teemahaastattelusta 1.3.2011.)

Työpajatoiminnassa korostuu työntekijöiden asiantuntijan rooli. Heillä pitää olla tietoa siitä, minkälainen toiminta on yksilön parhaaksi. Työpajatoiminta on ammatillista toimintaa ja henkilöstön osaamiseen pohjautuvaa. Asiakkaan oma aktiivisuus ja motiivointi koetaan tärkeäksi. Teemahaastattelussa osallisuus-teema puhutti ja pohditutti erityisesti työpajan henkilöstä. Haasteeksi koettiin työpajavalmentautujien vähäinen halu osallistua oman valmennuksensa suunnitteluun.

Jos heiltä menee kysymään, et mitä te haluatte, niin useimmiten siinä käy niin et ne haluaa pitää just sen mikä on nyt tai sitten ne ei niiku liity varsinaisesti siihen toimintakyvyn ylläpitämiseen tai parantamiseen ihan suorasti (Teemahaastattelu 1.3.2011).

Hankeryhmäläisille tehdyn kyselyn vastauksissa käy ilmi, että hankkeessa mukana olevien osallisuus on hanketyöryhmän näkökulmasta toteutunut hyvin.

Ryhmien osallistujat ja vetäjät ovat palautteellaan antaneet hankkeen suunnitteluryhmälle ja toteuttajille työkaluja ja ajatuksia mihin suuntaan mm. kursseja luotsataan ja miten sisältöä kehitetään (Kysely syksy 2011).

Hankeryhmän jäsenenä olen seurannut asioita ikään kuin pienen etäisyyden päästä mutta silti aivan läheltä, tiedän, mitä tapahtuu, mutten osallistu käytännön toimiin. Oma osallisuuteni on siis ollut itselleni uudenlaista mutta silti mielekästä. On ollut olo, että olen mukana jossain, vaikken koko ajan toimi kaikessa. (Kysely syksy 2011.)

Hämäläisen (1999, 61) mukaan sosiaalipedagogisessa työssä on keskeistä auttaa ihmisiä näkemään, miten he voivat vaikuttaa omaan elämäänsä niin yksilöinä kuin yhteisön jäseninä. Hankkeen aikana on pystytty ottamaan huomioon myös työpajavalmentautujien osallisuus kurssien sisällön kehittämisessä. Se on myös tuonut uudenlaista ajattelumallia työpajavalmennukseen. Työpajavalmentautujilta on kysytty, minkä kaltainen ryhmätoiminta (maskeeraus, laulu, soittimet) heitä kiinnostaa.

Arviointiaineistoni perusteella minulla muodostui käsitys, että työpajavalmentautajat eivät ole olleet kovin aktiivisia oman kuntoutuksen tai valmennuksen sisällön kehittämisen suhteen. Arvioni mukaan kehitetty uusi kurssitoiminta on mahdollistanut mielipiteiden ja toiveiden kysymisen eri tavalla kuin pajan aikaisemmassa toiminnassa. Asioita on kyselty, mutta toiveet ovat liittyneet muuhun kun työpajalla tapahtuvaan toimintaan. Moni työpajavalmentautuja on varmasti tottunut siihen, että erilaisten kurssien tai koulutusten yhteydessä kysytään palautetta. Pidetään luonnollisena, että palautetta kerätään ja sitä annetaan. Tämä toimintatapa voi lisätä työpajavalmentautujien kiinnostusta oman valmennuksen sisältöön.

Työnhakukurssien palautekyselyssä kerättiin osallistujien ideoita kurssin kehittämiseksi. Valmentautajat antoivat hyvää kehittämispalautetta, jota on hyödynnetty tulevien kurssien suunnittelussa ja toteutuksessa, esim. pitempi aika, vähemmän leikkejä. Vastauksissa ehdotettiin kurssin järjestämistä jo peruskoulun lopussa. Kurssi koettiin tarpeellisenä ja merkityksellisenä, koska toivottiin, että jatkossa kurssille osallistuvilla olisi hyvä olla sama motivaatiotaso. Kurssitoiminnan kehittämisen tavoitteena on tuottaa uudenlaisia välineitä työpajavalmennuksen tueksi.

Työpajan henkilöstön vastauksista nousee esille toive, että he saisivat etukäteen tietää enemmän kurssien sisällöstä, jotta he voisivat soveltaa valmentautujien omaksumia uusia toimintamuotoja pajalla. Kurssien ajankohdalla on myös merkitystä ryhmäytymiselle, samoin koetaan, että ottamalla huomioon ikäjakauma etukäteen voisi saavuttaa parempia tuloksia. Toisaalta vastauksissa ilmenee erilainen kokemus:

Hyvät keskustelut kurssien vetäjien kanssa ovat antaneet aihetta pohtia, miten näitä kurssiaiheita voi eri tavoin käsitellä yksilötyössäkin (Kysely syksy 2011).

Tätä asiaa kannattaisi jatkossa pohtia työpajan sisällä, miten tieto saavuttaisi henkilöstön, vai onko kyse kuitenkin työpajan oman toiminnan organisoimisesta? Kurssien vetäjien kanssa olisi myös hyvä pohtia, kuinka paljon on tärkeää antaa tietoa sisällöstä etukäteen. Tärkeintä on kuitenkin muistaa, mikä on työpajavalmentautujan kannalta paras ratkaisu.

4.3 Hyöty

Näkemykseni työpajavalmentautujien saamasta hyödystä pohjautuu työnhakukurssien palautteisiin. Valmentautujien kokema hyöty on konkreettista: itsetuntemus lisääntyi, sai rohkeutta ja varmuutta ja jännittäminen väheni. Kurssi tuotti myös iloa ja virkistystä työpäivän arkeen ja toimi näin myös työhyvinvointia ja jaksamista tukevana tekijänä. Kurssi koettiin vapauttava kokemuksena ja hiljaisimmat saivat lisää rohkeutta ottaa yhteyttä vapaisiin työpaikkoihin. Kurssin vetäjän keräämän palautteen mukaan kurssin aikana sivusta seuraaminen muuttui aktiiviseksi osallistumiseksi. Vastuunotto toiminnasta lisääntyi ja se näkyi pitempinä puheenvuoroina ja tehtävien suorittamisena. Avoimuus lisääntyi. (Työnhakua draaman keinoin -kurssiraportti, 8/2011.)

Työpajavalmentautujien antamissa palautteissa näkyy yhteneväisyyttä Pietikäisen (2005, 246) haastatteleminen pajanuorten kertomuksiin. Nuorten kertoman mukaan työpajajakson ansiosta oli mahdollisuus toteuttaa ja vahvistaa nuoruuteen liittyviä sekä heidän tärkeiksi kokemiaan asioita. Esille nousivat itsensä kehittäminen, yhteisöllinen osallistuminen ja luova itseilmaisuus. Johtopäätökseni on, että kehitetty ja kehitettävänä oleva kurssitoiminta sopii työpajatoimintaympäristöön ja vahvistaa sen sosiaalipedagogista työtettä. Hämäläinen (1999, 66) toteaa, että yksilöllinen ohjaus ja neuvonta sekä ryhmätoiminnan avulla tapahtuva myönteinen pedagoginen vaikuttaminen ovat osa sosiaalipedagogisen työn sisältöä.

Hankeryhmäläiset ovat saaneet omaan perustyöhönsä uudenlaisia näkökulmia, joita on voitu hyödyntää pajatoiminnan sekä mm. uudenlaisen ”kurssiorganisointi” -ajattelun kehittämisessä. Yhteistyö on tuonut uusia kontakteja ja tutustuttanut uusiin aiheisiin, ennen kaikkea työpajatoimintaan. Hanketyöryhmässä mukana oleminen on antanut kokemusta laajan projektin kehittelystä ja toteuttamisesta. Hankeosaaminen on kehittynyt ja yksilön oppiminen on lisääntynyt. Oppimisen avulla yksilön oma osaaminen, yhteistyökyky ja valmiudet lisääntyvät organisaatioissa (Moilanen 2001, 18).

Myös erilaisia näkemyksiä kurssin hyödyistä työpajavalmentautujille tuli esille pajan työntekijöiden vastauksissa. Haasteeksi koettiin, että joidenkin kurssilaisten (työnhaku) sopimuskauden päättymisen kurssin jälkeen ei ollut antanut tilaa omaksuttujen toimintamuotojen näkymiseen työpajalla.

Vanhemmat ovat kokeneet, etteivät tarvitse kurssia, toisaalta kursseilla on ollut ilmeisen hauskaa. Mitenkään muuten kurssi ei ole näkynyt omalla pajallani. Jotkin valmentautajat eivät olleet tarpeeksi motivoituneita kursseilla. (Kysely syksy 2011.)

Kurssien osallistujat olivat eri-ikäisiä, osa juuri pajalle tulleita ja osa odotti pajajakson päättymistä. Jokaisen yksilöllinen tilanne heijastuu palautteista.

Kursseista on yleisesti lisäarvoa pajavalmennuksessa oleville henkilöille ja erityisesti pajan tuottamalle palvelulle. Kansanopiston saamaksi hyödyksi koetaan mahdolliset uudet opiskelijat sekä opiston tunnettavuuden lisääntyminen työpajan henkilöstön ja työpajavalmentautujien keskuudessa.

Kansanopistolla on suuri resurssi tarjottavanaan täydentämään pajatyössä käytettäviä työmuotoja. Opisto on saanut uusia kontakteja ja siten potentiaalisia opiskelijoita, kurssille tulijoita tai opiston mahdollisuuksista edelleen vinkkaavia. Hankkeen toiminnot on nähdäkseni koettu hyödyllisinä sekä työpajojen että kansanopiston puolella. (Kysely syksy 2011.)

Myös kurssien vetäjät ovat pohtineet kurssien hyötyä ja vaikuttavuutta. Kurssit on toteutettu tiiviissä aikataulussa.

Pidemmät ryhmät olisivat kuitenkin parempia. Vaikkapa kahdessatoista kerrassa ehtisi paneutua jokaisen ryhmäläisen omiin tarpeisiin paremmin (sanataide).

Tärkeää olisi saada tuloksia kurssin hyödyistä, jotta syntyisi ero ”puunhalaaja” kurssituksesta ja tämän väliltä. Onko metodeistani ollut hyötyä pajan asiakkaille ja miten hyödyt ovat ilmenneet? (työnhaku)

Hyödyn mittaaminen on vaikeaa, koska välittömästi kurssin jälkeen kerätty palaute ei kerro, että onko kurssi auttanut varsinaisessa työhaussa, joka toimintaa suunniteltaessa asetettiin kurssin yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi. Työpajajakson jälkeen ei pajalta olla yhteydessä työpajavalmentautujiin.

Työnhakukurssien palautteet on kerätty aika lyhyeltä ajanjaksolta. Ensimmäinen työnhakukurssi järjestettiin syksyllä 2010 ja viimeisin loppuvuodesta 2011. Arviointiaikana (1.6.2010–31.12.2011) kehitetyt kurssit ovat keskittyneet työn hakuun sekä omien valmiuksien tunnistamiseen. Olisi hyvä kehittää itse työhön tai opiskeluun liit-

tyviä kurssseja, kuten asiakaspalveluvalmiudet tai oppimaan oppiminen. (Muistio 9.12.2011.) Kurssitoiminnan tarjonnan ja sisällön kehittäminen tuovat uudenlaista hyötyä työpajavalmentautujille, jos niiden avulla voidaan lisätä opiskelu- tai työvalmiuksia. Työpajatoiminnan tavoitteenahan on auttaa yksilön omalla polulla eteenpäin ja tarjota valmennusta ja kuntoutusta, jotta opiskelu tai työssäkäynti pajajakson jälkeen onnistuisi.

4.4 Oppiminen

Kyselyiden vastauksista ilmenee, mitä hanketyöstä on opittu tai miten se on kehittänyt yksilön oppimista. Oppimista on tapahtunut vuorovaikutuksen tasolla ja konkreettisen toiminnan tasolla. Heiskanen (2008, 11) toteaa, että kun ihminen soveltaa, tarkkailee ja arvioi oppimisensa tuloksia, vasta silloin tapahtuu todellista oppimista. Oppimiseen liittyy myös valmius uuden tiedon hankintaan, organisaation toimintatapojen ja prosessien muuttamista, osaamisen hankkimista ja hyödyntämistä käytännössä (emt., 17). Ajatus muutoksesta ja oppimisesta sisältyy kehittämiseen. Arvioinnilla on keskeinen tehtävä kehittämisessä, joka on tietoista ja muutoshaluista. Kehittäminen on oppimisen ja omaksumisen prosessi. Arvioinnin tulisi suuntautua tarkastelemaan ihmisten väliseen vuorovaikutukseen perustuvaa toimintaprosessia. (Eräsaari ym.1999, 92.)

Hankeryhmäläisten oma henkilökohtainen oppiminen nousee vahvasti esille kyselyn vastauksista.

Niin tässä tapahtuu myös tällästä henkilökohtaista oppimista mikä sit ehkä virittelee uusia kysymyksiä ja ideoita (Teemahaastattelu 1.3.2011).

Olen saanut laajemman ja uudenlaisen käsityksen kansanopiston monipuolisuudesta ja toiminnan järjestämismahdollisuuksista mm. pajojen asiakaskunnalle. Rohkeus kannattaa – uudelleen ajattelu, idean näkeminen, yhteistyön ja yhteisyyden löytäminen hieman normaalin ulkopuolelta johtaa mielekkääseen lopputulokseen. (Kysely syksy 2011.)

Hanketyöryhmässä mukana oleminen on antanut kokemusta laajan projektin kehittämisestä ja toteuttamisesta (Kysely syksy 2011).

Oppivassa organisaatiossa Saralan ja Saralan (2010, 139) mukaan luonteva tapa kehittää (henkilön) osaamista ja toimintakyvykkyyttä on työssä oppiminen, jonka he

määrittelevät omista kokemuksista oppimiseksi sekä osallistumiseksi erilaisiin tutkimus- ja kokeiluprojekteihin. Keskeisiä menetelmiä ovat kokemuksesta oppiminen, yhteistoiminnallinen oppiminen ja tiimioppiminen.

On todella rikastuttavaa tehdä hanketta yhdessä erilaisen organisaation ja eri taustaisten ihmisten kanssa monialaisuus – sillä näin esiin tulee monenlaisia ideoita ja näkökulmia. Työryhmään on muodostunut tietynlaisia rooleja, jotkut lähtevät ideoimaan villisti ja toiset tuovat esiin käytännön kysymyksiä ja realiteetteja. (Kysely syksy 2011.)

Työyhteisön oppimista tapahtuu, kun se huomaa toimintansa johtavan tavoiteltaviin tuloksiin. Tarvitaan tietoa toiminnan toteutuksesta, toiminnan vaikutuksista sekä siitä, miten on pystytty kohtaamaan asiakkaiden tarpeet ja jotta voidaan arvioida ja todentaa kehitettyjä työskentely- ja toimintatapoja. (Vataja 2009, 55.) Kurssien palautteiden käsittely hankeryhmän kokouksissa on huomattu tärkeäksi kehittämisen kannalta.

Hankkeen aikana työpajan henkilöstö on tutustunut uudella tavalla taiteen hyödyntämiseen valmennuksessa. Tokihan käsillä tekeminen on olennaista toiminnassa ja sitä kautta luova toiminta on tuttua, koska työpajatoiminta voi sisältää käsityöpajan tai taidepajan (Tuunari -työpaja nuorille 2012).

Tää on tuonut tämän taiteen tavallaan niiku sisään välineenä ihan eri tavalla kuin aikaisemmin sit tulee ehkä se kansainvälisyys, tämmöisiä, jotka toivottavasti vie meidän ajattelua eteenpäin sitten (Teemahaastattelu 1.3.2011).

Hämäläisen (1999, 67) mukaan sosiaalipedagogisessa työssä voidaan käyttää luovaan toimintaan perustuvia työmuotoja. Tavoitteena on auttaa ihmisiä jäsentämään ja syventämään itsetuntemusta, löytämään uutta orientaatiota ja sisältöä elämään, vahvistamaan itsetuntoa sekä eheyttämään ja saavuttamaan sisäistä tasapainoa. Luovan toiminnan avulla yksilöä voidaan myös auttaa leikkimään ja rentoutumaan, työstämään omaan elämäntilanteeseensa liittyviä ongelmia, kehittämään itseään ja rakentamaan omaa maailmankuvaansa ja elämäntulkintaansa. Yksilö voi luovan toiminnan avulla saada esiin uusia puolia itsestään ja avata uusia mahdollisuuksia elämässään.

Työpajavalmentautajat ovat oppineet (työnhakukurssi) mm. keskittymistä, hengitystekniikkaa, rentoutumista, uutta asennetta työhakuun ja varmuutta sekä tunnistamaan erilaiset statukset. Monet näistä asioista auttavat myös eri elämäntilanteissa ja arjen käytänteissä. Lisäksi opittiin tiedostamaan omaa käyttäytymistä ja tuntemuksia,

ottamaan huomioon uusia asioita vuorovaikutuksessa sekä miten ilmaista oma kiinnostus työpaikkaa kohtaan.

Työnhakukurssien aikana vetäjä huomasi, että osallistujilla olisi tarve omien vahvuuksien tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Niiden sanallistaminen motivoisi hakeutumaan kohti työ- tai opiskelupaikkaa. Kurssin tavoitteena on toimia työnhakukurssin pohjustuksena. Näin syntyi Voimamääreet-kurssi. (Muistio 1.9.2011.)

Vaikka ryhmä vaikutti passiiviselta, tehtävien purun yhteydessä tuntui, että he käsittelivät asiaa. Lisäksi kun tauolla juttelin epämuodollisessa tilanteessa osallistujille, niin heidän ajatuksensa tulevaisuudesta olivat jo muuta kuin alun ”äm-määtiä”. (Voimamääreet-kurssiraportti 2/2012.)

Kurssien aikana tapahtuvaa oppimista on vaikea mitata. Kurssin vetäjän kertomus keskustelusta kurssin tauolla kuitenkin antaa kuvan, että oppimisprosessi on käynnistynyt.

Pajalla kurssien järjestäminen vaatii asiakaslähtöistä suuntautumista: on pohdittava ja otettava huomioon, että saako asiakas kurssista hyötyä, eikä vain kurssin täyteen saamista tai valmentautujan hankaluutta irrottautua normaalitöistään pajalla.

Hankkeen lyhyet kurssit täydentävät pajalla tehtävää ohjaustyötä: pajalla ohjaus on yleensä yksilötyötä ja pitkäkestoista, kun taas kurssit ovat ryhmätoimintaa ja kestoiltaan intensiivisempiä. Ryhmän ohjaaja ei myöskään tunne osallistujien taustoja kuten pajan henkilökunta, ja kurssille on siksi mahdollista lähteä mukaan ”puhtaalta pöydältä. (Muistio 9.12.2011)

Repo–Kaarenon (2007, 111) mukaan dialogioppimisen avulla opitaan omasta ja toisten ajattelusta. Dialogi syntyy kahden tai useamman ihmisen välisestä kommunikatiosta. Tavoitteena on edistää yhteistä ymmärrystä. Dialogisuus on helpompaa pienessä ryhmässä, koska kaikilla on enemmän tilaa puhua (emt., 121).

Asioista pitää käydä vuorovaikutuksellinen dialogi. Varmistaa, että molemmat osapuolet ovat ymmärtäneet asian /t samalla tavalla. (Kysely syksy 2011.)

Eri osapuolien välinen yhteistyö on mahdollista ja hyödyllistä kun on molempuolinen tahto siihen (Kysely syksy 2011).

Yhteistoiminnallinen oppiminen vaatii sosiaalisia ryhmässä toimimisen taitoja ja vuorovaikutteista viestintää, joita voidaan kehittää harjoittelun avulla. (Repo–Kaarento 2007, 38.)

Myös itsellä on jollain tavalla kasvun paikka, niiku myös se että luottaa siihen toiseen, että se tekee työnsä niin hyvin ja osaa sen hommansa niin tavalla antaa myös sitä tilaa että kun joskus tuntuu että kun itse tekee niin siitä tulee vaan hyvä, et antaa tilaa myös sille toisella tehdä, et se lopputulos on ihan yhtä hyvä ellei parempikin ja sen voi tehdä hyvin monella eri tavalla ja et tota noin niiku tässä on semmoista rajojen rikkomista. (Teemahaastattelu 1.3.2011.)

Sarala ja Sarala (2010, 145) toteavat, että kun oppijat määrittelevät yhdessä muiden kanssa omaa ymmärrystään niin oppiminen tapahtuu syvällisemmin. Vuorovaikutuksen ja keskustelujen avulla tiimit muodostavat yhteistä näkemystä ja uutta tietoa. Hankeryhmän muistioiden ja omien havaintojeni perusteella on todennettavissa, että ryhmässä keskustellaan ja tarkastellaan asioita monipuolisesti.

4.5 Tavoitteiden saavuttaminen

Keskeinen tavoite on näitten meidän menetelmien kehittäminen (Teemahaastattelu 1.3.2011).

Tavoitteena on tutkia ja mallintaa sitä minkälaista yhteistyötä voisi olla, niiku työpajoilla ja kansanopistoilla. On tässä keksitty monenlaisia asioita, mikään ei ole valmista vielä tässä. On paljon hyviä alkuja. (Teemahaastattelu 1.3.2011.)

Teemahaastatteluvaiheessa varsinainen hanke sekä hanketyöryhmäläiset ovat yhteistyöpolun alkumetreillä, eikä osattu vielä ajatella tai kuvailla kovinkaan tarkasti, miten tai minkälaisia tavoitteita on jo maaliskuussa 2011 saavutettu. Seppänen-Järvelän (2004, 19) mukaan kehittämistyö etenee prosessimaisesti ja asetetut tavoitteet selkiintyvät hanketoiminnan aikana. Kyselyn vastauksissa osataan jo nimetä saavutettuja tavoitteita ja niihin liittyviä ajatuksia. Tämä osoittaa sen, että hanketoiminta on kehittynyt tavoiteltavaan suuntaan. Osa tavoitteista on kirkastunut tai muuttunut oppimisen myötä matkan varrella.

Hankkeen tavoitteiden saavuttamisesta kyselyn vastauksissa nousee esille erilaisia näkemyksiä. Koetaan, että toisaalta tavoitteet on saavutettu, toisaalta nähdään, että tavoitteet ovat väljät ja niiden rajoissa on pysytty ja edetty. Mahdollisuudet tehdä erilaisia yhteistyökokeiluja on selvitetty ja pohdittu yhdessä. Hankkeessa on onnistuttu kehittämään uudenlaisia menetelmiä työpajavalmennukseen, tarjoamaan vaihtoehtoja toimintaa työpajavalmentautujille sekä soveltamaan opiston osaamista taiteen

alalta. Näistä toteutetut työhaku draaman keinoin - ja sanataidekurssit ovat edenneet parhaiten.

Hyvin. Yhteistoiminta on viritelty käyntiin ja se on havaittu toimivaksi ympäristöksi. Myös koulutuksista saatu palaute on ollut erittäin rakentavaa. Henkilökohtaisesti olen jopa hieman yllättynyt, kuinka hyvin ja kuinka paljon yhteistyökiinnikkeitä kansanopistomaailman ja pajaverkoston välille on muodostunut tai havaittu! (Kysely syksy 2011.)

Toikon ja Rantasen (2009, 60) mukaan kehittämistoiminnassa on tärkeää asioiden priorisointi, koska kaikkia suunnitelmia ja ideoita ei voida käytännössä kuitenkaan toteuttaa. Toiminnan aikana on välillä hyvä palata ideointiin ja sitä voidaan yhdessä tarkastella uusin ajatuksin ja tarvittaessa laajentaa näkökulmaa. Tarkoituksena on löytää keinot, miten parhaiten saavutetaan toiminnalle asetetut tavoitteet. (Emt., 59.)

Alun suuremmista linjauksista on päätetty karsia jotain osia pois, kuten asumiskokeilua ja siivoustyön harjoittelua opistolla sekä kehittää esimerkiksi toiminnallisia ryhmiä kohderyhmän tarpeita vastaaviksi. Tahto ja selkeät tavoitteet auttavat yhteistyön syntymistä ja pysymistä. (Kysely syksy 2011.)

Kaikkia tavoitteita ei ole saavutettu arviointiajan puitteissa. Koetaan, että olisi hyödyllistä päästä myös käytännössä kokeilemaan tuetun asumisharjoittelun mallia hankkeen aikana. Haastavinta tällä hetkellä on myös hankkeessa kehiteltujen ”isojen kokonaisuuksien” perusopetuksen ja työharjoittelun eteenpäin vieminen, koska ne ovat melko hitaita prosesseja eikä käytännön kokeiluihin päästä kovin nopeasti vaikka hyvää kehitystyötä onkin jo tehty. Osana hanketta on kansaopistolla käynnistynyt EVS -vapaaehtoistoiminta syyskuussa 2011. Joulukuuhun mennessä eivät vapaaehtois-työntekijät (2 henkilöä, toinen Saksasta ja toinen Ranskasta) olleet vielä ehtineet vierailemaan työpajalla. Tavoitteeksi on asetettu, että he vierailevat työpajalla kevään aikana, tutustumassa pajan toimintaan sekä kertomassa EVS:stä sekä järjestävät jotain ohjelmaa pajalla. (Muistio 9.12.2011.)

4.6 Juurruttaminen

Paasivaara ym. (2011,94) tuo esille, että projektin päättämisvaiheeseen kuuluvat olennaisesti tulosten käyttöönotto sekä niiden levittäminen mahdollisimman laajalle. Päättämisvaiheessa täytyy myös pohtia ja suunnitella, miten tuloksia hyödynnetään

ja miten varmistetaan niiden todellinen käyttöönotto. Nämä tehtävät kuuluvat projektin avainhenkilöiden vastuulle. Levittämistoiminnasta voidaan käyttää nimityksiä juurruttaminen ja valtavirtaistaminen (Toikko & Rantanen 2009, 62). Mielestäni käytännön kehittämistoiminnan kannalta on oleellista, että jo tässä vaiheessa hanketta suunnitellaan toiminnan juurruttamista sekä tulosten levittämistä. Hanke on jatkumassa todennäköisesti vuoden 2013 loppuun, mikäli lisärahoitus myönnetään.

Aalto–Kallio ym. (2009, 53) toteaa, että arvioinnissa tärkeintä on tulosten hyödyntäminen ja levittäminen. Näin arviointitulokset eivät jää vain TROLL -hanketoimijoiden tietoon. Arvioinnin hyöty tulee näkyviin siinä, että sen avulla voidaan kehittää ja tukea laaja-alaisesti niin hankkeen aikaista kuin sen jälkeistä toimintaa ja vaikuttaa päätöksentekoon. Arviointitiedon avulla voidaan muita samanlaista toimintaa ja työtä tekeviä auttaa kehittämään omaan toimintaansa. (Emt., 53.) TROLL -hankkeen tulosten juurruttamiseen ja levittämiseen tulee tarpeita tai vaatimuksia hankkeen rahoittajan taholta. Kyselyn vastaukset sekä kokousmuistiot osoittavat, että juurruttamisasioita on pohdittu ja konkreettisia toimenpide-ehdotuksiakin on jo esitetty. Se on osoituksena siitä, että on olemassa tahtotila osan hankkeen aikana kehitettyjen toimintojen vakiinnuttamisesta hankkeen jälkeenkin.

Rahoituksen järjestäminen nähdään tärkeänä ja olennaisena juurruttamisen kannalta:

Hankkeen jälkeisen toiminnan rahoitus täytyy järjestää, että voimme jatkaa ryhmien järjestämistä (Kysely syksy 2011).

Ulkopuolinen jatkorahoitus/muut rahoitusmahdollisuudet takaisivat uusien avustusten kokeilemisen (Kysely syksy 2011).

Toiminnan vakiinnuttamisen organisoimisesta esiin nousevat ajatukset:

Omaksumme tämänkaltaisen toiminnan työtavaksi pajallamme ja nimeämme henkilöt vastaamaan yhteistyöstä ja organisoimaan yhteistyötä opistolla ja pajalla (Kysely syksy 2011).

Kurssitoiminnankaan saaminen osaksi pajojen arkea ei käy hetkessä, sillä se vaatii käytäntöjen luomista ja organisoimista pajoilla; kuka kokoaa ryhmät kursseille, mistä löydetään sopivat ajat ja tilat? (Kysely syksy 2011.)

EVS-toiminta voisi jäädä osaksi opiston pysyvää toimintaa, sillä toiminnan toteuttamisesta on opistolla nyt jo osaamista ja dokumentaatiota. Pajan ja opiston yhteistyötä voisi EVS-hankkeissakin laajentaa nyt suunniteltujen vapaaehtoisten

pajavierailujen lisäksi myös yhdessä toteutettuun nuorten lähettämiseen/ vastaanottamiseen ohjelman kautta. (Kysely syksy 2011.)

Juuruttamisessa nousevat keskeisesti esiin rahoitus ja yhteistoiminnan organisoiminen hankkeen jälkeen. Lisäksi kurssien vetäjät ovat pohtineet toiminnan siirrettävyyttä toiseen organisaatioon. Osa suunnitelluista toiminnoista on kesken, joten niiden juurruttaminen koetaan tässä vaiheessa vielä hankalaksi. Toiminnan jatkon kannalta nähdään tärkeäksi tiedottamisen lisääminen hankkeen aikana kehitetyistä hyvistä käytänteistä edelleen.

Juuruttamisen kannalta on tärkeää vahvistaa tietoisuutta hankkeen tarjoamista toiminnoista alueen pajoilla jo hankkeen aikana, jotta tieto erilaisista mahdollisuuksista ja toimintojen hyödyistä leviää. Tätä levitystyötä on jo tehty pajaverkoston kautta ja pyritään tekemään voimakkaasti hankkeen aikana. (Kysely syksy 2011.)

On tärkeää pohtia kurssin vetäjien näkökulmia, kun hankerahoittaja edellyttää, että toiminta on jossakin määrin siirrettävissä myös muihin kansanopistoihin. Miten jatkossa edetään mm. työnhakukurssin laajentamisen kanssa? Yhden vetäjän varaan laskettu toiminta on haavoittuvainen. Se voi helposti osoittautua hanketyön ansaksi. On hienoa huomata, että työnhakukurssiin on löydetty innokas vetäjä, joka on ollut alusta asti kehittämissä toimintaa ”tyhjistä”. Alussa oli vain ajatus draaman keinojen hyödyntämisestä työnhakuun liittyvässä koulutuksessa. Toteutuneiden kurssien myötä toiminta on kehittymässä selkeäksi tuotteeksi tai kurssikokonaisuudeksi.

Kurssien vetäjät kommentoivat seuraavasti kysyttäessä kurssin siirrettävyyttä toisiin vastaavanlaisiin organisaatioihin:

On siirrettävissä joko henkilökunnan (minun) siirrolla tai kouluttamalla toinen/ yhteistyöllä toisen ohjaajan kanssa. Mitä pienemmällä porukalla kurssitus on toteutettavissa, sitä nopeammin toiminta on kehitettävissä uuteen suuntaan saadun palautteen mukaan. Levitetään toimintaa mieluummin omalla porukalla laajemmalle ja tarvittaessa aletaan monistaa toimintamallia sitten kun oma toiminta on kehittynyt riittävän pitkälle monistamista varten. (Työnhaku)

Tietysti on hyvä, että pystyisi tuomaan jotain sellaista, mitä kyseisessä kansanopistossa muuten ei ole. Minusta sanataide on oiva väline erilaisiin työvoimapoliittisiin ryhmiin. On tärkeää kohdata kieltä yhteydessä, jossa saa vain hullutella tai sitten tutkia rauhassa itseä ilman mitään tulostavoitteita tai lomakemittareita. (Sanataide)

Vastaukset kuvastavat erilaisia tapoja suhtautua asioiden levittämiseen. Toinen kurssin vetäjä näkee heti omalle kurssilleen konkreettisen käyttötarkoituksen kun toinen

taas on varovaisempi. Hän puolestaan näkee tärkeäksi sen, että tuotetta hiotaan ja kun se on valmis, niin vasta sitten se on siirrettävissä. Tämä asia on selkeästi keskeneräinen ja edellyttää vuoropuhelua toiminnan tavoitteista hankkeen koordinaattoriin, hankeryhmäläisten sekä kurssien vetäjien kesken. Tärkeää on ottaa huomioon tekijänoikeusasiat.

Toikon ja Rantasen (2009, 63) mukaan koulutusten avulla voidaan levittää kehittämistuloksia ja levittäminen voidaan toteuttaa osallistavasti kuten itse kehittämistoimintakin. Yksi tapa levittää toimintaa on järjestää kansanopistojen ja työpajojen henkilöstölle yhteinen koulutus. Tämän kaltaisen uuden yhteistyön käynnistäminen mahdollistaa myös erilaisten toimintojen ja yhteistyön käynnistämisen näiden toimijoiden tai toimialojen välillä laajemminkin. Ei tarvitse pelkästään toteuttaa TROLL-hankkeessa kehitettyjä työmuotoja.

Hankeryhmä käsitteli 9.12.2011 kokouksessaan tekemääni aineiston ensimmäistä analyysia ja siihen pohjautuvaa arviointia. Hankeryhmästä nousi esille samanlaisia kehitysideoita kuin olin tuonut esille arvioinnissani. Työryhmä koki haastavimmaksi yhteistyön tuottamien lukuisien hyvien ideoiden saamisen käytännön toteutukseen, toiminnan juurruttamisen osaksi pajan ja opiston normaalia toimintaa sekä toiminnan jatkuvuuden takaamisen hankkeen jälkeen. Valvio (2010, 67) korostaa, että uusien toimintatapojen hyväksyminen ja sisäistäminen vaativat toistamista ja kertaamista. Lisäksi tarvitaan päättäväisyyttä, rohkeutta ja sisua.

Valmiimmiksi kehitetyiksi toiminnoiksi koettiin työnhaku draaman keinoin -kurssi ja sen myötä syntynyt voimamääreet-kurssi. Kokouksen aikana syntyi idea hyväksi havaitun toiminnan levittämiseksi. Vuodelle 2012 luotaisiin kurssiaikataulu, jossa sovitetaan valmiiksi ajankohdat tietylle määrälle voimamääre- ja työnhakukursseja, ja tarjotaan näitä kursseja varattavaksi Varsinais-Suomen työpajaverkoston kokouksessa. Tavoitteena on tuoda kurssit selkeästi saataville ja auttaa ennakoimisessa sekä kurssien juurruttamisessa osaksi pajatoimintaa. Lisäksi voidaan kehittää ja kokeilla uusia kursseja ja toimintamuotoja.

Ulkopuolinen hankerahoitus on mahdollistanut sen, että esim. kurssien suunnitteluun on pystytty panostamaan ja käyttämään suunnittelu-aikaa. Lisäksi on ollut mahdolli-

suus järjestää kursseja pienemmällekin osallistujaryhmälle. On opittu, mikä ryhmäko-
ko voisi olla sopiva. Haasteeksi näen, että kun hankerahoitus loppuu ja on luotu py-
syvät toimintamallit, miten säilytetään kurssien ryhmäkoot sopivina? Miten otetaan
huomion suunnitteluun ja valmisteluun käytettävä työaika vetäjälle? Miten sitoutetaan
vetäjät? Mistä löydetään uusia vetäjiä? Toiminnan juurruttamisessa kansanopistolla
olisi hyvä hyödyntää enemmän opistolla olevaa osaamista. Taidepainotteisen opiston
henkilökunnan keskuudesta löytyy monenlaisia osaajia.

5 PALVELUKONSEPTIA LUOMASSA

Virtanen (2007, 25) tuo esille, että arvioinnin tavoitteena on tuottaa havaintoja, johto-
päätöksiä ja kehittämissuosituksia arvioitavan kohteen vahvuuksista ja parantamis-
alueista. Edellisessä luvussa käsittelin TROLL -hankkeen arviointiaineiston eri tee-
moista esiin nousseita havaintojani ja johtopäätöksiäni. Viittasin jo joihinkin toimintoi-
hin, joita voisi vielä työstää ja kehittää hankkeen jatkuessa. Kehittämistoimintaan liit-
tyy konkreettisen tekemisen lisäksi pohtiva ja analysoiva taso. Kokeilevan toiminnan
tavoitteena on kuvata kehitystulosta, joka voi olla esim. uusi työtapo. Se voidaan ku-
vata selkeäksi kokonaisuudeksi rakennetun mallin tai mallinnuksen avulla. Hyvät käy-
tännöt voidaan myös tuotteistaa tai kuvata erilaisina tuotteina. Näin voidaan edistää
tulosten levittämistä ja edistää kehitetyn käytännön tai toiminnan ymmärtämistä.
(Toikko & Rantanen 2009, 60–62.)

Arviointiaineistoa analysoidessani pohdin laajasti, mitä olen oikeastaan tekemässä.
Voiko kahden toimijan välisestä yhteistyöstä käyttää sanaa toimintamalli? Kyseessä-
hän on hankkeen jälkeen toiminta, joka edellyttää rahoitusta tai rahaa. Hankkeen ai-
kana kansanopistolla on ollut mahdollisuus tarjota erilaisia palveluja ja toimintoja pa-
joille ilmaiseksi hankerahoituksen turvin. Mielestäni hankkeen aikana kehitetyt toi-
minnot voidaan tuotteistaa erilaisina palveluina, joita kansanopistot voivat jatkossa
tuottaa työpajoille. Näin ajatukseni palvelukonseptin kehittämisestä konkreettiseksi
kehittämissuosituksiksi syntyi.

Kehittämisen ja tutkimuksen suhde voidaan nähdä siten, että tutkimuksen tietoa sovelletaan kehittämisessä (Emt., 19). Hyödynnän palvelukonseptin kuvaamisessa arviointiaineiston analyysissä esiin nostamani asioita. Kehittämistoiminnassa voidaan tuottaa tietoa eri työmenetelmien käyttökelpoisuudesta. Kokemukseen perustava ammatillinen näyttö on käytännön kokemuksen avulla todettua vaikuttavuutta. Palveluiden käyttäjien kokemukset voivat toimia näyttönä siitä, mikä toimintapa on vaikuttava ja vastaa heidän tarpeisiinsa. (Emt., 39–40.) Hankkeen aikana kerätty palaute työpajavalmentautujilta on arvokasta tietoa palvelun kehittämisessä. Palvelun loppu-tulos voi ilmetä eri tavoin, kuten taloudellisena hyötynä, tehokkuuden kasvuna, uusina investointeina, luottamuksen kasvuna tai sitoutumisena yhteistyöhön (Kinnunen 2004,15). Konkreettisten palvelukokonaisuuksien muodostumisen lisäksi hankeyhteistyö on mahdollistanut toimijoiden välisen luottamuksen lisääntymisen, joka mielestäni näkyy myös yhteistyöhön sitoutumisessa.

5.1 Palvelun määrittelyä

Palvelukonseptin suunnittelussa on mielestäni hyvä lähteä liikkeelle palvelun määrittelystä. Mitä palvelut ovat tai mitä yksittäinen palvelu voi pitää sisällään? Valvion (2010, 45–46) mukaan palvelut voidaan määrittää suhteessa konkreettisiin tuotteisiin. Palvelut ovat osaksi aineettomia, prosesseja tai toimintasarjoja. Palvelun yksi ominaispiirre on, että se kulutetaan tai koetaan samanaikaisesti kun sitä tuotetaan. Asiakkaan rooli korostuu palvelutapahtumassa, koska asiakas on siinä osallisena. Näen, että kansanopiston ensisijainen asiakas on työpaja, koska se ostaa kansanopiston tarjoaman palvelun oman toimintansa tueksi. Palvelun lopullinen kohde on pajalla oleva työpajavalmentautuja. Tämä edellyttää pajan ja kansanopiston välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä asiakasymmärryksen muodostamiseksi. TROLL -hankkeessa tämä on ollut mahdollista ja näin palveluja on pystytty räätälöimään asiakkaan tarpeista käsin. Ihmisten välinen vuorovaikutus on Kinnusen (2004, 13) mukaan tärkeää kun tuotetaan palveluja, joissa tarvitaan asiantuntemusta.

Tuulaniemi (2011, 59) määrittelee palvelun toimintana, tekona, tapahtumana, vuorovaikutuksena tai suorituksena, joka helpottaa jotakuta tekemään jotain. Palvelun tavoitteena on ratkaista asiakkaan ongelma. Vaikka palvelu on abstrakti tuote, siihen

voi liittyä myös tavaroita ja ympäristöjä. Palvelun arvo syntyy usein ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Palveluita ei omisteta vaan niitä käytetään. TROLL -hankkeen aikana kurssipalveluja tuotettiin kansanopiston omissa tiloissa, mutta myös työpajoilla. Toiminnasta kerättyjen palautteiden perusteella osa työpajavalmentajista koki hyväksi asiaksi sen, että kurssi toteutettiin muualla. Käytännön järjestelyt (aikataulut tai kuljetukset) olivat helpompia työpajan kannalta, kun kurssi järjestettiin pajan tiloissa. Hankkeesta saadut kokemukset osoittavat sen, että kehitetty kurssitoiminta on helposti siirrettävissä paikasta toiseen eikä vaadi mitään erityistilaa tai ympäristöä.

Grönroosin (2009, 76, 84) mukaan palvelujen yksi peruspiirre on, että niitä ei voida kokea konkreettisesti, vaikka niitä voi myydä ja ostaa. Hän jakaa palvelut kahteen kategoriaan: inhimillisyyttä tai käyttäjäystävällisyyttä sekä tekniikkaa korostaviin. Osa palveluista on ns. näkymättömiä palveluja, kuten laskutus. Asiakassuhteen luonteen perustella voidaan palvelut jakaa myös jatkuvasti tarjottaviin palveluihin ja ajoittaisiin palveluihin (emt., 85). Kansanopiston työpajalle tuottamista palveluista osa, kuten erilaiset kurssit, voivat olla kurssikalenterin mukaisia (Muistio 9.12.2011.) säännöllisesti tarjottavia palveluita ja tuettu asumisharjoittelu sekä työharjoittelupalvelut ajoittaisia. Näiden kahden viimeiseksi mainitsemani palvelun tarjonnan tilanne on riippuvainen kansanopiston tilanteesta, mutta myös työpajoilta ilmenevä tarve voi asettaa näille palveluille kysyntää myös jatkuvana palveluna. TROLL -hankkeen tuottama näkökulma vapaan sivistystyön kentältä on syntynyt yhden kansanopiston näkökulmasta. Suomessa on kuitenkin 83 kansanopistoa. Uskon, että jokaisella on omanlainen toimintaympäristö ja erilaiset mahdollisuudet tuottaa palveluja työpajoille.

Tuomola-Karpin (2005, 72) tuo esille näkemyksen, että kansanopistot kokevat toimintansa enemmänkin palveluna kuin itsetarkoituksena. Opiskelijoiden rekrytointi, asiakkaiden ja toimeksiantajien saaminen on tapahtunut opistojen oman toiminnan tuloksena. Markkinat ovat aina sanelleet niiden toimintaa. Edellä olevasta voi tulkita, että palveluajatus ei ole kansanopistoille uusi asia. Tarjolla oleva vapaan sivistystyön koulutustoiminta on palvelua. Kansanopistossa opiskelu on maksullisia, joten niiden on panostettava palveluidensa sisällön ja laadun kehittämiseen.

5.2 Palvelumuotoilua hyödyntämässä

Mitä yhteistä kehittämistoiminnalla ja palvelumuotoilulla on? Nyt tuotettu palvelukonsepti tai yksittäinen palvelukokonaisuus on tarkoitus monistaa ja jakaa, mikä mielestäni eroaa perinteisen yrityksen toiminnasta. Kansanopistot ovat yleishyödyllisiä aikuisoppilaitoksia ja niiden tavoitteena ei ole taloudellisen voiton tuottaminen. Miettisen (2011, 21) määritelmän mukaan palvelumuotoilu on uusien ideoiden kehittämistä luovan työskentelyn avulla yhdessä asiakkaiden kanssa. Mielestäni TROLL -hankkeen kehittämistoiminnassa on tiedostamatta tai tietämättä hyödynnetty jo palvelumuotoilua. Hankkeen alusta lähtien hanketoimijat ovat ideoineet ja kehittäneet toimintaa ja toimintoja yhdessä. Kinnusen (2004,7) mukaan palvelut ovat tuottajan näkökulmasta tapahtumien ja prosessien summa. Uusien palvelujen ideat voivat syntyä käytännössä ilmenneiden tarpeiden myötä organisaatiossa työskentelevän henkilöstön oivalluksina, yhteistyökumppanien tarpeista tai asiakkaiden toiveista. Palvelujen suunnittelu voi myös kohdistua jo olemassa olevien palvelujen paranteluun tai uudistamiseen. (Emt., 40, 29.)

Palvelumuotoilussa hyödynnetään muotoilualan menetelmiä ja se kattaa sosiaalisen, inhimillisen ja kulttuurisen vuorovaikutuksen osa-alueet. Palveluideat voidaan kuvata visualisoinnin avulla, joita ovat mm. piirroksot, pienoismallit ja erilaiset eläytymismenetelmät. Ideaa voidaan parannella testaamisella ja arvioimalla tuloksia. Palvelumuotoilu perustuu asiakasymmärrykseen. (Miettinen 2011, 21–22.) TROLL -hankkeessa on jo testattu erilaisia kurssi-ideoita ja opinnäytetyöni on hankkeen väliarviointi. Tuulaniemen (2011,126) mukaan keskeistä palvelumuotoiluprosessissa on sarja loogisesti eteneviä ja toistuvia toimintoja. On hyvä tiedostaa, että palvelujen kehittämisen luonne on uuden luomista ja ainutkertaista. Ei voida kuvata vain yhtä prosessia, joka sopisi kaikkien palvelujen kehittämiseen ja eri tilanteisiin. Kinnunen (2004, 31) toteaa, että palveluiden suunnittelu on enemmänkin sarja erilaisia tapahtumia kuin järjestelmällinen ja harkittu prosessi. Oppiminen tapahtuu joskus yrityksen ja erehtymisen kautta. Hanketoiminta mahdollistaa uusien palveluiden kehittämisen ja kehittelyn. Ulkopuolinen rahoitus tuo lisäresurssia menetelmien kokeilemiseen ja voi joissakin tapauksissa innostaa palveluiden kehittäjiä tekemään rohkeita ja innovatiivisia ratkaisuja. Nyt kehitetyn yhteistyön luonne on hanketoimijoiden kannalta ainutlaatuista ja

uutta. Se ei kuitenkaan sulje pois ajatusta toiminnan siirrettävyydestä, vaikka prosessi ei muualla tapahtuisi samalla tavalla

Tuulaniemi (2011,117) tuo esille ajatuksen yhteiskehittämisestä. Sen tavoitteena on ottaa huomioon tiedon keräämis- ja analysointivaiheessa, että kaikki palveluun liittyvät asiat ja näkökannat tulevat laajasti esille. On tärkeää tiedostaa, että kaikki palvelun osapuolet eivät voi käytännössä olla päättämässä, millaiset palvelut tuotetaan. Monialaisuus on palveluille ominainen piirre. Käyttäjälähtöisessä suunnittelussa pyritään palvelukokonaisuuksien eri tilanteet näkemään käyttäjien sekä palveluverkoston näkökulmasta. Yhteissuunnittelun apuna voidaan käyttää erilaisia menetelmiä, joita ovat esim. osallistuva suunnittelu ja yhteisluominen. Eri näkökulmien esille tuomista ja niiden käsittelyä pidetään yhteiskehittelyn vahvuutena. (Vaajakoski & Mattelmäki 2011, 78–80.) Yhteiskehittäminen tai yhteissuunnittelu on tuottanut lisäarvoa TROLL-hankkeessa kehitetyille palveluille. Yhteistyö V-S työpajaverkoston kanssa on tärkeässä asemassa toiminnan levittämisen näkökulmasta. Toimintojen jatkokehittämisessä on hyödynnettävä heidän asiantuntemustaan toiveita ja tarpeita kartoitettaessa.

Yhteissuunnittelulla pyritään yhteistyön parantamiseen yhteisen kielen avulla, käyttäjälähtöiseen ja luovaan ajatteluun, uusien näkökulmien esille tuomiseen, ymmärryksen lisäämiseen kohderyhmästä sekä uusien verkostojen saamiseen (Vaajakoski & Mattelmäki 2011, 81). Innovatiivisuus ja luova ajattelu käsitteinä eivät ole toistensa synonyymejä. Luova ajattelu muuntuu tavoitteelliseksi toiminnaksi innovatiivisuuden avulla, jolloin voidaan tuottaa uusia palveluja. Innovatiivisuus sisältää toimintojen sarjan, johon kuuluvat muutostarpeiden tunnistaminen, lupaavien käytäntöjen hyödyntäminen, kehitettävien palveluiden rakentaminen, pilotointi, käyttöönotto ja levittäminen. (Paasivaara ym. 2011, 33.) Arviointiaineisto osoittaa, että hanketoimijat ovat onnistuneet luomaan luovan ajattelun konkreettiseksi toiminnaksi. Omien havaintojeni perusteella hankkeen suunnitteluvaiheessa lähtökohtana oli kansanopiston osaamisen hyödyntäminen vastaamaan työpajoilla tehtävän valmennuksen tarpeita. Alun ideointivaiheesta on kehitetty palvelukokonaisuuksia keskinäisen vuorovaikutuksen ja dialogin avulla. Tämän saavuttamiseksi on tarvittu luovaa ajattelua sekä innovatiivisuutta molemmilta osapuolilta sekä ennen kaikkea rohkeutta ja visiointia.

5.3 Palveluprosessi ja palveluiden tuotteistaminen

Määrittelyä siitä, mitä on tehtävä palvelun toteuttamiseksi, Kinnunen (2004, 36) nimitää palveluprosessiksi. Siinä tulee määritellä palvelun osallistuvien osapuolten roolit ja vastualueet. Moni eri henkilö voi osallistua palvelun tuottamiseen. Palvelun tuottajien on ymmärrettävä, missä todellisuudessa heidän asiakkaansa elävät ja toimivat, tältä pohjalta syntyy asiakasymmärrys (Tuulaniemi 2011, 71). Kokonaan uutta palvelua suunniteltaessa ja tuotantokonseptia laadittaessa tulisi tutkia myös asiakkaan toimintamallit. Ei riitä, että tuottajan tekemät toimenpiteet kuvataan, vaan tulee myös kuvata, mitä toimenpiteitä asiakkaalta edellytetään. (Kinnunen 2004, 68.)

Palvelujen suunnittelu- ja tuottamisprosessi kansanopiston ja työpajan välillä.

Määrittely	<p>Palvelun tilaaja: Mihin asiaan etsitään ratkaisuja? Määritellään työpajan tarpeet ja tavoitteet suunnitteluprosessille sekä palveluiden tuottamiselle.</p> <p>Palvelun tuottaja: Määritellään kansanopiston osaamis- ja vahvuusalueet, jotka vastaavat työpajan tarpeita</p>
Tutkimus	Yhteisten keskustelujen sekä työpajalla tehtyjen haastattelujen tai kyselyjen (työpajavalmentautujien tarpeet ja toiveet) avulla rakennetaan yhteistä ymmärrystä yhteistoiminnasta ja palveluiden sisällöstä. Tutustumisvierailujen avulla muodostetaan käsitys osapuolten toimintaympäristöstä ja resursseista.
Suunnittelu	Voidaan käyttää TROLL -hankkeessa kehitettyjä palveluita tai suunnitella ja ideoita muita toimintoja ja palveluita. Testataan niiden soveltuvuutta kansanopisto- tai työpajaympäristöön sekä työpajavalmennuksen menetelmiksi.
Palvelutuotanto	Sovitaan aikataulu palvelujen käyttöönotolle. Kokeillaan palveluja laajemmin.
Arviointi	Arvioidaan prosessin onnistumista palautekyselyiden ja haastatteluiden avulla. Saadun palautteen ja kokemusten perusteella kehitetään palvelujen sisältöä

Taulukko 1. (mukaillen Tuulaniemi 2011, 127–128.)

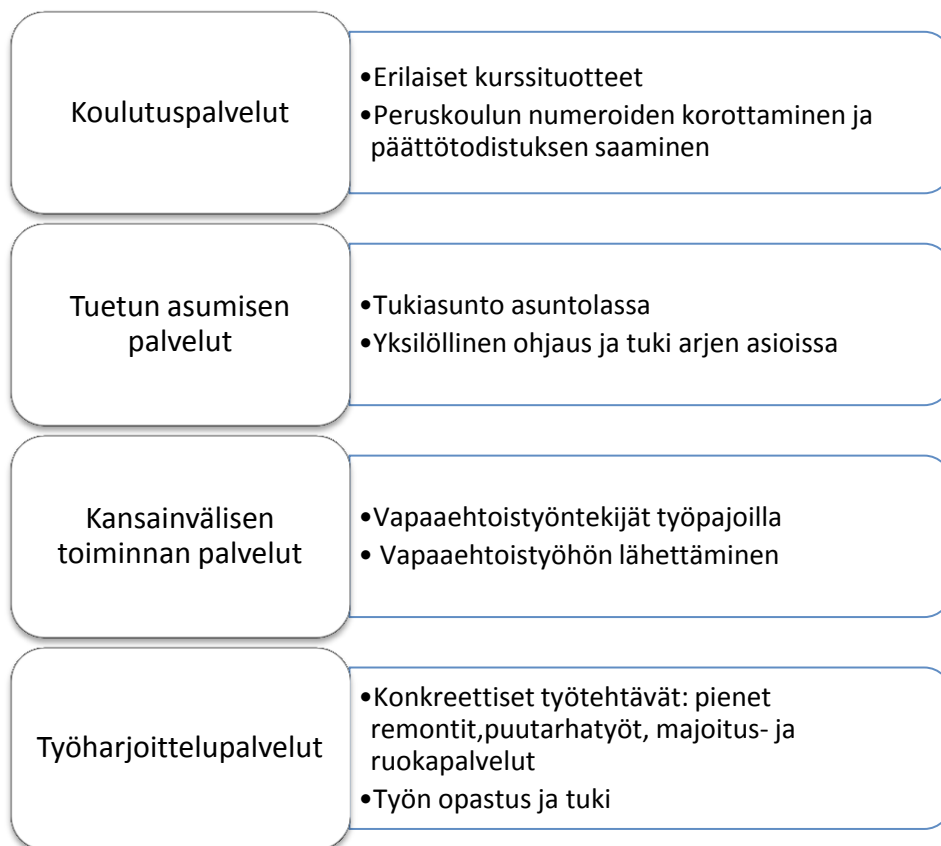
Tärkeää on ottaa huomioon, että palvelua suunniteltaessa voidaan hyödyntää jo kansanopistoilla olevaa toimintaa ja osaamista, esim. musiikkia, teatteria, yhteiskunnallisia opintoja. Teatteriin ja musiikkiin painottuneet kansanopistot voisivat ottaa työpajat mukaan yhteisproduktioihin esim. lavastamiseen tai puvustamiseen. TROLL -hankkeen aikana on huomattu, että on tärkeää, millä tavalla kurssi markkinoidaan tai ”myydään” työpajavalmentautujille. Parantainen (2008,172) toteaa, että tuotteen tai palvelun nimellä on tärkeä rooli asiakkaan mielikuvan herättämisessä. Voimamääreet-kurssin yhteydessä kerrottiin sen tavoitteen olevan omien vahvuuksien, osaamisen, haaveiden ja tavoitteiden tunnistamisessa (Muistio 9.12.2011). Hankkeen alkuvaiheessa työhakuun liittyvästä toiminnasta käytettiin nimeä työpaja. Käytännön kehittämistyössä on huomattu, että kurssi-sanankäyttö luo toiminnalle parempaa uskottavuutta ja vaikuttavuutta.

Kinnusen (2004, 35–36) määritelmän mukaan palvelukonsepti on toiminnan kuvaus, siitä mitä asiakkaan tarpeita ja toiveita täytetään ja miten ne aiotaan toteuttaa. Konseptin suunnittelussa arvioidaan ideoita, kehitetään konseptia edelleen, pohditaan asioita, jotka voivat vaikuttaa palvelun laatuun tai hyödyn kokemiseen. Suunnittelu-työn lopputuloksena syntyy alustava konsepti tuotetusta palvelusta. Tärkeää on tieto palvelua käyttävien asiakkaiden toiveista ja ominaisuuksista. Arviointi nousee keskeiselle sijalle suunnittelu- ja kokeiluvaiheessa.

Miettisen, Kalliomäen ja Ruuskan (2011, 107–109) mukaan palvelukonseptin kuvaamisen avulla voidaan konkretisoida palvelun tuotantotapa, rakenne ja päävaiheet, vaikka palvelu olisi vasta suunnitteluasteella. Konseptien kehittämisvaiheessa tuote- ja palvelumuotoilua yhdistävät asiakkaiden tarpeiden tunnistaminen, konseptin kehittäminen ja valinta, testaus ja viimeistely. On myös tärkeää kuvata, mitä lisäarvoa palvelu tuottaa organisaatiolle ja miten se vastaa käyttäjän tarpeisiin. Konseptoinnin avulla voidaan tehdä kuvauksia mahdollisista ratkaisuista ja sen avulla voidaan jäsentää monitahoista informaatiota. Konseptointia voidaan hyödyntää palvelujen toteutuksessa, uusissa ratkaisuissa, vaihtoehtojen punnitsemisessa ja konkretisoinnissa sekä ennakkoinnissa ja luovuuden kehittämisessä. (Miettinen ym. 2011, 119.) Palvelukokonaisuuksien tai palvelutuotteiden konkreettinen kuvaaminen auttaa molempia toimialoja hahmottamaan, mistä oikein on kysymys. Konseptoinnin avulla saa-

daan esille asiakkaan tarpeet. Konseptointia hyödyntämällä saadaan kansanopiston tuottamille palveluille selkeät muodot.

TROLL- hankkeen aikana kehitetyt toiminnot jaottelen seuraavina palvelukokonaisuuksina ja palvelutuotteina:

Kuvio 4. Palvelukokonaisuudet – ja palvelutuotteet.

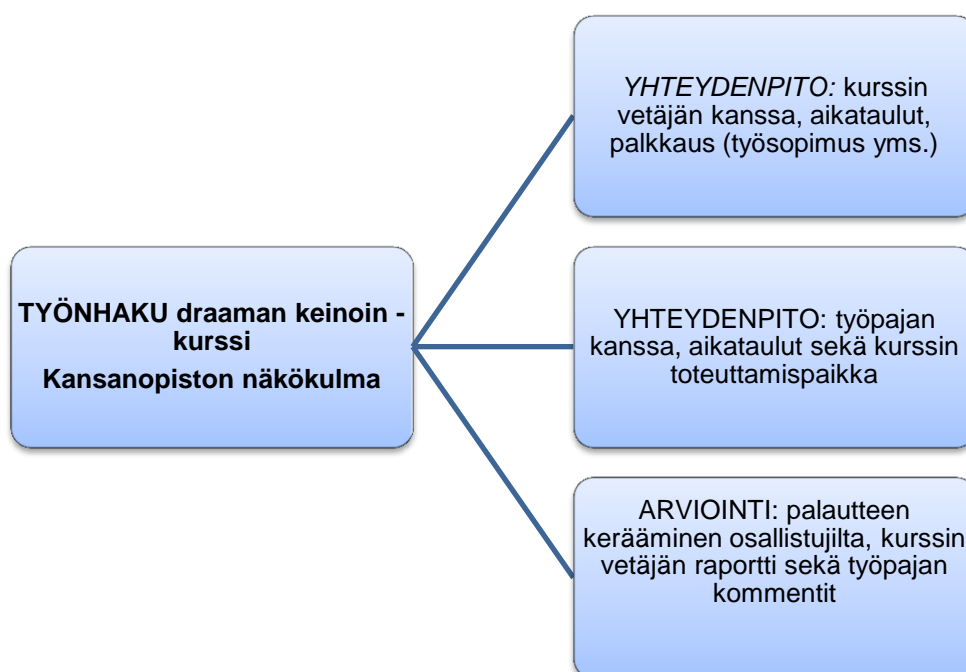
Tekemäni jaottelu on vain yksi malli. Jokainen palvelukokonaisuus sisältää monia osatekijöitä. Esim. tuetun asumisen palvelut voivat kohdistua kansanopiston opiskelijaan. Asuntolan vapaita huoneita voi hyödyntää tarjoamalla tukiasuntoja työpajojen työpajavalmentautujille tai kunnan sosiaalityölle. TROLL -hankkeen aikana on käynyt ilmi, että Turun seudulla on tarvetta nuorille aikuisille tuetumpaan asumismuotoon kuin mitä nyt on tarjolla (Muistio 30.11.2010). Tämä näkökulma laajentaa yhteistyömahdollisuuksia työpajojen ulkopuolelle.

Koivisto (2011, 45) korostaa, että yksittäistä palvelua ei voida kuvata vain palvelupaketilla, vaan se on nähtävä laajempaan palvelutarjoomaan, johon on sisällytetty palvelun koko tuotantoprosessi. Kun palvelun testaamisessa on saatu riittävästi myön-

teisiä tuloksia, tulisi laatia palvelumalli. Se voidaan esittää konkreettisella tasolla lohkokaaaviona tai tuotantokaaaviona, jossa on myös selventäviä kuvioita ja sanallisia selityksiä tarpeen mukaan palvelun kokonaisuuden määrittelemiseksi ja hahmottamiseksi. (Kinnunen 2004, 77.) Parantaisen (2008, 11) määritelmän mukaan tuotteistamisen avulla osaaminen tai asiantuntijuus kehittyy konkreettiseksi tuotteeksi, jota voidaan myydä, markkinoida ja toimittaa. Sen avulla voidaan myös tuoda esille ns. hiljaista tietoa ja osaamista. Tuotteistamisessa on keskeisintä dokumentointi, pelkkä ajatus dokumentoinnista ei riitä, vaan se on tehtävä konkreettisesti. (Emt., 16, 18.)

On olennaista kuvata, mitä yksittäinen palvelukokonaisuus pitää sisällään. Mitä kaikkea sisältyy esim. Työnhaku draaman keinoin -kurssin toteuttamiseen?

Kuvio 5. Esimerkki siitä, mitä yksinkertaisimmallaan yksittäisen palvelun toteuttaminen edellyttää kansanopistolta.

Esimerkissä on lähdetty siitä tilanteesta, että kurssin vetäjä on tiedossa. Kurssin vetäjällä on merkitystä, kun kurssitoiminnan kohderyhmänä olevat henkilöt tulevat erilaisista haastavaista elämäntilanteissa tai heillä on vaikeuksia kiinnittyä opiskeluun tai työelämään. Palvelun onnistumista voidaan arvioida ja mitata tarkastelemalla tuottajan ja asiakkaan välistä yhteistyötä, jolla on saavutettu molempien osapuolten kyky ja osaaminen toteuttaa ja käyttää palvelua (Kinnunen 2004, 31). Tuotteistamisen avulla voidaan kuvata, miten tuote ratkaisee asiakkaan ongelmat ja mitkä ovat tuotta-

jan ratkaisuehdotukset niihin (Apunen 2010, 20). Palautteen kerääminen osallistujilta, työpajanhenkilöstöltä sekä kurssin vetäjältä auttavat toiminnan kehittämisessä. TROLL-hankkeessa osallistujien kurssipalautekaavake on ollut erittäin yksikertainen ja sisältänyt neljä kysymystä (**liite 2**).

Koivisto (2011, 49–53) toteaa, että palvelutuokiot, palvelupolku ja palvelun kontaktipisteet mahdollistavat palvelun käyttäjän näkökulman esiin tuomisen. Palvelutuokio rakentuu niistä yksittäisistä palvelun päävaiheista tai keskeisistä kohtaamisista, jotka liittyvät palvelun tuotantoon sekä eri toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen. Palvelupolku voi muodostua useista palvelutuokioista ja tuottaa näin asiakkaalle kokonaispalvelun ja asiakaskokemuksen. Palvelutuokiot sisältävät erilaisia kontaktipisteitä, joita voivat olla erilaiset kanavat (ympäristö, internet), konkreettiset esineet, toimintamallit (henkilöstön ohjeistus sekä palvelueleet) sekä ihmiset (palvelun asiakas tai asiakaspalvelija). Palvelupolun kuvaaminen on yhteistoiminnan lähtökohta. Siinä on hyvä kuvata työpajan odotukset palvelulle sekä työpajavalmentautujien tarpeet. Palvelutuokiot voidaan kuvata yksittäisinä toimenpiteinä ja palveluina, esim. kurssit ja asumisharjoittelu. Kontaktipisteet voidaan kirjoittaa auki yksinkertaisten prosessikaavioiden avulla. Mitä työpajan henkilökunnalta edellytetään? Missä toiminta toteutetaan? Kansanopiston näkökulmasta palvelutuotteet saavat näin konkreettisen muodon ja niiden markkinointi on helpompaa.

5.4 Palvelujen rahoitus

Arvioinnin juurruttamis-teemassa keskeiseksi asiaksi nousi rahoituksen järjestäminen hankkeen päättymisen jälkeen. Hankkeen käytäntöjen juurruttamisen ja levittämisen näkökulmasta jatkorahoituksen selvittäminen on merkittävää. Vapaan sivistystyön rahoituksen uudistamista on pohdittu laajasti. Kansanopistojen rahoitus koostuu opiskelijamaksuista, omista rahoituslähteistä sekä valtionosuuksista. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelman raportti (2009, 4) ehdottaa, että lakisääteinen laskennallinen valtionosuusjärjestelmä olisi jatkossakin vapaan sivistystyön rahoitusjärjestelmän perusta. Raportissa esitetään rahoitusjärjestelmän muuttamista vähitellen perusrahoituksesta sekä laatu- ja kehittämisrahoituksesta muodostuvaksi. Ohjelmassa asetettiin tavoitteeksi uudistaa perusrahoituksen määräytymisperusteita niin, että ne ot-

taisivat huomioon nykyistä paremmin vapaan sivistystyön tehtävien moninaisuuden sekä haastavien kohderyhmien erityiskustannukset. Kasvavien koulutustehtävien hoitoa sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista tuetaan laatu- ja kehittämisrahoituksella. Rahoitus myönnetään alkuvaiheessa (2010–2012) avustuksina, koska riittävää tietopohjaa rahoituksen myöntämiselle ei ole käytettävissä (Vapaan sivistystyön rahoitusryhmän muistio 2010, 29).

Pitkäsen (2011) mukaan laatu- ja kehittämisrahoituksesta oli tarkoitus tulla valtionosuuteen verrattava indikaattoripohjainen osa kokonaisrahoitusta. Vapaan sivistystyön kehittämiseen liittyvää rahoitusta on mietitty varsin perusteellisesti, mutta uutta mallia ei toistaiseksi ole onnistuttu luomaan. Vapaan sivistystyön kokonaisrahoituskin on tällä hetkellä laskusuunnassa ja näyttää siltä, että laatu- ja kehittämisrahoitus jää vielä ainakin joksikin aikaa varsinaista valtionosuusrahoitusta täydentäväksi, erikseen haettavaksi valtionavustukseksi.

TROLL -hankkeessa kehitetyt toiminnot eivät kuulu kansanopistojen nykyisen valtionosuuden piiriin eivätkä näin vaikuta laskentaperusteisiin. Palvelukokonaisuudet pitäisi hinnoitella, jotta ne olisivat helpommin myytävissä ja markkinoitavissa. Osa tuoteituista palvelukokonaisuuksista voidaan nähdä maksullisen palvelutoiminnan alla tapahtuvaksi. Tulevaisuuden haaste on, kuinka verottaja tähän toimintaan suhtautuu. Muuttuuko toiminta arvonlisäveron alaiseksi toiminnaksi? Tuoko se hyvälle asialle ja tarkoitukselle esteitä?

Jatkossa kansanopiston tuottaman palvelun ostaja on työpaja. Työpajojen rahoitus muodostuu eri lähteistä. Esim. Kaarinan Nuoret Pajamestarit ry saa toimintansa ylläpitämiseen rahoitusta kansallisesta työpajarahoituksesta (ELY-keskus/OKM), työvoimapolitiittista valtionapua (ELY-keskus), ostopalvelusopimuksilla (Kaarinan kaupunki) sekä kuntarahoitusosuuksilla (Pitkospuu-projekti). Työpajalle asiakkaita lähettävät Kaarinan TE-toimisto, Kaarinan kaupungin hyvinvointi- ja opetuspalvelut (pajakoulu). (Tolonen 2011.)

Ehdotukseni on, että TROLL -hankkeen aikana kehitetyn palvelutoiminnan rahoitus sisällytettäisiin kansanopistojen valtionosuuksiin. Työpajoille voisi kohdentaa rahoitusta palvelujen ostamiseen kansanopistoilta. Rahoitusmallin tavoitteena tulisi olla toiminnan jatkon turvaaminen, jotta kehitystyö ei olisi turhaa vaan hyvät käytännöt jäisivät kansanopistojen ja työpajojen perustoimintaan. Esittämäni mallin toteu-

tuminen edellyttää eri rahoitustahojen keskinäistä vuoropuhelua sekä uusien työmenetelmien konkreettisen hyödyn todentamista työpajavalmennuksessa.

6 POHDINTAA

Opinnäytetyöni on TROLL -hankkeen toimintaan kohdistuva arviointitutkimus ja kehittämissyö. Menetelmänä on käytetty osallistavaa arviointia, joka on mahdollistanut minun ja toimijoiden välisen vuoropuhelun sekä vahvistanut toimijoiden roolia arvioinnin toteuttamisessa. Arvioinnin tavoitteet on kiteytetty arviointikysymyksiin sekä TROLL -hankkeen tavoitteisiin. Keskeistä arvioinnissani on ollut todentaa hankkeessa kehitettyjen käytännön toimintojen onnistumisia, niiden osalta nousevia havaintojani ja johtopäätöksiä sekä kehittämisehdotuksia. Arviointityöni tuloksena on syntynyt toimimallia laajempi kokonaisuus. Olen konseptoinut kehitetyt toiminnot konkreettisiksi palvelukokonaisuuksista ja -tuotteiksi.

Arviointitutkimukseni osoittaa, että TROLL -hankkeen toiminta on edennyt asetettujen tavoitteiden suuntaisesti. Suurin haaste on toimintojen juurruttaminen osaksi hankkumppaneiden perustoimintaa sekä hyvien käytäntöjen levittäminen hankkeen jälkeen. Hankkeen tarkoituksen toteuttamisessa on myös jo suurimmaksi osin onnistuttu. On kehitetty työpajavalmennukseen uusia menetelmiä, sovellettu taidetta ja vapaan sivistystyön osaamista sekä tarjottu vaihtoehtoisia aktiviteetteja työpajavalmentautujille. Toiminnan tarpeen kartoitusta on tehty, mutta tuetun asumisharjoittelun kokeylu on kesken. Hanketoimijoiden innovatiivinen työote näkyy hankkeen aikana syntyneistä uusista ideoista ja toiminnoista. Hanketyölle on ominaista, että suunnitteluvaiheessa asetetut tavoitteet tarkentuvat ja kokeiltavat käytännöt kehittyvät varsinaisen hankkeen toiminnan aikana.

Yhteistyön ja yhteistoiminnan kehittyminen hankkeen aikana. Yhteistoiminnan käynnistämisyvaiheessa tehty tutustuminen osapuolten toimintaan konkreettisten vierailujen sekä yhteisen vuoropuhelun avulla on mahdollistanut yhteistyön kehittymisen. Yhteistyön alussa ei ollut selkeää kuvaa siitä, mitä kansanopiston tai työpajan toiminta piti sisällään. On helpompi ideoida yhteistoimintaa, kun on tutustunut toisen osa-

puolen toimintaympäristöön ja ymmärtää toisen työtä. Kansanopiston taholta on onnistuttu sitouttamaan työpaja yhteistyöhön. Yhteistyö on syventänyt hankeryhmäläisten keskinäistä luottamusta. Aineistosta nousee esille tiimioppiminen ja sen merkitys yhteistyön rakentajana. Asioita tehdään ja opitaan yhdessä. Valmiita vastauksia ei ole olemassa, vaan yhdessä etsitään ratkaisuja esiin tuleviin haasteisiin.

Kehitettyjen kurssien vaikutukset näkyvät myös työpajavalmentautujissa. Työnhakukurssit vaikuttivat positiivisesti ryhmän yhteishenkeen ja kasvattivat yksilön sekä ryhmän sosiaalista pääomaa. Kurssit toimivat myös ryhmäyttävinä elementteinä, vaikka sitä ei alun perin ollut asetettu tavoitteeksi. Työnhakukurssin vetäjällä on ollut ratkaiseva rooli kurssiryhmän yhteistoiminnan rakentumisessa sekä osallistujien aktivoimisessa toimintaan. Tärkeä havaintoni on, että kurssin vetäjän tutustuminen etukäteen työpajaan ja valmentautujiin auttaa kurssien sisällön suunnittelussa. Näin kurssiin saadaan yksilöiden tarpeisiin vastaavia elementtejä ja sisältöjä.

Syntyneelle yhteistyölle on ilmennyt haasteita ja kaikki asiat eivät ole menneet ihan suunnitelman mukaisesti. Arviointiaineistosta käy ilmi, että kansanopiston puolella olisi enemmän potentiaalia eri toimintojen tuottamiseen kuin mitä työpajalla on valmiuksia ottaa vastaan. Työpajan valmentautujatilanne vaikuttaa siihen, mitä toimintoja voidaan yhteistyössä järjestää. Työpajatoiminnan organisoimisella on merkitystä, kun pohditaan, miten pajan arkitoiminta mahdollistaa esim. kursseille osallistumista. Työharjoittelun tekemiseen kansanopistolla vaikuttaa ensisijaisesti työpajavalmentautujan tarve. Minkälaisesta työkokemuksesta yksilölle on hyötyä jatkosuunnitelmien kannalta? Varsinais-Suomen Kansanopisto sijaitsee n.20 kilometrin päässä Kaarinasta ja pitkä työmatka voi vaikuttaa halukkuuteen suorittaa työharjoittelu opistolla. Kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen on haaste työharjoittelun osalta jatkossakin. Tähän on syynä hanketoimijoiden erilaiset toimintakäytännöt sekä -ympäristöt. En näe asiaan yksiselitteistä ratkaisua, vaan kokeilemisen ja testaamisen kautta voidaan löytää toimiva käytäntö.

Osallisuuden vahvistuminen. Hankkeen aikana on pystytty ottamaan huomioon myös työpajavalmentautujien osallisuus kurssien sisällön kehittämisessä. Se on myös tuonut uudenlaista ajattelumallia työpajavalmennukseen. Arvioni mukaan uusi kehitetty kurssitoiminta on mahdollistanut mielipiteiden ja toiveiden kysymisen eri tavalla kuin

pajan aikaisemmassa toiminnassa. Osallisuutta voisi vielä lisätä työpajan toiminnan organisoimisessa niin, että työpajavalmentajat saisivat etukäteen tietää enemmän kurssien sisällöstä. Tämä edellyttää molemminpuolista aktiivisuutta kurssien vetäjiltä sekä työpajanhenkilöstöltä. Hankeryhmäläisten aktiivisuus ja työpanos on ollut ratkaisevaa hankkeen toimintojen kehittämisessä ja eteenpäin viemisessä. Tämän hyvän työotteen ja yhteisen tahtotilan toivon säilyvän hankkeen loppuun asti.

Osallistujien kokema hyöty. Työpajavalmentautujien hyödyn arvioiminen perustuu heidän antamiinsa kirjallisiin kurssipalautteisiin. Työpajavalmentautujien kokema hyöty näkyy konkreettisina asioina: itsetuntemus, rohkeus sekä varmuus lisääntyivät ja jännittäminen väheni. Johtopäätökseni on, että kehitetty kurssitoiminta sopii työpajatoimintaympäristöön ja vahvistaa sen sosiaalipedagogista työotetta. Kurssitoiminnan tarjonnan ja sisällön kehittäminen tuo uudenlaista hyötyä työpajavalmentautujille, jos sen avulla voidaan lisätä opiskelu- tai työvalmiuksia. Hyötyä voidaan arvottaa myös arjen- ja elämänhallinnan näkökulmasta.

Työpajan hankeryhmäläiset ovat saaneet omaan perustyöhön uudenlaisia näkökulmia, joita on voinut hyödyntää pajatoiminnan kehittämisessä, sekä mm. uudenlaisen ”kurssiorganisointi”-ajattelun. Työpajan saama hyöty näkyy myös lisäarvona pajavalmennuksessa oleville henkilöille ja erityisesti pajan tuottamalle palvelulle. Kansaopistolle yhteistyö on tuonut uusia kontakteja ja tutustuttanut uusiin aiheisiin, ennen kaikkea työpajatoimintaan. Kansanopisto kokee hyödyn mahdollisuutena saada uusia opiskelijoita ja opiston toiminnan tunnettavuuden lisääntymisenä alueen työpajoilla sekä työpajavalmentautujien keskuudessa.

Yksilöiden ja organisaation oppiminen. Oppimista on tapahtunut vuorovaikutuksen ja konkreettisen toiminnan tasolla. Hankeryhmäläisten oma henkilökohtainen oppiminen tulee vahvasti esille. Hanketyöryhmässä mukana oleminen on antanut kokemusta laajan projektin kehittelystä ja toteuttamisesta. Hankeosaamisen on kehittynyt oppimisen myötä. Hankkeen aikana on työpajan henkilöstö tutustunut uudella tavalla taiteen hyödyntämiseen valmennuksessa. Kurssien palautteiden käsittely hankeryhmän kokouksissa on hankkeen toimintojen kehittämisen kannalta olennaista. Jokaisen kurssin jälkeen on hyvä kerätä palaute niin osallistujilta kuin vetäjiltä. Palautteet auttavat toiminnan arvioimisessa ja jatkokehittämisessä.

Työpajavalmentautujien (työnhakukurssi) oppiminen näkyy konkreettisina asioina. On opittu keskittymään, keinoja lievittää jännitystä, uusi asenne työhakuun ja miten ilmaista oma kiinnostus työpaikkaa kohtaan, tunnistamaan erilaiset statukset ja huomioimaan uusia asioita vuorovaikutuksessa. Monet näistä asioista auttavat myös eri elämäntilanteissa ja arjen käytänteissä eivätkä pelkästään työnhaussa. Oppimista on edistänyt se, että kurssi on toteutettu toiminnallisella ja osallistavalla tavalla. Työtapa on haastanut aremmatkin osallistumaan. Kurssin vetäjällä on tärkeä rooli rennon ja turvallisen ilmapiirin muodostamisessa kurssin aikana.

Tavoitteiden saavuttaminen. Osa tavoitteista on kirkastunut tai muuttunut oppimisen myötä matkan varrella. Hankkeen tavoitteiden toteutumisesta nousee esille erilaisia näkemyksiä. Koetaan toisaalta, että tavoitteet on saavutettu, toisaalta nähdään, että tavoitteet ovat väljät ja niiden rajoissa on pysytty ja edetty. Mahdollisuudet tehdä erilaisia yhteistyökokeiluja on selvitetty ja pohdittu yhdessä. Kaikkia tavoitteita ei ole saavutettu arviointiajan puitteissa. Parhaiten konkreettisista toiminnoista ovat edenneet draama- ja sanataidekurssit. Muut toiminnot, kuten tuettu asumisharjoittelu, peruskoulun numeroiden korottaminen, työharjoittelu sekä kansainvälinen toiminta ovat ajatuksen tasolla saaneet lisää syvyyttä. Niitä ei ole arviointiaikana ehditty vielä käytännössä kokeilemaan. Ei voida olettaa, että puolentoista vuoden aikana kaikkia tavoitteita olisi saavutettu. Uuden toiminnan käynnistäminen ja kehittäminen vie oman aikansa, mutta hyvään ja toivottavaan suuntaan ollaan etenemässä.

Juurruttamiseen ja levittämiseen liittyvät asiat. Kyselyn vastaukset sekä kokousmuistiot osoittavat, että juurruttamisasioita on pohdittu ja konkreettisia toimenpideehdotuksiakin on jo esitetty. Se on osoituksena siitä, että on olemassa tahtotila osan hankkeen aikana kehitettyjen toimintojen vakiinnuttamisesta hankkeen jälkeenkin. Juurruttamisessa keskeisesti nousevat esiin rahoitus ja yhteistoiminnan organisoiminen hankkeen jälkeen. Lisäksi kurssien vetäjät ovat pohtineet toiminnan siirrettävyyttä toiseen organisaatioon. Osa suunnitelluista toiminnoista on kesken, joten niiden juurruttaminen koetaan tässä vaiheessa vielä hankalaksi. Toiminnan jatkon kannalta hanketoimijat näkevät tärkeäksi tiedottamisen lisäämisen hankkeen aikana kehitetyistä hyvistä käytänteistä muille työpajoille. Nyt kehitettyjen käytäntöjen juurruttamiseen hanketoimijoiden perustyöhön sekä levittämiseen muille kansanopistoille ja työ-

pajoille jatkorahoituksen saaminen on ratkaisevaa. Hyvien käytäntöjen vakiinnuttaminen työpajavalmennuksen työmenetelmiksi edellyttää pysyvän rahoitusmallin luomista molempien toimialojen rahoittajien tahoilta.

Kehittämissuosituks. Laatumieni palvelukokoisuuksien ja -tuotteiden tarkoituksena on konkretisoida TROLL -hankkeen kehittämiä toimintoja. Kansanopiston on laskettava eri osa-alueiden kokonaiskustannukset, jotta ne voidaan hinnoitella. Hankerahoitus on mahdollistanut sopivat osallistujaryhmät ja yksilölliseen tarpeeseen kohdistuvan toiminnan. Kurssien ja eri toimintojen suunnitteluun ja valmisteluun on ollut mahdollisuus käyttää aikaa. Nämä asiat tulisi huomioida palvelujen kokonaishintoja määriteltäessä.

Opinnäytetyöni johdannossa otin vahvasti kantaa yhteiskuntamme muutosilmiöihin, jotka koskettavat niin kansanopistoja kuin työpajojakin. Kataisen hallitusohjelman määrittämä nuorten yhteiskuntatakuu voi olla mahdollisuus yhteistoiminnan laajentamiseen ja edelleen kehittymiseen erityisesti nuorten työpajavalmentautujien osalta. Työ- ja elinkeinoministeriön laatimassa raportissa on yksityiskohtaisesti lueteltu yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi toimintaehdotuksia ja niihin osoitettavan määrärahan suuruus. Työpajan henkilöstön kannattaisi selvittää löytyykö TEM:n kautta rahoitusta toimintojen vakiinnuttamiseksi työpajalla.

Kurssien sisältöjen onnistumiseen on vaikuttanut, että kurssien vetäjät ovat olleet innostuneita ja aktiivisia kehittäjiä. Kurssit ovat rakentuneet henkilön oman osaamiseen varaan. Tässä kuitenkin piilee toimintojen juurruttamisen kannalta vaara, että toiminnot ovat yhden henkilön varassa. Kurssien vetäjiä voisi kouluttaa enemmän paikallisesti sekä alueellisesti. Toiminnot voisivat siten levitä ympäri Suomea. V-S Kansanopiston opetushenkilökunnan mukaan ottaminen hankkeen loppuvaiheeseen ja heidän osaamisen huomioon ottaminen voisi auttaa toiminnan vakiinnuttamisessa kansanopiston perustoimintaan.

Yhteistyötä voisi kehittää vielä niin, että useammat työpajavalmentautijat voisivat tutustua konkreettisesti kansanopisto-opintoihin ja opiston toimintaan. Nyt tutustuminen on toteutunut enimmäkseen työpajan henkilökunnan tasolla. Opiston tiloissa järjestetyille kursseille osallistuneet työpajavalmennettavat ovat fyysisesti tutustuneet

kansanopistoon. Kannattaisi myös miettiä, millä tavalla työpaja toimintaympäristönä tulisi tutuksi kansanopiston opiskelijoille. On täysin mahdollista, että kansanopistovuoden jälkeen opiskelija löytääkin itsensä oman kotipaikkakuntansa työpajalta.

Hanketoimijoiden olisi hyvä vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia Raudaskylän Kristillisen Opiston ETEVÄKSI -hankkeen kanssa aikuisten perusopetuksen järjestämisen osalta.

TROLL -hankkeen aikana kehitettyjä toimintoja ja käytäntöjä olisi hyvä seuraavassa vaiheessa tuoda julkisuuteen kansanopisto- sekä työpajakentällä oman opinnäytetyöni lisäksi. Varsinais-Suomen työpajaverkoston kanssa tehtävä yhteistyö levittää mallia työpajakentällä. Kansanopiston näkökulmasta voisi pohtia yhteistyön laajentamista muiden alueen kansanopistojen kanssa. Yhteistyön käynnistämisessä haasteellisinta on kansanopistojen kesken vallitseva kilpailuasetelma. Opistot toimivat opiskelijamarkkinoiden ehdolla. Uskon kuitenkin, että avoimen vuoropuhelun ja selkeiden yhteistyön tavoitteiden määrittelyn avulla yhteisymmärrys syntyy. Yksi konkreettinen malli voisi olla, että Varsinais-Suomen Kansaopistolla olisi omalla alueella kehittämistehtävä työpajatoiminnan kanssa, sekä aluekoordinoijan rooli suhteessa muihin seudun kansanopistoihin. Nämä tehtävät tulisi jatkossa ottaa huomioon V-S Kansanopiston valtiosuutta määriteltäessä. Tämä malli tukisi myös Vapaan sivistystyön kehittämisohjelman raportin esittämää kansanopistojen kokonaisrahoituksen uudistamista.

Uudenlaisen yhteistoiminnan käynnistäminen edellyttää vapaan sivistystyön toimijoilta rohkeutta ja ennakkoluulottomuutta uusien yhteistyöväylien avaamiseen. Tarvitaan kuitenkin molemminpuolista tahtoa ja uskallusta katsoa asioita uudesta näkökulmasta. Tutkijana ja kehittäjänä toivon, että tämä työni innostaisi myös muita kansanopistoja ja työpajoja etsimään yhteistyön mahdollisuuksia erityisesti vapaan sivistystyön puolelta.

LÄHTEET

Julkaistut

- Aliforsti, Kari 1999. Elämän totuutta etsimässä. Varsinais - Suomen Kansanopisto 1899–1999. Paimio: Varsinais - Suomen Kansanopisto.
- Aalto-Kallio, Mervi & Saikkonen, Paula & Koskinen – Ollonqvist, Pirjo 2009. Arvioinnin kartalla – matka teoriasta käytäntöön. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 7/2009.
- Apunen, Antti 2010. Tuotteistajan opas: taloushallinnon asiantuntijoille. Helsinki: Taloushallintoliiton julkaisut.
- Cederlöf, Petri 2012. Nuorisotyön aseman ja merkitys Suomessa. Viitattu 30.3.2012. <http://nam.humak.fi/julkaisut>
- Grönroos, Christian 2009. Palveluiden johtaminen ja markkinointi. (3. uudistettu painos). Suom. Maarit Tillman. Helsinki: WSOY.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineiston keruu: vinkkejä aloittelevalle tutkijalle. (2. korjattu ja täydennetty painos.) Jyväskylä: PS - kustannus, 25–43.
- Eräsaari, Risto & Lindqvist, Tuija & Mäntysaari, Mikko & Rajavaara, Marketta (toim.) 1999. Arviointi ja asiantuntijuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Harisalo, Risto & Miettinen, Ensio 2010. Luottamus pääomien pääoma. Tampere: Tampere University press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. (15. uudistettu painos) Helsinki: Tammi.
- Hämäläinen, Juha. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Hätönen, Heljä 2007. Oppiva organisaatio. Koulutusmateriaali. Viitattu 15.3.2012. http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/09B05A90-DA27-4CE5-A074-BAE48DEFEE73/0/Hatonen2_08102007.pdf.
- Kapanen, Anna (toim.) 2010. Uusia avauksia tekemällä oppimiseen. Työpajojen ja ammattipistojen välisen yhteistyön kehittyminen Etelä- ja Pohjois-Savossa. Mikkelin ammattikorkeakoulu: Tutkimuksia ja raportteja - Research Reports 56. Viitattu 30.3.2012. http://www.mamk.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/mamk/embeds/mamkwww_wstructure/14246_1473-uusia_avauksia_A56.pdf
- Katainen, Jyrki 2011. Hallitusohjelma. Viitattu 15.3.2012. <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>
- Kauppila, Reijo. A 2007. Ihmisen tapa oppia – johdatus sosiokonstruktiviseen oppimiskäsitykseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kinnunen, Ritva 2004. Palvelujen suunnittelu. Helsinki: WSOY.

- Kivipelto, Minna 2004. Osallistava ja valtaistava arviointi: johdatus periaatteisiin ja käytäntöihin. Helsinki: Stakes.
- Koivisto, Mikko 2011. Palvelumuotoilun peruskäsitteet. Teoksessa: Miettinen, Satu (toim.) Palvelumuotoilu -uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. (2.painos). Helsinki: Teknologiainfo Teknova, 43–59.
- Komonen, Katja 2007. Työpajatoiminta nuorisotyön työmuotona. Teoksessa: Hoikka-la, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 429–445.
- Koskinen, Helena 2005. Monet talot – monet tarinat. Teoksessa: Virtanen, Sari & Marjomäki, Ville (toim.). Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 30–50.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kylmäkoski, Merja 2003. Arviointitutkimus osana nuorisotutkimuksen työkenttää. viitattu 27.2.2012.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/arviointi.pdf>
- Laki vapaasta sivistystyöstä. Viitattu 13.3.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980632>
- Lapsi- ja nuorisopoliittinen kehittämisohjelma 2012 – 2015. Viitattu 3.3.2012.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf?lang=fi>
- Lindqvist, Tuija & Oksala, Ilkka & Pihlman, Marja-Riitta (toim.) 2001. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Viitattu 12.3.2012
http://www.merilyhty.fi/merilyhty/images/stories/kuntouttavan_tytoiminnan_opas_tyministeri_julkaisu_2089.pdf
- MAST-hanke loppuraportti 2011. Mastiaisia -maakunnallinen ohjausmalli käytössä ja käytännössä. Turku: MAST-hanke.
- Miettinen, Satu (toim.) 2011. Palvelumuotoilu -uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. (2.painos). Helsinki: Teknologiainfo Teknova.
- Miettinen, Satu & Kalliomäki, Anne & Ruuska, Juha 2011. Palvelun konseptointi. Teoksessa Miettinen, Satu (toim.) Palvelumuotoilu -uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. (2.painos). Helsinki: Teknologiainfo Teknova, 107–121.
- Moilanen, Raili 2001. Oppivan organisaation mahdollisuudet. Helsinki: Tammi
- Niemelä, Seppo 2011. Sivistyminen. Sivistystarve, -pedagogiikka ja -politiikka pohjoismaisessa kansansivistystraditiossa. Väitöstutkimus. Helsinki: Kansanvalistusseura
- Nordiskafolkhogskolar 2012. Viitattu 11.3.2012.
<http://www.nordiskafolkhogskolor.com/folkhojskolor>
- Ojakangas, Aki & Ilen, Paula 2005. Kansanopisto kokonaisvaltaisena oppimisympäristönä. Teoksessa: Virtanen, Sari & Marjomäki, Ville (toim.). Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 100–109,
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2009. Kehittämistyön menetelmät – uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOY.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 5.3.2012.

http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoitus/tyoepajat/?lang=fi

Paasivaara, Leena & Suhonen, Marjo & Nikkilä, Juhani. 2008. Innostavat projektit. Helsinki: Sairaanhoidajaliitto.

Paasivaara, Leena & Suhonen, Marjo & Virtanen, Petri. 2011. Projektijohtaminen hyvinvointipalveluissa. Helsinki: Tietosanoma.

Parantainen, Jari 2007. Tuotteistaminen: rakenna palvelusta tuote 10 päivässä. (3.painos). Helsinki: Talentum.

Pietikäinen, Reetta 2005. Vaihtoehtoisia polkuja etsimässä – työpajanuorten orientaatiot Teoksessa: Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 219–253.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2011. Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO.

Repo-Kaarento, Saara 2007. Innostu ryhmästä: miten ohjata oppivaa yhteisöä. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Robson, Colin 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. (suom. työryhmä: Tuija Lindqvist...et al). Helsinki: Tammi.

Sarala, Urpo & Hätönen, Heljä 2000. Oppia tiimistä. Helsinki: Educa-instituutti.

Sarala, Urpo & Sarala, Anita 2010. Oppiva organisaatio. Oppimisen, laadun ja tuottavuuden yhdistämiseen. (9.painos). Helsinki: Gaudeamus.

Senge, Peter M. cop. 2006. The Fifth discipline. The Art & Practice of Learning Organization. New York: Doubleday.

Seppänen–Järvelä, Riitta 2004. Prosessiarviointi kehittämisprojekteissa. Opas käytäntöihin. Viitattu 30.3.2012. http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/2C41CB87-6134-4C94-8D1B-46CD906C3B33/0/Arviointiraportteja4_04.pdf

Sivistys 2011. Kansanopistojen rahat tiukilla ensi vuonna. Verkkoartikkeli. Viitattu 3.3.2012.

http://www.sivistys.net/uutiset/kansanopistojen_rahats_tuukilla_ensi_vuonna.html

Sivistys 2012. Seitsemän kansanopistoa jatkaa määräaikaistuvalla. Verkkoartikkeli. Viitattu 3.3.2012.

http://www.sivistys.net/uutiset/seitseman_kansanopistoa_jatkaa_maaraaikaisluvalla.html

Suomen Kansanopistoyhdistys 2011. Ehdotus nuorten työllisyyden edistämiseksi ja yhteiskuntatakuun tehostamiseksi. Kansanopistolehti 4/2011, 9.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. (3. korjattu painos). Tampere: Tampere University Press.

Tuomola – Karp, Päivi 2005. Koulutustavaratalo, kulttuuritehdas vai oppimispaikka. Teoksessa Virtanen, Sari & Marjomäki, Ville (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 68–99.

Tuulaniemi, Juha 2011. Palvelumuotoilu. Helsinki: Talentum.

Tuunari-työpaja nuorille 2012. Viitattu 9.3.2012. <http://pointti.info/tuunari>

- Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM raportteja 8/12. Viitattu 30.3.2012. http://www.tem.fi/files/32290/TEMrap_8_2012.pdf
- Uusitalo, Kari & Kohtamäki, Marko 2011. Konstruktiivisen tutkimusotteen rooli menetelmien kentässä. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 281–295.
- Vaajakoski, Kirsikka & Mattelmäki, Tuula. 2011. Yhteissuunnittelu ja palveluiden ideointi. Teoksessa Miettinen, Satu (toim.) Palvelumuotoilu -uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. (2.painos) Helsinki: Teknologiainfo Teknova, 77–97.
- Valtakunnallinen työpajayhdistys 2012. Viitattu 26.3.2012. <http://www.tpy.fi/>
- Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009 – 2012. Viitattu 24.3.2012. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/tr12.pdf?lang=fi>
- Vapaan sivistystyön rahoitusryhmän muistio 2010. Viitattu 31.3.2012. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/tr12.pdf?lang=fi>
- Valvio, Timo 2010. Palvelutapahtuma ja asiakkaan kohtaaminen. Helsinki: Kauppakamari.
- Vataja, Katja. Arvioiva työote – kehittämisen peruslähtökohtia 2009. Teoksessa Sepänen- Järvelä, Riitta & Vataja, Katri. (toim.) Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Helsinki: PS-kustannus, 51–68.
- Vilkkä, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Virtanen, Petri. 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita.
- Julkaisemattomat*
- Heiskanen, Heli 2008. Tavoitteena oppiva organisaatio. Tutkimus aikuiskoulutusorganisaatiossa. Pro gradu -tutkielma. Kauppatieteiden laitos. Kuopion yliopisto.
- Juntunen, Samuel 2012. Viitattu 12.3.2012. Humak pro viesti
- Kysely syksy 2011. Kyselyn vastaukset. Kannisto, Marja. Aineisto tutkijan hallussa.
- Pirhonen, Hanna 2010. Työpaja nuoren tukena. Sosiaalinen pääoma nuoren tukena. Pro gradu- tutkimus. Sosiaalitieteiden laitos. Turun yliopisto.
- Pitkänen Pertti 2011. Viitattu 19.10.2011. pertti.pitkanen@minedu.fi
- Teemahaastattelu 1.3.2011. Paimio. Kannisto, Marja. Aineisto tutkijan hallussa.
- Tolonen, Risto 2011. Viitattu 22.11.2011. risto.tolonen@pajamestarit.net
- Tolonen, Risto 2012. Viitattu 7.3.2012. risto.tolonen@pajamestarit.net
- TROLL -hankkeen dokumentit. Hankesuunnitelma 2010. Muistiot 29.9.2010 & 30.11.2010 & 1.3.2011 & 1.9.2011 & 9.12.2011. TROLL -hankkeen väliraportti 2011. Voimamääräet -kurssiraportti 2/2012. Työnhaku draaman keinoin -kurssiraportti 8/2011. Kurssipalautteet. Varsinais - Suomen Kansanopisto.
- Ylläpitolupa 2012. Varsinais-Suomen Kansanopisto.

LIITTEET

Liite 1.

Ote: TROLL -hanke Väliraportti 2011

Hankkeen toiminnot

TROLL -hankkeen aikana vapaan sivistystyön ja työpajatoiminnan välisiä yhteistyökäytäntöjä on luotu viidellä eri osa-alueella: kurssitoiminta, perusopetuksen arvosanojen korottaminen, kansainvälisyystoiminta, tuettu asumisharjoittelu ja työharjoittelukäytännöt.

Kurssit

Työnhakua draaman keinoin -kurssin tavoitteena on antaa osallistujille valmiuksia työnhakuun ja työhaastattelutilanteeseen. Kurssilla käsitellään ilmaisuharjoitteiden ja keskustelujen avulla esiintymisjännitystä, statuksia ja vuorovaikutusta haastattelutilanteessa. Kursin on kehittänyt teatteri-ilmaisun ohjaaja Tapio Väntsi.

Työnhakua draaman keinoin -kurssin lähtökohdista on kehitetty **Tunnista voimamääreesi** -kurssi, jonka tarkoituksena on auttaa osallistujia tunnistamaan ja sanallistamaan omia vahvuuksiaan, kiinnostuksen kohteitaan ja odotuksiaan ja niiden avulla suunnittelemaan omaa urapolkua eteenpäin. Tavoitteena on rohkaista valmentautujia etsimään seuraavaa askelta, opiskelu- tai työpaikkaa, pajajakson jälkeen. Kurssilla käytetään apuna draaman keinoja, ilmaisuharjoitteita ja ohjaajan pitämiä keskusteluja.

Kaarinan nuorten pajamestareiden valmentautujille toteutettiin keväällä 2011 **Sanataidekurssi**. Kurssin tavoitteena oli itsetuntemuksen vahvistaminen ja sanataiteen mahdollisuuksiin tutustuttaminen. Kurssin piti sanataideohjaaja Timo Harju ja se toteutettiin erilaisien suullisten ja kirjallisten sanataideharjoitusten avulla.

Paitsi työpajavalmentautujille, koulutusta on tarjottu myös työpajojen henkilöstölle. Liedon Kisällikellarin henkilökunnalle toteutettiin elokuussa 2011 koulutus haastavista asiakastilanteista. Helmikuussa 2012 vastaava koulutustilaisuus järjestetään Kaarinan nuorten pajamestarien henkilökunnalle.

Perusopetus

Yhtenä hankkeen toimintoihin liittyvistä tavoitteista on ollut mahdollistaa perusopetuksen päättöarvosanojen korottaminen tai suorittaminen pajajakson aikana. Mahdollisuus korottaa perusopetuksen päättöarvosanoja tai täydentää kesken jääneitä opintoja nähtiin tärkeänä, sillä se saattaa edesauttaa jatko-opintoihin ja sitä kautta työelämään pääsyä.

Varsinais-Suomen Kansanopistolla on lupa antaa sisäoppilaitosmuotoista perusopetusta. Lupa päätettiin hakea muutosta niin, että Varsinais-Suomen Kansanopisto voisi antaa sekä sisäoppilaitosmuotoista että ei-sisäoppilaitosmuotoista perusopetusta, mikä mahdollistaisi paremmin perusopetuksen kursseille osallistumisen myös työpajavalmentautujille. TROLL-hankkeen puitteissa Varsinais-Suomen Kansanopistolla on tehty aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelma ja haettu muutosta perusopetuslupa.

Kansainvälisyystoiminta

TROLL -hankkeen avulla on haluttu tuoda näkyviin myös kansainvälisiä mahdollisuuksia kansanopistoissa ja työpajoilla. Syyskuussa 2011 käynnistyi Varsinais-Suomen Kansanopiston ensimmäinen EVS-hanke, "Arts and Culture Over the Borderlines", jossa Varsinais-Suomen Kansanopisto vastaanottaa kaksi vapaaehtoistyöntekijää. Vapaaehtoistyöntekijät, 18-vuotiaat naiset Saksasta ja Ranskasta, työskentelevät kansanopistolla 10 kuukautta. Osana vapaaehtoisjaksoaan he vierailevat alueen työpajoilla tutustumassa suomalaiseen työpajatoimintaan ja osallistumassa pajojen arkeen sekä kertomassa Youth in Action -ohjelmasta ja eurooppalaisesta vapaaehtoispalvelusta.

On myös mahdollista, että Varsinais-Suomen Kansanopisto toimii lähettävänä tahona ja lähettää esimerkiksi pajajakson jälkeen nuoren osallistumaan vapaaehtoishankkeeseen toiseen EU-maahan.

Asumisharjoittelu

Hankkeen aikana on ollut tavoitteena kartoittaa tarvetta tuetulle asumisharjoittelulle ja luoda malli sen toteuttamiseksi Varsinais-Suomen Kansanopiston asuntolassa. Asumisharjoittelu on suunnattu nuorille, jotka tarvitsevat tukea itsenäistymiseen ja arjesta selviytymiseen.

Hanketyöryhmä on luonut mallia asumisharjoittelun järjestämiseksi kehittämällä asumispaketteja, joihin kuuluu tuettu asumisharjoittelujakso Varsinais-Suomen Kansanopiston asuntolassa sekä a) arvosanojen korottaminen kansanopiston perusopintolinjalla b) työpajavalmennus c) työharjoittelu.

Työharjoittelu

Hankkeessa on haluttu selvittää, olisiko Varsinais-Suomen Kansanopistolle mahdollista kehittää työharjoittelupaikkoja, joita voitaisiin tarjota Kaarinan Pajamestareiden asiakkaille. On todettu, että harjoittelumahdollisuuksia löytyisikin: kansanopiston hotelli- ja ravintolapalvelussa Kuninkaantien Keskikartanossa olisi mahdollisuus työskennellä keittiö- ja siivoustöissä. Lisäksi pienet kiinteistöhuolto- ja pihatyöt voisivat tarjota harjoittelumahdollisuuksia.

Liite 2.

TROLL – HANKE/Työnhakukurssin palautekysely

1. Millaista hyötyä sinä sait osallistumisesta?

1.

2.

3.

2. Mikä oli positiivista?

1.

2.

3.

3. Jos vastaavaa järjestetään uudestaan niin mitä mielestäsi pitäisi tehdä toisin?

1.

2.

3.

4. Onko jotain muuta mitä haluat kertoa?